

ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง กรณีศึกษา:
อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
A STUDY ON BUDDHIST BELIEFS AND RITUALS OF INVOKERS:
A CASE STUDY OF PRASAMUTCHEDI DISTRICT,
SAMUTPRAKARN PROVINCE

พระสมุห์สุรพงษ์ ปณณภาพโล (สืบนุช)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง กรณีศึกษา:
อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

พระสมุห์สุรพงษ์ ปณฺณภาพโล (สีบนุช)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study on Buddhist Beliefs and Rituals of Invokers:
A Case Study of Prasamutchedi District,
Samutprakarn Province

Phrasamusurapong Puññabalo (Suebnuch)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง กรณีศึกษา: อำเภอมะขาม
เจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล)

ประธานกรรมการ

(พระมหาบุญไทย ปุณณมโน, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์)

กรรมการ

(พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.)

กรรมการ

(ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.
ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมุห์สุรพงษ์ ปญญาพโล)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง
กรณีศึกษา: อำเภอมะนังจังหวัดยะลา
- ผู้วิจัย** : พระสมุห์สุรพงษ์ ปัญญา (สืบนุช)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระเทพสุวรรณเมธี, ดร. ป.ธ.๘, พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (ภาษาสันสกฤต), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
 - : ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์, ศศ.บ. (ภาษาไทย), บธ.ม. (บริหารธุรกิจ), ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (๒) เพื่อศึกษาอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย (๓) เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับร่างทรง ในอำเภอมะนังจังหวัดยะลา การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิจัยภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสุ่มตัวอย่างที่กลุ่มเป้าหมายจำนวน ๑๐ ท่าน ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอมะนังจังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า

เทวดาในพระพุทธศาสนาเป็นสัตว์โลกอย่างหนึ่งสถิตในเทวภูมิ เป็นผู้ทำกุศล เช่น การให้ทาน รักษาศีล หรือเจริญภาวนาเมื่อเป็นมนุษย์และอุบัติในเทวภูมิด้วยกุศลวิบากซึ่งเสวยความสุขประณีตเหมือนมนุษย์ เทวดามี ๖ ภูมิตคือ ภูมิเทวดา จาตุมมหาราชิกา ดาวดึงสา ยามา ตูสิตา นิมมานรดี พรนิมิตสวตี หากหมดวิบากในเทวภูมิก็จุติไปในภพอื่นตามวิบากกรรมของจิต เทวดาสามารถสื่อความกับมนุษย์ได้ ดังปรากฏเรื่องราวของเทวดาจำนวนมากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สังคมไทยส่วนมากยังเชื่อว่าร่างทรงเป็นผู้มีความรู้และความสามารถพิเศษเหนือกว่าคนทั่วไป คือสามารถรู้เหตุการณ์ในอดีตและอนาคตได้ โดยเฉพาะตอน องค์กร จะสามารถติดต่อกับเทวดาหรือจิตวิญญาณอื่น ๆ ได้ การเป็นร่างทรงเกิดจาก ๑) การเจ็บป่วย ๒) ฝันว่าเทพกำหนดให้ ๓) สืบทอดจากตระกูล ๔) การฝึกฝนหรือครอบครู สังคมไทยไม่ใช่สังคมเหตุผลและตื่นรู้ทำให้เกิดความเชื่อในร่างทรง ซึ่งช่วยแก้ปัญหาด้านจิตใจ มีทั้งส่วนดีและไม่ดี ขึ้นอยู่กับวิธีการใช้และจุดประสงค์

จากการวิเคราะห์ในพิธีกรรมบวงสรวงของร่างทรงพบหลักพุทธธรรมอยู่ ๓ อย่างคือหลักความเชื่อความศรัทธา การบำเพ็ญบุญมี หลักการบูชา การแนะนำของร่างทรงกับผู้มารับบริการ ปฏิบัติตามความเชื่อ ในหลักการทำบุญ การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรม อิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาของร่างทรง จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรงซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา การแนะนำทางศาสนานั้นแบ่งได้ ๓ ข้อใหญ่ได้ดังนี้ คือ ๑) การทำบุญ ๒) การรักษาศีล ๓) การปฏิบัติ

ธรรม ประเภทขององค์ที่ปรากฏมากที่สุด คือ สายฤๅษี รองลงมาคือเทพทางศาสนาฮินดู เจ้าพ่อเจ้าแม่ และสายเขียนตามลำดับ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง พบว่า ความเชื่อส่วนใหญ่ของร่างทรงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในการปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ และการถือศีล ตามลำดับ

Thesis Title : A Study on Buddhist Beliefs and Rituals of Invokers:
A Case Study of Prasamutchedi District,
Samutprakarn Province

Researcher : Phrasamusurapong Puññablo (Suebnuh)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: PhraTepsuwanmethee, Dr., Pali VIII, B.A. (Philosophy),
M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Supitcha Pornpitchanarong, B.A. (Thai),
M.B.A (Business Administration), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 13, 2018

Abstract

This thesis had 3 objectives; 1) studying a history of deity in Tipitaka scripture, 2) studying the influences of invokers in Thai society and 3) studying a ritual performance of invokers at Prasamutchedi district. The method of this thesis was qualitative research and field research using structured interviews as the survey of the thesis done by random sampling with 10 interviewers. The findings were that;

Devatā or deity in Buddhist sense was a sentient being who resides in divine plane. They used to perform wholesome deeds such as giving, precept observing or insight training when they lived in human plane. Due to their wholesome actions, they ever receive pleasurable objects which were more profound than in human plane. There are 6 planes of deity; Cātummahārājika, Tāvātinsa, Yāma, Tusitā, Nimmānarati, Paranimmitavasavatti. When their results of wholesomeness completely finished, deities must disappear to be born in other planes according to results of consciousness. In various places of Buddhist scriptures, there found the many stories of deities who visited and talked to men.

Many people in Thai society still believe that the invokers contain knowledge and capability beyond human being. They can what had happened in past and even in the future especially while being in ritual, they can communicate with other deity or spirits. The way to be invoker comes from; 1) serious sickness, 2) being determined by deity, 3) succession from family and 4) training or sacred

ceremony to indoctrinate pupils. Because Thai society is not complete rational and scientific society, so people still keep their faith in invokers for mental solution. It may be good and bad depending on its means and purposes.

From analyzing for the annual sacred ceremony performed by invokers, it was found that there were three Buddhist morals namely a belief, meritorious acts and principle of ritual performances. The invokers suggested pupils to follow belief, giving, observing precepts and meditation retreat. In influences of religious belief the invokers keep and apply Buddhist doctrines in ritual performing and as code of living which shows the relationship between Buddhism and invoker. Their suggestions on religious duties are classified into 3 main topics; 1) meritorious acts, 2) precept observing and 3) meditation practice. Those who mostly processed the invokers were hermits, Hindu deities, local spirits and Chinese deities respectively. In relation between Buddhist belief and rituals of the invokers, it found that the invoker's belief related to Buddhist rituals are believing in meditation practice, chanting and precept observing respectively.

กิตติกรรมประกาศ

เกล้าฯ ขอประทานโอกาสกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นอย่างสูง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้เมตตาเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ขึ้น เพื่อให้โอกาสในการศึกษา อันส่งผลให้เกล้าฯ ได้เข้ามาศึกษาเป็นรุ่นที่ ๒

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโกมล กมโล รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาวิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระเทพสุวรรณเมธี (สุชาติ กิตติปัญญา) รองเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างสูงที่เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด ขอเจริญพรขอบคุณดร. สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูป และขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาประสาทความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษา และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกท่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ และกัลยาณมิตรเพื่อนนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่น ๒ ทุกท่านที่ช่วยเป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ตลอดจนเจื้ออื้อเพื่อข้อมูลในทำวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยในครั้งนี้

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำมาบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี บิดา มารดาผู้ให้กำเนิด ครูบาอาจารย์ ครอบครัว ผู้ให้การอุปถัมภ์ในการศึกษา ตลอดทั้งอุบาสก อุบาสิกาวัดใหญ่ ครูอาจารย์และท่านผู้เป็นเจ้าของตำราที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ยังผลให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

พระสมุห์สุรพงษ์ ปณฺญาพโล (สีบุญชู)

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ เทวดาในพระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑ เทวดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๒ ประเภทของเทวดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๒
๒.๒.๑ สมมติเทพ	๑๓
๒.๒.๒ อุปปัติเทพ	๑๔
๒.๒.๓ วิสุทธิตเทพ	๑๕
๒.๓ พระพุทธเจ้ากับเหล่าเทวดาและเหล่าอมนุษย์	๑๕
๒.๓.๑ การตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้า	๑๕
๒.๓.๒ พระพุทธเจ้ากับเทวดา	๑๖
๒.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาทัวไป	๒๕
๒.๔.๑ การช่วยเหลือมนุษย์ของเทวดา	๒๗
๒.๔.๒ ผีและวิญญาณ	๒๙
๒.๕ สรุปรายบท	๓๐

บทที่ ๓ อิทธิพลของร่างทรงต่อสังคมไทย	๓๑
๓.๑ ความหมายของการทรงเจ้า	๓๒
๓.๑.๑ ประเภทของการทรงเจ้า	๓๓
๓.๑.๒ กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง	๓๔
๓.๒ ความหมายของพิธีกรรม	๓๕
๓.๒.๑ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา	๓๗
๓.๒.๒ ความเชื่อในพิธีกรรมการเข้าทรง	๔๑
๓.๒.๓ ความเชื่อและความเป็นมาของพิธีกรรม	๔๒
๓.๒.๔ ระบบของความเชื่อ	๔๓
๓.๒.๕ ผลของความเชื่อ	๔๓
๓.๓ ความเชื่อเรื่องร่างทรง	๔๔
๓.๓.๑ การเข้าทรงพระอรหันต์และเกจิอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว	๔๕
๓.๓.๒ การเข้าทรงและร่างทรงของเทพ	๔๕
๓.๓.๓ การเข้าทรงและร่างทรงของวิญญาณทั่วไป	๔๗
๓.๓.๔ การเข้าทรงและร่างทรงของเทพเจ้าจีน	๔๘
๓.๓.๕ ความเชื่อของการประกอบพิธีกรรม	๔๙
๓.๓.๖ ความเชื่อของร่างทรงในทางพระพุทธศาสนา	๕๐
๓.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมการเข้าทรง	๕๒
๓.๔.๑ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา	๔๕
๓.๔.๒ พิธีกรรมในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง	๕๕
๓.๕ อิทธิพลความเชื่อด้านศาสนา	๕๖
๓.๕.๑ การทำบุญ	๕๖
๓.๕.๒ การรักษาศีล	๕๖
๓.๕.๓ การปฏิบัติธรรม	๕๗
๓.๖ อิทธิพลความเชื่อด้านวัฒนธรรม	๕๗
๓.๗ ปรากฏการณ์ร่างทรงตุ๊กตาลูกเทพ	๕๘
๓.๘ สรุปท้ายบท	๖๐
บทที่ ๔ พิธีกรรมของร่างทรง ในอำเภอมะนัง	๖๓
๔.๑ ความเป็นมาของอำเภอมะนัง	๖๓
๔.๒ ความเชื่อและพิธีกรรมเข้าทรงของชุมชนพระสมุทเจดีย์	๖๕
๔.๓ การปฏิบัติตามความเชื่อในพิธีกรรมของร่างทรง	๗๐
๔.๔ ขั้นตอนพิธีกรรมในการเข้าทรง	๗๓
๔.๔.๑ ขั้นต้น ก่อนเข้าทรง	๗๓
๔.๔.๒ ขั้นกลาง ขณะเข้าทรง	๗๓

๔.๔.๓	ขึ้นท้าย หลังจากเข้าทรง	๗๓
๔.๕	ร่างทรง ในอำเภอพระสมุทรเจดีย์	๗๔
๔.๕.๑	สำนักทรงคุณอำพร กรนุ้ม	๗๔
๔.๕.๒	สำนักทรงคุณวิรยา หอมดิบ	๗๔
๔.๕.๓	สำนักทรงคุณอรุณลักษณ์ ธีัญญเทพอนันต์	๗๕
๔.๕.๔	สำนักทรงคุณเจริญวิทย์ มาประเสริฐ	๗๖
๔.๕.๕	สำนักทรงคุณนีลันดอน จันท์แสงทิพย์	๗๖
๔.๕.๖	สำนักทรงคุณละเอียด อำนางวงศ์	๗๗
๔.๕.๗	สำนักทรงคุณราชัญ เกื้อธนน	๗๘
๔.๕.๘	สำนักทรงคุณสำเนา ภาณุมาศ	๗๙
๔.๕.๙	สำนักทรงคุณบุญมี เกษมสุวิมล	๘๐
๔.๕.๑๐	สำนักทรงคุณสมฤดี ปฐมปรีชาชาญ	๘๐
๔.๖	การดำเนินชีวิตโดยไม่พึ่งพาการทรงเจ้า	๘๑
๔.๗	สรุปท้ายบท	๘๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ		๘๕
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๘๕
๕.๒	ข้อเสนอแนะ และงานวิจัยครั้งต่อไป	๘๙
บรรณานุกรม		๙๑
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก แนวคำถามในการสัมภาษณ์	๙๕
	ภาคผนวก ข ภาพการสัมภาษณ์	๙๘
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาทศปิฎก ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบุ เล่ม/ข้อ /หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม.(บาลี) ๔/๑๒/๑๒ หมายถึง วินัยปิฎก มหาคคปาติ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม ๔ ข้อ ๑๒ หน้า ๑๒ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๒/๑๒ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๑๒ หน้า ๑๒ เป็นต้น.

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑	วิ.มหา.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวิมังค์	(ภาษาไทย)
๔	วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๕	วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๐	ที.ม.	(บาลี) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาคคปาติ	(ภาษาบาลี)
	ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๕	สั.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	สั.นิ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติ.ก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๑	อง.ทุ.ก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
	ขุ.อุ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
๒๖	ขุ.เปต.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)
๓๐	ขุ.จู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิกาย	(ภาษาไทย)
	ขุ.จู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิกาย	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๓๖	อภิ.ปุ.	(ไทย) = อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อักษรย่อชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬารัฐกถา. พ.ศ. ๒๕๓๒ และอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๓ การอ้างอิงใช้ระบุคำย่อคัมภีร์/ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/ภาค (ถ้ามี)/หน้า ตัวอย่างเช่น ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๓๓๓/๑๕๙ หมายถึง มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มูลปณณาสกอัฐกถา ภาษาบาลี ภาค ๒ ข้อ ๓๓๓ หน้า ๑๕๙. และ ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๓๓/๒๑๒ หมายถึง มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มูลปณณาสกอรรถกถา ภาค ๒ ข้อ ๓๓๓ หน้า ๒๑๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๖	ช.ธ.อ.	(ไทย) = ชุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเรื่องร่างทรงองค์เทพนั้น ได้มีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก และร่างทรงก็ได้เป็นที่พึ่งของคนที่มีความทุกข์ท้อใจ รวมไปถึงพิธีกรรมบางอย่างเช่น การตั้งศาลประจำหมู่บ้าน การบวงสรวงในพิธีกรรมต่าง ๆ การตรวจดวงชะตา การไหว้ครุ เป็นต้น แม้ในสภาพสังคมในปัจจุบันจะมีความเจริญ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์มากเพียงใด แต่ความเชื่อที่เป็นไปในแนวไสยศาสตร์ หรือเรื่องลึกลับต่าง ๆ ก็ยังไม่หมดไปจากโลกนี้มีให้เห็นโดยทั่วไป การเข้าทรงก็เป็นพฤติกรรมความเชื่ออีกอย่างหนึ่งที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อคนในสังคม ชุมชนเป็นจำนวนมาก ในขณะที่คนจำนวนหนึ่งกลับหาว่างมงาย หลงเชื่อในสิ่งที่ไม่ควรเชื่อ หลงเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นหรือสิ่งที่ไม่มีตัวตน เพราะไม่มีข้ออ้างและหลักฐาน ที่จะทำให้เชื่อถือได้ เรื่องของความศรัทธา ความเชื่อนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนมากต้องค่อย ๆ พิจารณากันไป ถ้าพิจารณาจากการปฏิบัติตนของคนทรงเจ้า ผู้ที่เป็นร่างทรงมีการปฏิบัติตนถือศีลกินเจ สวดมนต์ไหว้พระ เราสามารถมองเห็นหลายมิติ การทรงเจ้าเข้าผี บางสำนักมีการตั้งเป็นมูลนิธิเพื่อการกุศล แจกทานในโอกาสต่าง ๆ บางแห่งก็มีเรื่องการรักษาโรค เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือบางครั้งผู้ที่มาหาก็อาจมีการบนบานสานกล่าวขอให้ช่วยเหลือกิจการบางอย่าง และเมื่อสำเร็จแล้วก็จะมีการเซ่นไหว้ ด้วยสิ่งของที่ตนเองให้สัจจะไว้ หรือบางที่อาจเป็นเงินเป็นทองเพื่อเป็นการตอบแทน

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยในพิธีกรรมเช่น การปลุกเสกเครื่องรางของขลัง การสร้างวัตถุมงคล การสะเดาะเคราะห์ พิธีเททองหล่อพระ เป็นต้น คำถามจึงเกิดมีว่า พระพุทธศาสนามองเรื่องนี้อย่างไร และพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของพระพุทธศาสนามองจะจัดการกับเรื่องนี้อย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ เพราะในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นว่าการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หลายแห่ง แม้แต่การทรงเจ้าหรือผีเข้าสิงร่างก็มีปรากฏ แต่ปัญหาสำคัญอยู่ตรงที่ว่า การเข้าทรงหรือร่างทรงเป็นไปตามหลักสัมมาปฏิบัติหรือมีขมิมาปฏิบัติของพระพุทธศาสนาหรือไม่ เพราะถึงแม้ในพระพุทธศาสนาจะไม่ปฏิเสธแต่พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้สนับสนุนให้ยึดถือ จนกลายเป็นความมงมงาย การทรงเจ้าเข้าผีนั้นถือเป็นรูปแบบความเชื่อที่ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบความเชื่อแบบพุทธ ทั้งที่จริงแล้วขัดแย้งต่อจุดประสงค์ที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นวิถีแห่งปัญญา อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเทพเจ้า หรืออิทธิปาฏิหาริย์ แต่ชี้ว่าเทพเจ้าตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ การวิงวอนต่อเทพเจ้าหรือขอพึ่งพาเทพเจ้าจึงเป็นเรื่องไร้สาระและเป็นการดำเนินชีวิตโดยประมาท

สวนประเด็นการทรงเจ้าในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้น มีบางสำนักมีการทรงเจ้า และเป็นร่างทรงของพระอรหันต์ ซึ่งความจริงไม่สามารถเป็นไปได้ เพราะพระอรหันต์ได้หลุดพ้นจาก

การเวียนว่ายเกิดโดยประการทั้งปวงแล้ว การทรงเจ้าและร่างทรงของพระภิกษุถือเป็นการผิวดินัย โดยสิ้นเชิง เพราะพระพุทธรเจ้าไม่ทรงสนับสนุนให้พระภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ถ้าพระสงฆ์แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ถือว่าผิดต่อพระวินัย การทรงเจ้าและร่างทรงของเทพ ไม่ใช่แนวทางที่ประเสริฐตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทวดา ไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ การศึกษาในด้านความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรงจึงเป็นการนำไปสู่การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในสังคมได้อย่างเหมาะสม การเข้าไปศึกษาด้วยการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงกับพระพุทธศาสนา น่าจะเกิดประโยชน์ในแง่การเผยแพร่ธรรมะสู่ชาวบ้าน ซึ่งในปัจจุบันร่างทรงมีอิทธิพลและบทบาทในการเป็นผู้ชี้แนะสังคมในการทำบุญ เช่นการสร้างพระพุทธรูป การทอดผ้าป่าสามัคคี การอุปถัมภ์วัดวาอาราม เป็นต้น

ในพุทธศาสนาได้บอกไว้อย่างชัดเจนว่าการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทวดาไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ดังมีพระพุทธพจน์ที่ว่า

“...เทวดาททั้งหลาย ย่อมกีดกันความพยายามของบุรุษไม่ได้ ความข่มใจ ความตั้งใจแน่วแน่ การไม่แตกสามัคคีกัน การไม่แก่งแย่งกัน การก้าวไปในการอันควร ความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยวและความบากบั่นของบุรุษ ไม่ได้...”^๑

และยังมีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นว่าเทพหรือพรหมย่อมไม่สามารถกีดกันความสามารถของมนุษย์ที่รู้จักฝึกตนและประกอบความดีได้ ที่ว่า

“...การชนะตนเองนั้นแหละประเสริฐกว่า การชนะหมู่สัตว์นอกจากนี้จะไม่ประเสริฐอะไร เพราะเทวดา คนธรรพ ทั้งมารและพรหม จะทำความชนะของผู้ที่ผ่านการฝึกตนดีแล้วประพุดตามเป็นนิത്യ ทรงคุณงามความดีให้กลับแพ้ไม่ได้...”^๒

พุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่า การพึ่งพาเทพไม่ว่าจะเป็นการวิงวอนตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรืออ้อนวอนโดยมีร่างทรงเป็นตัวการในการติดต่อก็ตาม ย่อมไม่มีอำนาจพอที่จะต้านทานความพากเพียรพยายามของมนุษย์ ดังนั้นจุดยืนของพุทธศาสนาจึงเน้นให้มนุษย์พึ่งตนเองเป็นหลัก ไม่ใช่หวังการช่วยเหลือจากเทพหรือเทวดาโดยผ่านสำนักทรงเจ้า ความพากเพียรพยายามด้วยพลังกายพลังสติปัญญาของมนุษย์เท่านั้นเป็นแรงผลักดันที่แท้จริงซึ่งแนวคิดนี้ก็สอดคล้องกับคำพังเพยแบบไทย ๆ ที่ว่า ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

การหวังพึ่งพาการทรงเจ้าโดยผ่านร่างทรงเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับเทพ เจ้าหรือวิญญาณอื่น ๆ เพื่อวิงวอนขอความช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ภัย เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน ปัจจุบันมักเกิดสำนักทรงเจ้าที่มีบทบาทและประกาศตัวว่าเป็นร่างทรงของบุคคลต่าง ๆ แม้กระทั่งพระพุทธรเจ้า และเกจิอาจารย์เช่น หลวงปู่ทวด หลวงปู่ปาน หลวงปู่ศุข สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) มีประชาชนในปัจจุบันเป็นจำนวนมากยังอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่ง ประเด็นนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าประชาชนส่วนมากยังไม่เข้าใจศาสนาที่แท้จริง บทบาทของพระสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อแนะนำทางที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน เพราะแม้พุทธศาสนาจะไม่ได้

^๑ ชุ.จตุกก. (ไทย) ๒๗/๕๐๕/๑๕๙.

^๒ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔/๖๒.

ปฏิเสธรื่องราวอันเป็นอิทธิปาฏิหาริย์ แต่พุทธศาสนาก็มีบทบาทที่ชัดเจนในประเด็นนี้ กล่าวคือไม่สนับสนุนให้มนุษย์ยึดติดและยึดถือสิ่งเหล่านี้เป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เพราะเป็นการหวังพึ่งสิ่งนอกตัวสิ่งที่มองไม่เห็นเป็นความหวังเลื่อนลอย ประเด็นนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่า ถ้าการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากองค์เทพ องค์พรหม องค์ปู่ฤาษี เจ้าพ่อ เจ้าแม่หรือองค์เทพเจ้าต่าง ๆ สามารถสัมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริงเพราะเหตุใด คนในสังคมจึงต้องประกอบสัมมาชีพ ทำไมไม่วิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทพหรือเจ้าองค์นั้นให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาทั้งหมด ซึ่งก็สามารถตอบได้ว่าถ้ามนุษย์ไม่ลงมือกระทำด้วยตัวมนุษย์เอง สิ่งที่ย้อนวอนก็ย่อมจะไม่สำเร็จผลอย่างแน่นอน ซึ่งสอดคล้องตามหลักพุทธศาสนา ที่เน้นให้มนุษย์รู้จักแก้ปัญหาชีวิตหรือสร้างสรรค์ชีวิต ด้วยมนุษย์เองตามหลักกรรมและหลักไตรสิกขาอันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตามความประสงค์ของพระพุทธศาสนา ประชาชนในสังคมแบบชาวบ้าน มีความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์หรือผีสิงเทวดาประชาชนไม่อาจแยกได้ว่าส่วนใดเป็นคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาจริง และส่วนใดที่เป็นความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดาอันเป็นความเชื่อเดิม รวมไปถึงการเช่นไหว้บรรพบุรุษและการเข้าทรงด้วย^๓

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาในเรื่องของร่างทรงว่ามีความเป็นมาอย่างไร เพราะสาเหตุใดจึงมีผู้คนให้ความศรัทธากับบุคคลเหล่านี้ คนจำนวนมากให้ความศรัทธาความเชื่อถือกับพวกร่างทรงอย่างมาก ยอมทำตามทุกสิ่งอย่างที่ร่างทรงแนะนำ บางคนถึงกับคอยไปรับใช้ที่ตำหนักดูแลความเป็นอยู่ของร่างทรง คอยรับใช้ในเรื่องต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ บางทีก็ถึงกับสร้างสำนัก สร้างตำหนักให้ใหญ่โต สิ่งนี้เป็นเพราะปาฏิหาริย์ เป็นเพราะความมกมาย หรือเขาเหล่านั้นต้องการที่พึ่งทางใจ ทางผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงความเชื่อเรื่องร่างทรงทางพระพุทธศาสนา ที่มีอยู่ในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีความเกี่ยวข้องกับร่างทรง ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการทรงเจ้า และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการประกอบพิธีกรรมอย่างไร อีกทั้งศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องร่างทรงของประชาชนในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับร่างทรง ในอำเภอพระสมุทรเจดีย์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ เทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทยเป็นอย่างไร

^๓ วิรัช นิภาวรรณ, การเข้าทรงและร่างทรง, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๓),

๑.๓.๓ พิธีกรรมเกี่ยวกับร่างทรงในอำเภอพระสมุทรเจดีย์เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาเกี่ยวกับร่างทรงในพระพุทธศาสนา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องในการประกอบพิธีกรรมของร่างทรง และศึกษาถึง อิทธิพลของประชาชนที่มีต่อความเชื่อเรื่องร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย โดยศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานข้อมูลในคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย และอรรถกถา หนังสือตำราวิทยานิพนธ์และงานเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ร่างทรง หมายถึงหญิงหรือชายที่เป็นสื่อหรือตัวกลางเพื่อให้วิญญาณหรือเทพต่าง ๆ เข้าสิงร่างของตนเพื่อติดต่อกับผู้มาขอรับบริการโดยมีวัตถุประสงค์ตามที่ได้รับบริการต้องการ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริง หรือมีการดำรงอยู่จริง โดยอาศัยประสบการณ์ตรง การไตร่ตรอง หรือการอนุมาน

พิธีกรรม หมายถึง การทำพิธีการต่างๆของร่างทรงและผู้มาขอรับบริการจากร่างทรง เพื่อก่อให้เกิดพลังอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นผลมาจากความเชื่อ เพื่อสร้างจิตสำนึกทางศาสนา และชักจูงจิตใจคนชุมชนอำเภอพระสมุทรเจดีย์

พระสมุทรเจดีย์ หมายถึง เขตอำเภอที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่และจะทำการวิจัย ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยมีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เครือจิต ศรีบุญนาค ได้กล่าวไว้ในวารสารเรื่อง “เรื่อมมมีวต: พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์” พบว่าพิธีกรรมต่างๆ ของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากความเชื่อ หรือความศรัทธาที่มนุษย์มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นความเชื่อในนิยายปรัมปรา ความเชื่อในศาสนาต่าง ๆ อิทธิพลเหล่านี้ทำให้เกิดเป็นประเพณีที่มนุษย์จัดขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งเรียกว่า การประกอบพิธีกรรม นักมนุษยวิทยาถือว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา พิธีกรรมในสมัยดึกดำบรรพ์ได้สะท้อนให้เห็นถึงความหวาดกลัวต่อภัยธรรมชาติ ตลอดจนงานที่

พยายามจะเอาชนะความไม่รู้ว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยก็มักจะยกเป็นเรื่องของภูตผีวิญญานต่าง ๆ การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ โดยแรกเริ่มอาจจะ เป็นเพียงการแสดงท่าทางเพื่อสื่อความหมาย ต่อมาก็เพิ่มความซับซ้อนด้วยภาษาซึ่งเป็นทั้งคำพูดและการขบขัน เป็นทำนอง มีดนตรีและการพ้อนรำประกอบ จากการยอมรับพิธีกรรมความเชื่อนี้เองที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มนุษย์สามารถประกอบพิธีกรรมอันวิจิตรพิสดารและกลายเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในที่สุด^๔

ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ไสยศาสตร์ครองเมือง” พบว่าไสยศาสตร์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ที่สะท้อนให้เห็นเรื่องของชนชั้น และสถานะทางเศรษฐกิจของผู้คน ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ไสยศาสตร์กลายเป็นความหวังของผู้คน และเฟื่องฟูเป็นพิเศษในยามที่ประชาชนหาทางออกอย่างอื่นไม่ได้ และจัดแบ่งไสยศาสตร์ออกเป็น ๓ ระดับ คือไสยศาสตร์ระดับสูงได้แก่ไสยศาสตร์แห่งอภิปรัชญา (ลัทธิกรรมเก่า) ระดับกลาง ได้แก่ความศักดิ์สิทธิ์ เช่น ลัทธิเกจิอาจารย์ และรูปเคารพ กับการทำนายทายทัก ซึ่งเป็นลัทธิโหราศาสตร์ ระดับต่ำ ได้แก่การทรงเจ้าเข้าผี กับไสยดำ (ใช้อำนาจลึกลับในการควบคุมบุคคลอื่นโดยตรง เช่นการเสกตะปูเข้าท้อง, เสน่ห์ยาแฝด, ผีถ้วยแก้ว, ผีตะกร้า, แสดงฤทธิ์ด้วยแหงลั่น, แหงแก้ม, ลุยไฟ ส่วนลัทธิทูตสวรรค์ (ลัทธิ ศรีอารีย์) เป็นไสยศาสตร์แห่งการนำผีที่อันตรายยิ่ง เพราะนอกจากคำสอนจะมลายแล้ว ยังขัดต่อความสงบสุข และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ระบบความเชื่อของสังคมไทยพุทธมีรากฐานมาจาก ความเชื่อเรื่องผีที่สืบต่อกันมาและมีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทำให้เกิดวัฒนธรรมนับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่าและ ผีป้า^๕

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” พบว่า สัมมาอาชีวะในมุมมองของบุคคลทั่วไปในสังคมมีความเข้าใจว่า สัมมาอาชีวะคือการแสวงหาเลี้ยงชีวิตที่มีผิดกฎหมายของบ้านเมืองเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงว่าจะผิดศีลธรรมหรือไม่ท่านกล่าวว่าสัมมาอาชีวะคือ (๑) การแสวงหาปัจจัยสี่ของคนมีเป้าหมายมุ่งให้ทุกคนมีปัจจัยสี่พอเพียงที่จะเป็นอยู่ เป็นการถือเอาคนเป็นหลักไม่ใช่ตั้งเป้าหมายไว้ที่ความมั่งคั่งพร้อมบริบูรณ์ซึ่งถือเอาวัตถุเป็นหลัก (๒) ความมีปัจจัยสี่ที่พอเพียงกับความต้องการของชีวิตหรือแม้จะมีวัตถุที่พร้อมบริบูรณ์ก็ไม่ใช่มุ่งหมายในตัวของมันเองเพราะเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่าเท่านั้น (๓) สัมมาอาชีวะไม่ใช่หมายถึงเพียงการใช้แรงงานให้ได้มาซึ่งปัจจัยเลี้ยงชีวิตโดยชอบธรรมเท่านั้น แต่หมายถึง การทำหน้าที่อย่างถูกต้องที่ทำให้เป็นผู้สมควรได้รับปัจจัยมาเลี้ยงชีวิต^๖

^๔ เครือจิต ศรีบุญนาท, “เรื่อมมมวืด: พิธีกรรมทรงเจ้าของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์” มนุษย์ศาสตร์ และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (มกราคม ๒๕๔๐): ๔๔-๕๐.

^๕ ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์, **ไสยศาสตร์: ปรากฏการณ์ทางสังคมไทย ในไสยศาสตร์ครองเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินตติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๕-๑๑๕.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๙๖.

นายแพทย์สังัน สุวรรณเลิศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ผีปอบ-ผีเข้า ในทรศนะทางจิตเวชศาสตร์” พบว่าร่างทรงและการทรงเจ้าเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ เปรียบเสมือนกุญแจไขไปสู่ความลับให้ติดต่อกับเจ้าพ่อเจ้าแม่ ที่ไม่สามารถทราบได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คนทรงทำพิธีก่อนเข้าทรงโดยอัญเชิญให้เจ้ามาเข้าตน เมื่อเจ้าเข้าแล้วเขาจะตกอยู่ในภาวะภวังค์หลังจากนั้นก็ช่วยให้บริการแก่ผู้ไปหา เช่น การพยากรณ์ รักษาโรค ฯลฯ การทรงเจ้าเป็นเรื่องความสมัครใจและออกไปได้เอง ในประเทศไทยมีคนทรงเจ้ากระจัดกระจายอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ แม้แต่ในกรุงเทพมหานครก็มีอยู่มาก ได้มีประชาชนไปขอรับการรักษาและปรึกษาอยู่มากมาย ทางจิตเวชศาสตร์ชุมชนได้ให้ความสนใจในแง่สุขภาพจิต (ผู้ป่วยเป็นคนทรงมาก)^๗

วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่า สัมมาอาชีวะหมายถึงเอาอาชีพสุจริตโดยตรงอาชีพอะไรก็ได้ที่สุจริต จัดเป็นสัมมาอาชีวะทั้งหมด มีพระพุทธพจน์ในหัวข้อสัมมาอาชีวะนี้ว่าภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีโว อธิบายถึงการค้าขายที่เป็นมิจฉาอาชีวะที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงการค้าขาย ๕ อย่างว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ คือ การค้าขายที่ผิดอุบาสกไม่ควรประกอบการค้าชนิดนั้น ๆ คือ ๑) ค้าขายเครื่องประหาร ๒) ค้าขายมนุษย์ ๓) ค้าขายสัตว์เป็นอาหาร ๔) ค้าขายน้ำเมา ๕) ค้าขายยาพิษ และได้ให้ทรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า คำว่าอุบาสกหมายถึงเอาผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมด ในสังคมนี้อาชีพอยู่มากมายหลายชนิดผู้ที่ประกอบอาชีพทางการค้าแม้จะไม่ค้าขาย ๕ อย่างดังกล่าว ก็ยังมีสินค้าอื่น ๆ อีกมากมายอันเป็นทางให้ประกอบอาชีพได้ อาชีพอื่น ๆ ที่สุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ถือว่าเป็นสัมมาอาชีโว การประกอบอาชีพใดก็ตามถ้าทุจริตในอาชีพนั้นก็ถือว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ เช่น มีอาชีพเป็นข้าราชการแต่ทุจริตในหน้าที่ ก็จะกลายเป็นมิจฉาอาชีวะ เป็นต้น สาวกของพระอริยะเวไนมิจฉาอาชีวะต่าง ๆ แล้วประกอบแต่สัมมาชีพ ทำอาชีพของตนให้บริสุทธิ์สะอาดเรียกว่า อาชีวะปาริสุทธิ เป็นองค์สำคัญข้อหนึ่งของศีล และสรุปว่าสัมมาอาชีวะ เป็นมรรคองค์หนึ่งใน ๘ ประการอันมีอนุภาพอันวยประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติตั้งแต่ประโยชน์ส่วนตัวครอบครัวและสังคมประเทศชาติ^๘

สุริยา สมุทคุปดี และคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิผีและวิกฤติการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย” พบว่า ลัทธิทรงเจ้าเข้าผีในสังคมเมืองไม่มีสถานภาพที่ถูกต้องตาม กฎหมาย ไม่ใช่ศาสนาและใช้ไสยศาสตร์ มีผู้หญิงเป็นผู้นำพิธี ไม่มีการจัดตั้งองค์กรศูนย์กลางอย่างเป็นระบบ พระพุทธศาสนากับลัทธิผีทรงเจ้าจะยืนอยู่ข้างตรงข้ามกันเน้นผีวิญญาณ การสวดอ้อนวอนและเซ่นสรวง ใช้ไสยศาสตร์ช่วยเหลือมนุษย์ ร่วมกับกระแสพุทธพาณิชย์ ร่างทรง

^๗ นายแพทย์สังัน สุวรรณเลิศ, ผีปอบ-ผีเข้าในทรศนะทางจิตเวชศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๙๔.

^๘ วศิน อินทสระ, พุทธปรัชญาเถรวาท, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

ส่วนใหญ่เป็นเหตุถึงความรู้น้อย และบูรณาการเข้ากับพระพุทธศาสนา ร่างทรง เข้าทรงเพื่อช่วยเหลือมนุษย์จริง ๆ ลัทธินี้เข้ากันได้กับลัทธิบริโณคินิยมในสังคมไทย^๙

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นางเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิจฉาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่าในกรรมบท ๑๐ ทิฎฐิถูกจัดเข้าในฝ่ายมโนกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่สำคัญและมีผลที่ร้ายแรงที่สุดยิ่งกว่ากายกรรมและวจีกรรม เพราะเป็นตัวบันดาลกายกรรมและวจีกรรมอยู่เบื้องหลังอีกชั้นหนึ่ง สามารถนำชีวิตและสังคม หรือมนุษย์ชาติทั้งหมด ไปสู่ความเจริญงอกงาม ความหลุดพ้น หรือนำไปสู่ความเสื่อม ความพินาศก็ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากความเห็นนั้นเป็นมิจฉาทิฐಿಯ่อมมีผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สาเหตุที่ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ คือโยนิโสมนสิการและปรโตโฆสะที่ไม่ดี แนวคิดมิจฉาทิฐิได้เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย และมิจฉาทิฐิทุกประเภท ล้วนสรุปลงในมิจฉาทิฐิ ๒ อย่างคือ สัสตทิฎฐิ (ความเห็นว่าเที่ยง) และอุจเฉททิฎฐิ (ความเห็นว่าขาดสูญ) ในสมัยพุทธกาล มีตัวอย่างบุคคลและกลุ่มบุคคลมากมายที่เป็นมิจฉาทิฐิ บรรดาบุคคลเหล่านั้น ได้แก่ สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยกย่องว่าเป็นเจ้าลัทธิ เป็นศาสดา ตัวอย่างเช่น ครูทั้ง ๖ ซึ่งตั้งลัทธิขึ้นเองโดยอาศัยหลักคาดคะเนและเหตุผลที่ไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลในฐานะต่าง ๆ เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ รวมทั้งพระภิกษุในพระพุทธศาสนาบางรูปที่เป็นมิจฉาทิฐิ หลักธรรมที่เป็นตัวละหรือทำลายมิจฉาทิฐิ ได้แก่ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้องในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐินั้นมี ๒ ประการ คือ ปรโตโฆสะที่ดี และโยนิโสมนสิการ^{๑๐}

พระเตียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต” พบว่า ในสภาพของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ได้ส่งผลให้ผู้คนจำนวนมากต้องหาทางออกด้วยการพึ่งพาความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ไสยศาสตร์ และการทรงเจ้าเข้าผี โดยเฉพาะการทรงเจ้าในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันแต่จะเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่ในสังคมชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษา จนเกิดคำพูดว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ผู้คนที่เข้าหาร่างทรงเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีปัญหาในชีวิต ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ร่างทรงบางรายถึงกับเผยแพร่คำสอนที่ขัดแย้งกับหลักพุทธธรรมออกมาตามสื่อต่าง ๆ การทรงเจ้าในทางพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นไสยศาสตร์แขนงหนึ่ง ซึ่งเป็น

^๙ สุริยา สมุทคุปต์และคณะ, **ทรงเจ้าเข้าผี: วาทกรรมของลัทธิผี และวิกฤตการณ์ของความทันสมัยในสังคมไทย**, (งานวิจัยสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๐-๒๔๗.

^{๑๐} นางเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมิจฉาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้าบทคัดย่อ.

ดิรัจฉานวิชาที่พระพุทธองค์ทรงห้ามมิให้ภิกษุกระทำ แต่ทำไมล์ติและพิธีกรรมเหล่านี้กลับเป็นที่นิยมในสังคมไทยเป็นอันมาก ในขณะที่เมืองไทยเองเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา^{๑๑}

มัลลิกา จันทรา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมผีฟ้าของ บ้านสว่างดอนตู ตำบลบ้านเม็ง อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” พบว่า การประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้าได้ปรากฏมานานแล้วที่บ้านสว่างดอนตู ในการประกอบพิธีกรรมนั้น มีองค์ประกอบคือ เครื่องคายรักษา บุคลากร ผู้ประกอบพิธีกรรม การแต่งกาย เครื่องดนตรี กลอนลำ และการฟ้อนรำ สำหรับพิธีกรรมมี ๓ ขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียม ได้แก่ การจัดเตรียมสถานที่ เครื่องคาย ผู้เข้ารับการรักษา เป็นต้น ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเป็นขั้นของการรักษา ได้แก่ การรำอัญเชิญผีฟ้า การสวดหาสาเหตุ และการรำเรียกขวัญ และขั้นหลังพิธีกรรม จะเป็นการอบรมสั่งสอนผู้ป่วยให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมของผีฟ้า หรือให้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีพิธีกรรมการรำผีฟ้ามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านสว่างดอนตู โดยบทบาททางตรงคือ ด้านสังคมซึ่งรักษาการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการกระทำของผี หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ และบทบาทด้านวัฒนธรรม คือ การช่วยเป็นตัวควบคุมสังคมให้เป็นไปตามบรรทัดฐานที่ดีซึ่งบรรทัดฐานเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้แก่ การนำคติความเชื่อเกี่ยวกับผีมากำหนดและควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านมิให้ประพฤติผิดหรือออกนอกจารีตของหมู่บ้าน ซึ่งการนำความเชื่อเกี่ยวกับผี เช่น ผีปู่ตา ผีตาแฮก ผีป่าภู มาช่วยกำหนดพฤติกรรมของผู้คนในหมู่บ้าน โดยห้ามละเมิดออกนอกจารีตที่ดี หากล่วงเกินหรือละเมิด อาจเกิดการเจ็บป่วย หรือมีอันเป็นไปอย่างอื่นก็จะต้องมีการรักษาโดยการรำผีฟ้าซึ่งจากการควบคุมดังกล่าวทำให้สังคมหมู่บ้านเกิดความสงบสุขต่อไป^{๑๒}

รัตพร ปัทมเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง: กรณีศึกษา ร่างทรงในเขต อ.เมือง จ.นครปฐม” พบว่า กระบวนการเข้าสู่ร่างทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะ คือ ๑.เงื่อนไขการไปสู่การเป็นร่างทรงเนื่องจากบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤติอันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต ที่จะนำไปสู่การเป็นร่างทรง คือจุดหันเหที่ทำให้ก้าวเข้าสู่การเป็นร่างทรง คือการที่บุคคลต้องเผชิญกับความเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ ๒.การเข้าเป็นร่างทรง ต้องผ่านพิธีกรรม การเทียบซึ่งเป็นการทดลองเชิญเทพเจ้าลงมาประทับทรงเป็นครั้งแรกเพื่อฟื้นความเป็นร่างทรงว่าเป็นเทพองค์ใด เรียนรู้การปฏิบัติที่มีความจำเป็นต่อการดำรงความเป็นร่างทรง ๓.การดำรงความเป็นร่างทรง ให้บริการ ปรับตัว ทำบุญ บริจาค เปลี่ยนบุคลิกให้ดูน่าเชื่อถือ เลื่อมใส^{๑๓}

^{๑๑} พระเชียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๒} มัลลิกา จันทรา, “ความเชื่อและพิธีกรรมผีฟ้าของบ้านสว่างดอนตู ตำบลบ้านเม็ง อำเภอนองเรือจังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๑๓} รัตพร ปัทมเจริญ, “กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง: กรณีศึกษาร่างทรงในเขต อ.เมือง จ.นครปฐม”, *วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑๘ – ๒๒๑.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยในครั้งนี้นี้ พบว่า เรื่องของร่างทรงนั้นเป็นความเชื่อรูปแบบหนึ่งที่มีปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาเป็นเวลานาน มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต ซึ่งในปัจจุบันคนไทยนิยมและศรัทธาเรื่องนี้มาก เรื่องของการทรงเจ้านั้นอาจถูกมองว่าเป็นเรื่องของความมั่งงายไร้สาระ เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อและความศรัทธาส่วนบุคคล แต่หากจะมองในแง่ของอิทธิพลต่อสังคมแล้วอาจช่วยในเรื่องของจิตใจและศีลธรรมได้มากพอสมควร

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้นี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก งานเอกสารและวรรณกรรมที่ทำการบันทึกไว้แล้วอีกทั้งข้อเขียนและบทความที่เผยแพร่ตามวารสาร, นิตยสารและสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับร่างทรง และวิจัยภาคสนามแบบมีโครงสร้างเฉพาะในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ โดยการสุ่มตัวอย่างที่กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นร่างทรงที่ตั้งสำนักอยู่ภายในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์

๑.๗.๑ เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย และคัมภีร์พระไตรปิฎกอรุณกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับร่างทรง หนังสือ วารสาร และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องของร่างทรง

๑.๗.๓ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ร่างทรงจำนวน ๑๐ คน ในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

๑. สาเหตุที่มาเป็นร่างทรง
๒. พิธีกรรมต่างๆที่ทำในสำนักมีอะไรบ้าง
๓. มีการทำบุญกุศลมากน้อยเพียงใด
๔. มีการปฏิบัติธรรมเป็นประจำหรือไม่
๕. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ยึดเป็นหลักในการดำรงชีวิต
๖. ประเภทเจ้าเข้าทรง
๗. จุดมุ่งหมายในชีวิต ปัญหาและอุปสรรคที่ต้องการแก้ไข
๘. ปฏิบัติตนอย่างไรให้เป็นที่น่าศรัทธา
๙. ประเภทการให้บริการอย่างไร
๑๐. กิจกรรมทางสังคมและพุทธศาสนาที่ให้การสนับสนุน

๑.๗.๔ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยจะเน้นที่กล่าวในเรื่องราวที่เกี่ยวกับร่างทรง รวมไปถึงบทสัมภาษณ์ โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในบทต่าง ๆ

๑.๗.๕ ผู้วิจัยทำการสรุปวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลทางเอกสาร และบทสัมภาษณ์ทั้งหมด

๑.๗.๖ นำเสนอผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และจัดทำเป็นรูปเล่ม

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบความเป็นมาเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบพิธีกรรมเกี่ยวกับร่างทรง ในอำเภอพระสมุทรเจดีย์

บทที่ ๒

เทวดาในพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงแนวคิด เกี่ยวกับเทวดาในมุมมองพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายถึง ความหมายของเทวดา ประเภทของเทวดา หลักธรรมที่ทำให้เกิดเป็นเทวดา ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับเทวดา โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ เทวดาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เทวดาเป็นคำแปลมาจากคำว่า เทว หรือ เทวดา คำว่าเทวดาในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้ระบุเอาไว้ว่า อะไรก็ตามที่มนุษย์นับถือ จัดเป็นเทวดาได้ทั้งหมด ดังข้อความในคัมภีร์จูฬนิทเทสว่า

คำว่า เทวดานัน ความว่า อาชีวก เป็นเทวดาของอาชีวกสาวก ครนถ์ เป็นเทวดาของพวกนิครนถ์สาวก ชฎิล เป็นเทวดาของพวกชฎิลสาวก ปริพาชก เป็นเทวดาของพวกปริพาชกสาวก ดาบส เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต โค เป็นเทวดาของพวกประพตีกุฑพรต สุนัข เป็นเทวดาของพวกประพตีกุฑพรต กา เป็นเทวดาของพวกประพตีกากพรต ไฟ เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต พกเทพ เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต ทิศทั้งหลาย เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต พระทักษิณโย ผู้สมควรแก่ไทยธรรมของชนเหล่าใดก็เป็นเทวดาของชนเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่ากษัตริย์ พราหมณ์ เทวดาทั้งหลาย^๑

คำว่าเทวดา มาจากศัพท์เดิมว่าการเล่น บุษบา^๒ อภิธานปิฎกปิฎกาสุจิ วิเคราะห์ความหมายของคำว่า เทวะ หรือเทวดา ว่า “ทิพพนฺติ กิพฺพนฺติ วุทฺธิ คจฺจนฺติ โลกฺกา อเนนาติ เทโว ที่ชื่อว่าเทวะ คือ เทพ หรือเทวดา เพราะอรรถว่า เล่น รื่นเริง คือยอมไปสู่อารมณ์จากโลกนี้”^๓ คัมภีร์สันนิษฐานตามบาลีมหาไวยากรณ์ได้แสดงความหมายของเทวดาเอาไว้ว่า

ทิพพนฺติ กามคุณฉานาภิญญาจิตตีสสรียาที่ทิ กิพฺพนฺติ ผู้เพเลิดเพลินด้วยกามคุณ ฉานาภิญญา และความเป็นใหญ่ในจิต ชื่อว่า เทวดา, เตสุวา วิหรนฺตฺติ เทวา อีกนัยหนึ่ง ผู้อยู่ในกามคุณเป็นต้นนั้น ชื่อว่า เทวดา, ทิพพนฺติ ยถาภิสาสิต วิสย อปปฏิฆาเตน คจฺจนฺตฺติ เทวา อีกนัยหนึ่ง ผู้ไปสู่อารมณ์ตั้งปรารถนาโดยไม่มีสิ่งใดขัดขวาง ชื่อว่าเทวดา, ทิพพนฺติ ยถิจฉิตฺตนิพพาทเน สกฺโกณตฺติ เทวา อีกนัยหนึ่ง ผู้สามารถในการยังสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จ ชื่อว่าเทวดา, อถวา ต ต พยสนนิตถรณตฺติเกหิ สรณฺ ปฺรายณฺตฺติ เทวานิยา อภิตถว นียาติ เทวา อีก

^๑ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๔๒.

^๒ กรมวิชาการ, สัสมกฤต-ไทย-อังกฤษ อภิธาน, (พระนคร: ศุรุสภา, ๒๕๑๑), หน้า ๕๖๖.

^๓ ต.นาคะประทีป, บาลี อภิธานปิฎกปิฎกาและสุจิ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไท, ๒๕๖๗), หน้า

นัยหนึ่ง ผู้ควรยกย่องว่าเป็นที่พึ่งที่อาศัยของผู้ปรารถนาจะพ้นจากวิบัติ นั้น ๆ ชื่อว่าเทวดา, โสภากวีเสสโยเคน กมนียาติ วา เทวา อีกนัยหนึ่ง ผู้ควรปรารถนาโดยประกอบด้วยความงาม เป็นพิเศษชื่อว่า เทวดา^๔

คัมภีร์จักรวาลที่ปณีได้ระบุไว้ว่า “เทวดา คือผู้ที่มีอานุภาพพิเศษ มีความสว่างไสว สามารถดำเนินไปในอากาศได้ เป็นผู้รุ่งเรืองด้วยอานุภาพแห่งบุญที่กระทำไว้ จะไปในที่ใดก็งามมีความโดดเด่น จะปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมความปรารถนาทุกประการ”^๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในเรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์ เทวดาว่า “คำว่าเทวดา หรือเทพ ใช้คลุมถึงพรหมทั้งหลายด้วย โดยแบ่งเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ต่อจากนั้นก็มิเทพชั้นรูปาวจร และสูงสุดมีเทพชั้นอรุปาจร^๖ พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายของเทวดาไว้ว่า “ได้แก่ หมู่เทพชาวสวรรค์ เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ ทั้งเพศหญิงและเพศชาย”^๗

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ความหมายของเทวดาไว้ว่า “ได้แก่ พวกชาวสวรรค์ ผู้มีตาทิพย์ หูทิพย์ และอาหารทิพย์”^๘

สรุปว่าเทวดาได้แก่ สัตว์โลกชนิดหนึ่งผู้ได้กระทำความที่เป็นกุศลแต่ครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่อตายแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดาที่เทวภูมิ มีความพิเศษในตัว ร่างกายงดงาม มีรัศมีสว่างไสวในยามที่ปรากฏกาย มีความสุข เล่นเพลิดเพลินสนุกสนานด้วยกามคุณทั้ง ๕

๒.๒ ประเภทของเทวดาที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

การจัดประเภทของเทวดามีจุดมุ่งหมายที่มนุษย์ภูมิและเทวภูมิ มนุษย์ก็เป็นเทวดาได้ในปัจจุบันชาตินี้ ไม่ต้องรอถึงภพหน้า เรียกว่าเป็นสมมุติเทพ เทวดาโดยสมมุติ คือเป็นเทวดาได้ด้วยคุณธรรม อันมีหิริ ความละอายแก่ใจในการที่กระทำความชั่ว และโอตตปปะความเกรงกลัวต่อบาป กล่าวคือมนุษย์ผู้ใดปรับปรุงพัฒนาคุณธรรมและความสามารถของตนอยู่เสมอ มนุษย์ผู้นั้นก็สามารถมีฐานะขึ้นเทียบเท่าหรือสูงกว่าเทวดาได้ เมื่อเปรียบเทียบโดยคุณธรรมและความสามารถทั่วไปแล้วทั้งมนุษย์และเทวดาต่างก็มีได้เท่าเทียมหรือใกล้เคียงกันเป็นระดับเดียวกัน แต่มนุษย์มีวิสัยแห่งการสร้างเสริมปรับปรุงมากกว่า ข้อแตกต่างสำคัญจึงอยู่ที่โอกาส กล่าวคือ มนุษย์มีโอกาสมากกว่าในการที่จะ

^๔ พระอัครคังสะเถระ, สัททนีติธราตุมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวัน การพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗๘.

^๕ กรมศิลปากร, จักรวาลที่ปณี, (กรุงเทพมหานคร: เนทท์สแอนด์เพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๒.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗ – ๔๘.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๑.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔๐.

พัฒนาคุณธรรมและความสามารถของตน ถ้ามองในแง่แข็งขันก็ว่าตามปกติธรรมดา ถ้าอยู่กันเฉย ๆ เทวดาทั่วไปสูงกว่าตึกกว่า เก่งกว่ามนุษย์ แต่ถ้ามุขย์ปรับปรุงตัวเมื่อไรก็จะขึ้นไปเทียบเท่าหรือแม้แต่สูงกว่า ตึกกว่า เก่งกว่าเทวดา^๙

ในชุดทศกนิกาญ จุฬนิตเทศ ได้ระบุประเภทของเทวดาไว้ ๓ ประเภทคือ ๑.สมมติเทพ คือเทวดาโดยสมมุติ ได้แก่พระราชา พระราชกุมาร พระเทวี ๒.อุปปัตติเทพ คือเทวดาโดยกำเนิด ได้แก่ เทวดาในชั้นกามาพจร ๖ ชั้น มีชั้นจตุมาหาราชิกาเป็นต้น และเทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหมทั้งหลาย ๓.วิสุทธิตเทพ คือเทวดาโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่พระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทเจ้า และพระอรหันตชีนาสพทั้งหลาย^{๑๐}

๒.๒.๑ สมมุติเทพ

สมมุติเทพ เทวดาโดยสมมุติ ได้แก่ พระราชาผู้ปกครองประเทศ รวมทั้งพระเทวีและพระราชกุมาร พระราชาเป็นชนชั้นปกครองจัดอยู่ในวรรณะกษัตริย์ตามหลักของการจัดวรรณะที่มีมาตั้งแต่ครั้งก่อนพุทธกาล ในอัครคัญญสูตร ได้กล่าวถึงวรรณะทั้ง ๔ ตามลำดับของการปฏิบัติเอาไว้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร เมื่อนำเอาวรรณะทั้ง ๔ มาวางเป็นหลักเช่นนี้จึงทำให้เห็น ความหมายของสมมุติเทพได้กว้างออกไป กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ พระราชา และพระราชวงศ์ใกล้ชิดจัดเป็นสมมุติเทพ คือเป็นเทวดาโดยสมมุติ พระราชาตามรูปศัพท์หมายถึงผู้ยังชนให้อิ่มใจ หรือทำให้คนอื่นมีความสุข และความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไปก็คือเป็นพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีหน้าที่ปกครองประเทศ ช่วยขจัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาชน ด้วยน้ำพระทัยคือพระเมตตาธรรม จะเห็นได้ว่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พระราชาเป็นศรีสง่าของแคว้นแคว้น มีความสำคัญต่อหมู่ชนเป็นอย่างยิ่ง ดังความว่า

วาเสฏฐะและภารทวาชะ เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมุติ ฉะนั้นคำแรกว่า มหาสมมุติ มหาสมมุติ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย ฉะนั้นคำที่ ๒ ว่า กษัตริย์ กษัตริย์ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่าอื่นยินดีโดยชอบธรรม ฉะนั้นคำที่ ๓ ว่า ราชา ราชา จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้จึงให้เกิดมีแควดวงกษัตริย์นั้นขึ้นแก่สัตว์เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่านั้น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีใจพวกเดียวกัน มีโดยธรรมเท่านั้นไม่ใช่โดยอธรรม ตามคำโบราณที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีว่าด้วยต้นกำเนิดของโลกก็ธรรมเท่านั้น ประเสริฐที่สุดในหมู่ชนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า^{๑๑}

ข้อความที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าพระราชาเป็นสมมุติเทพ เป็นเทวดาโดยสมมุติ คือผู้ที่ได้รับการยอมรับ ได้รับการเคารพยกย่องนับถือจากประชาชนภายใต้การปกครอง พระราชาได้ทำหน้าที่ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เป็นเหมือนเทวดาในหมู่มุขย์ ยามใดที่ประชาชนประสบกับปัญหาในการดำเนินชีวิต ก็จะพากันไปกราบทูลให้พระราชาทรงทราบ พระองค์ก็จะทรงแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้คลี่คลายไปในทางที่ดี จะเห็นได้ว่า พระราชานั้นเป็นมิ่งขวัญ เป็นผู้

^๙ พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๖๗.

^{๑๐} ชู.จ. (ไทย) ๓๐/๓๒, ๑๑๙/๑๖๐-๑๖๑, ๓๘๗-๓๘๘.

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๑/๙๖-๙๗.

ปกป้องผองภัยให้แก่ประชาชนจึงเป็นสมมุติเทพ เป็นเทวดาโดยสมมุติ เป็นเทวดาในหมู่มนุษย์ เป็นผู้คลี่คลายปัญหาต่างๆให้หมดไป

๒.๒.๒ อุปัตติเทพ

อุปัตติเทพ หมายถึงเทวดาโดยกำเนิด สัตว์โลกทั่วไปไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน เทวดา และเหล่าสัตว์ในอบายภูมิ ถ้ายังไม่หมดกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่เรื่อยไป ตามหลักวัฏฏะ ๓ หรือไตรวัฏฏ์ คือวน วงเวียน องค์กรประกอบที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันของภวจักร หรือสังสารจักรคือ กิเลสวัฏฏ์ วงจรกิเลสประกอบด้วย อวิชชา ตัณหา และอุปาทาน กัมมวัฏฏ์ วงจรกรรม ประกอบด้วย สังขาร และกรรมภพ ๓ วิปากวัฏฏ์ วงจรวิปาก ประกอบด้วย วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกอุปัตติภพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น ๓ อย่างนี้ประกอบเข้าเป็นวงจรใหญ่แห่งปัจจุอาการ หรือที่เรียกว่าภวจักร หรือสังสารจักร ตามหลักปฏิจจสมุปบาท^{๑๒} สภาพทั้งสามนี้ได้ชื่อว่า วน เพราะหมุนเวียนกันไปคือ กิเลสเกิดขึ้นแล้วให้ทำกรรม ครั้นทำกรรมแล้วย่อมได้รับวิบากแห่งกรรมเมื่อได้รับวิบาก กิเลสเกิดขึ้นอีก วนกันไปอย่างนี้จนกว่า พระอรหันตมรรคจะตัดให้ขาดลง^{๑๓} การหมุนเวียนอยู่เช่นนี้ทำให้วงจรแห่งชีวิตดำเนินไปไม่ขาดสาย สัตว์ผู้ยังมีกิเลสตายแล้วก็เกิดใหม่ แม้เป็นเทวดาก็ต้องมีการเกิดเช่นเดียวกับเหล่าสัตว์ในภพอื่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาก็คือมนุษย์ทั้งหลายรวมถึงสัตว์เหล่าอื่นที่ได้ทำกุศลกรรมไว้ เมื่อตายลงบุญกุศลก็จะเป็นพลังส่งให้ไปเกิดเป็นเทวดา มีสถานที่อยู่คือ เทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง เรียกว่าอุปัตติเทพ เป็นเทวดาโดยกำเนิด เกิดผุดขึ้น เป็นชีวิตที่ละเอียด ไม่มีน้ำหนัก ไร้นาต ไร้ขนาด แบบหรือชนิดของการเกิดเป็นเทวดานั้นมีหลักฐานปรากฏในทมิฬนิคาย ปาฎิกวรรค ได้แสดงถึง โยนิคือ เหตุกำเนิด ๔ เอาไว้ดังนี้คือ ๑.อณชชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในไข่ ๒.ชลาพุชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดในครรภ์ ๓.สังเสทชโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่เกิดมาในถ้ำโคล ๔.โอปปาติกโยนิ กำเนิดของสัตว์ที่ผุดขึ้น^{๑๔}

อุปัตติเทพ เทวดาโดยกำเนิด เกิดในโอปปาติกโยนิ เมื่อจะเกิดก็อุบัติขึ้นมา ไม่ต้องนอนในครรภ์มารดาเหมือนเช่นมนุษย์หรืออยู่ในฟองไข่เหมือนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย อุปัตติเกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นทิพย์ ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว เป็นเทพบุตร เทพธิดา^{๑๕} มีความเป็นอยู่สุขสบายในสวรรค์ แยกประเภทออกตามสถานที่อยู่ เป็นเทพชั้นเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง ประเภทของสวรรค์ในคัมภีร์โลกศาสตร์แบ่งเป็น ๖ ชั้น โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร ๖ ชั้น รูปาวจร ๖ ชั้น และอรุปาวจร ๔ ชั้นเหมือนในพระไตรปิฎก

^{๑๒} พระราชวรมณี, (ประยูรค์ ประยูตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๑๑๘.

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๙.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๓.

^{๑๕} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙), โลกทิปนี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๙.

๒.๒.๓ วิสุทธิเทพ

วิสุทธิเทพ เทวดาโดยความบริสุทธิ์ คือท่านผู้มีจิตหลุดพ้นจากอภิสวกิเลสทั้งปวง ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย สำหรับพระพุทธเจ้าแม้จะเป็นวิสุทธิเทพ แต่ก็จัดว่าเป็นเทพยิ่งกว่าเทพทั้งหมด ดังข้อความว่า “พระผู้มีพระภาคเป็นเทพ เป็นเทพยิ่งกว่าสมมติเทพ กว่าอุบัติเทพ และกว่าวิสุทธิเทพทั้งหลาย”^{๑๖}

จากการศึกษาประเภทของเทวดาจึงสรุปได้ว่าผู้ที่กระทำความดีจะได้ไปเกิดเป็นเทวดา โดยกำเนิดเป็น โอปปาติกะ เวลาเกิดผุดเกิดขึ้นโตเต็มตัวทันที ไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ ร่างกายเป็นทิพย์ เกิดเป็นอุบัติเทพ เทวดาโดยกำเนิด ซึ่งเป็นเทวดาประเภทหนึ่งในบรรดาเทวดา ๓ คือ ๑.สมมติเทพ เทวดาโดยสมมติ ได้แก่พระราชา พระราชกุมาร พระเทวี ๒.อุบัติเทพ เทวดาโดยกำเนิด ได้แก่เทวดา ในกามาพจรสวรรค์และเทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหมทั้งหลาย ๓.วิสุทธิเทพ เทวดาโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ชีนาสพทั้งหลาย

๒.๓ พระพุทธเจ้ากับเหล่าเทวดาและเหล่ามนุษย์

๒.๓.๑ การตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้า

คัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถาได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทวดากับพระพุทธเจ้าว่า มีการติดต่อกันอยู่เป็นประจำซึ่งเป็นการติดต่อกันแบบฉันทมิตร มีท่าทีแห่งไมตรีจิตต่อกัน พระพุทธเจ้ามีการพบปะกับท้าวสักกะ เพราะเป็นพระราชาแห่งเทวดา ท้าวสักกะเป็นผู้มีคุณธรรม มาเกิดเป็นท้าวสักกะ ได้ด้วยการบำเพ็ญวัตรบพ ๗ ประการ อย่างสมบูรณ์ ท้าวสักกะแม้ว่าจะเป็นพระราชาแห่งเทวดาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่ก็มีชื่อเสียงในพระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ยามใดที่มีปัญหาขัดข้องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของพระองค์และเหล่าเทวดาบนสวรรค์จะเสด็จลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาและพระพุทธเจ้าก็จะทรงตอบปัญหาทำให้ท้าวสักกะและเหล่าเทวดาที่มาทูลถามปัญหาได้พึงธรรมเกิดความรู้ความเข้าใจหลักธรรมได้ดวงตาเห็นธรรม สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับความทุกข์และความเป็นอยู่ในภาวะของตนให้หมดไป ทำความสวัสดิ์และสมบัติบนสวรรค์ให้มีเสถียรภาพยั่งยืนสืบต่อไปได้

คำตอบปัญหาที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์แก่ท้าวสักกะนั้น ในพระสูตรมีปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในทีฆนิกาย มหาวรรค ได้ประมวลพระสูตรเอาไว้เรียกว่า สักกปัญหาสูตร เรื่องราวในพระสูตรนี้กล่าวถึงท้าวสักกะพร้อมด้วยเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ว่า ได้เข้าเฝ้าทูลขอโอกาสถามปัญหา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต จึงทูลถามปัญหาซึ่งมีใจความสำคัญสรุปได้เป็นข้อ ผลของการฟังพยากรณ์ปัญหาในครั้งนั้นทำให้ท้าวสักกะและเหล่าเทวดาผู้เป็นบริวาร ๘๐,๐๐๐ คน ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบัน นอกจากนี้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกแล้วยังมีเรื่องราวการถามตอบปัญหาของท้าวสักกะปรากฏอยู่ในอรรถกถา อีกส่วนหนึ่งซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับคำถามคำตอบปัญหาเทวดาของพระพุทธเจ้าสืบต่อไป

^{๑๖} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๑๙/๓๘๘.

พระพุทธเจ้าเมื่อมีพระประสงค์จะแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพวกเทวดา พระองค์จะเสด็จไปสวรรค์โดยเฉพาะสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นสวรรค์ชั้นที่พระองค์เสด็จไปมากที่สุด แม้ในคราวที่แสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบทมิฬของนักบวชนอกพระพุทธศาสนาแล้วพระพุทธองค์ก็ได้เสด็จไปจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อเทศนาอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาตามพุทธประเพณี ดังข้อความที่ปรากฏในอรรถกถาว่า

พระศาสดา กำลังทำปาฏิหาริย์อยู่นั้นแล ทรงรำพึงว่า พระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลาย ทำปาฏิหาริย์นี้แล้วจำพรรษาที่ไหนหนอแล ทรงเห็นว่า จำพรรษาในภพดาวดึงส์แล้วแสดงอภิธรรมปิฎกแก่พุทธมารดาตั้งนี้แล้วทรงยกพระบาทเบื้องขวาเหยียบเหนืออุเขายุคันธรทรงยกพระบาทอีกข้างหนึ่งเหยียบเหนือยอดเขาสินรุ^{๑๗}

พวกเทวดาแม้ว่าจะเพียบพร้อมด้วยสมบัติอันเป็นทิพย์แล้วยังมีโอกาสได้ฟังธรรม และเมื่อมีปัญหาก็สามารถลงมายังโลกมนุษย์เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามวิธีแก้ปัญหาของตนได้ เทวดาที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหานั้นมีทั้งเทวดาที่ปรากฏนามและเทวดาที่ไม่ปรากฏนาม จะเห็นได้ว่า เทวดาที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยึดใจของคนทั่วไปก็คือท้าวสักกะจอมเทพ พระองค์มีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าทั้งการถามปัญหาสนทนาธรรมและการให้ความช่วยเหลืออุปัฏฐากในด้านต่างๆ นอกจากท้าวสักกะแล้วเทวดาที่ไม่ปรากฏนามก็มีอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งมาเข้าเฝ้าเพื่อทูลถามปัญหาแก่พระพุทธเจ้า เช่น ในเทวดาสังยุต^{๑๘} ได้ประมวลพระสูตรที่เกี่ยวกับการถามตอบปัญหาการสนทนาธรรมของเทวดา โดยใจความสำคัญของพระสูตรต่างๆ ในสังยุตนี้กล่าวถึงเทวดามาเข้าเฝ้าทูลถามปัญหาหรือสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้าบ้างกับพระสาวกบ้าง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงให้โอกาส ได้พยากรณ์ปัญหาจบแล้ว เทวดาจะกล่าวคาถาชื่นชม ถวายอภิवाททำประทักษิณแล้วกลับไปเทวโลก

๒.๓.๒ พระพุทธเจ้ากับเทวดา

พระพุทธเจ้าได้สัมผัสพบเห็น พุดคุย ถกปัญหาธรรมะ สอนธรรมะ ต่อสู้กับวิญญานของมารที่มาผจญ บวชให้วิญญานที่มาฝากตัวเป็นสาธุศิษย์ ดังนี้เป็นต้นในโอกาสนี้จะกล่าวถึงเฉพาะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ท้าวสหัมบดีพรหมได้กราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมอนุเคราะห์แก่หมู่สัตว์โลกทั้งหลาย คำกราบทูลก็ได้ถูกดัดแปลงมาเป็นอาราธนาธรรมว่า พรหมมา จะ โลกธาปตี สหัมปะตีกัตถัญชลี ฯลฯ^{๑๙}

เทวดา เทพ พรหม เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนปรินิพพาน ในระหว่างนั้นมีพระเถระเจ้าชื่ออุปัวาณะ อยู่ถวายงานพิศเฉพาะของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้สั่งให้พระอุปัวาณะ หลีกออกไปอย่ายืนขวางทาง เพราะเทวดา เทพ พรหม ขอร้องจะเข้ามาเฝ้าต่อพระพุทธเจ้า บ้างต่อพระอานนท์เถระเจ้าอยู่ด้วย ณ ที่นั้น เมื่อได้ยินพระพุทธเจ้าตรัสเช่นนั้น จึงสงสัยและทูลถวายพระพุทธเจ้าว่า เทพยาดามีจิตเป็นอย่างไร มีสภาวะเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่าเทพยาดามาจากหมื่นโลกธาตฺ (๑๐

^{๑๗} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๑๒๗.

^{๑๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑/๑.

^{๑๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๒/๒๒๙.

โลกธาตุ) มาขอเฝ้า ต่างก็กล่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานเร็วนักน่าเสียดาย สำหรับเทพยดาที่ปราศจากกิเลสตัณหาแล้ว ผู้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี ย่อมมีสติสัมปชัญญะอดกลั้น และกล่าวว่าสังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ พระพุทธเจ้าทรงแสดงประวัติแห่งเทพยดาที่มาประชุมในครั้งนี้แก่พระอานนท์^{๒๐}

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้น เป็นการยกตัวอย่าง เรื่องวิญญานที่มีความสัมพันธ์กับสมเด็จเจ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีเทพ พรหม และมาร และยังปรากฏในอีกหลายเล่มดังต่อไปนี้

๑) ในสังยุตตนิกาย สคาถวรรค มีหลายตอนที่ได้ระบุถึงวิญญานที่สัมผัสพระพุทธเจ้า โดยการพูดคุย โดยการให้เห็นด้วยตาเนื้อ หูเนื้อและญาณ เป็นต้น ดังนี้

๑.๑ เทวดาสังยุตต์ ประมวลเรื่องเทวดา (วิญญาน) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้า มีทั้งหมด ๘๑ สุตระ และได้แสดงคำถาม คำตอบไว้ด้วย

๑.๒ เทวดาปุตตสังยุตต์ ประมวลเรื่องเทพบุตร (วิญญาน) ที่ไปเฝ้าทูลถามปัญหาต่อพระพุทธเจ้าทั้งหมด ๓๐ สุตระ ๓๐ ครั้ง และได้แสดงคำถามคำตอบไว้ด้วย

๑.๓ มารสังยุตต์ ประมวลเรื่องมาร (วิญญาน) ซึ่งปรากฏภายในลักษณะต่าง ๆ กัน บางครั้งได้มีการโต้ตอบกับพระพุทธเจ้า บางครั้งมิได้พูดจากัน บางครั้งได้กล่าวภาษิตโต้ตอบกัน มี ๒๕ สุตระ ๒๕ ครั้ง

๑.๔ พรหมสังยุตต์ ประมวลเรื่องพรหม (วิญญาน) แสดงการที่พระพรหมเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสภาษิตโต้ตอบกันมี ๑๕ สุตระ ๑๕ ครั้ง

๑.๕ ยักษ์สังยุตต์ ประมวลเรื่องยักษ์ (วิญญาน) ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสโต้ตอบ มีทั้งสิ้น ๑๒ สุตระ ๑๒ ครั้ง

๑.๖ สักกสังยุตต์ ประมวลเรื่องท้าวสักกะ (พระอินทร์) จอมเทพชั้นดาวดึงส์ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า ๒๕ สุตระ ๒๕ ครั้ง

๒) ในทีฆนิกาย มหาวรรค กล่าวถึงการสื่อสารระหว่าง เทวดา ยักษ์ มาร พรหมกับพระพุทธเจ้า คือ

มหาสมยสูตร^{๒๑}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ป่ามทวีน เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์มีเหล่าเทวดาจำนวนมากจาก ๑๐ โลกธาตุมาประชุมกันเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคและเยี่ยมภิกษุสงฆ์เทพชั้นสุทธาวาส ๔ องค์ ได้มีความดำริตั้งกันว่า “พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ประทับอยู่ที่ป่ามทวีน เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ มีเหล่าเทวดาจำนวนมากจาก ๑๐

^{๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๐/๑๔๙.

^{๒๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๑-๓๔๓/๒๕๙-๒๗๒.

โลกธาตุมารประชุมกัน เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคและเยี่ยมภิกษุสงฆ์ ทางที่ดี เราก็คควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกล่าวคาถาคณะคาถาในสำนักพระผู้มีพระภาค”

ลำดับนั้น เทพเหล่านั้นหายไปตามเทวโลกชั้นสุทธาวาสมาปรากฏ ณ เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าฉะนั้น ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร เทพองค์หนึ่งได้กล่าวคาถานี้ว่า “การประชุมครั้งใหญ่ในป่าใหญ่ มีหมู่เทพมาประชุมกันพวกเราพากันมายังธรรมสมัยนี้ ก็เพื่อได้เยี่ยมสงฆ์ผู้ไม่พ่ายแพ้” จากนั้น เทพอีกองค์หนึ่งได้กล่าวคาถานี้ว่า “ภิกษุทั้งหลายในที่ประชุมนั้นมีจิตมั่นคง ทำจิตของตนๆ ให้ตรงภิกษุผู้เป็นบัณฑิต ย่อมรักษาอินทรีไว้เหมือนสารถิผู้กุมบังเหียนขับรถม้าไป เทพอีกองค์หนึ่งได้กล่าวคาถานี้ว่า “ภิกษุเหล่านั้นตัดกิเลสตั้งตะปุตตักิเลสตั้งลิมสลัก ถอนกิเลสตั้งเสาเชื่อนได้แล้ว เป็นผู้ไม่หวั่นไหว บริสุทธิ์ เป็นผู้ปราศจากมลทิน เทียวไป เป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคผู้มีพระจักขุ ทรงฝึกดีแล้วเหมือนช้างหนุ่ม ฉะนั้น” เทพอีกองค์หนึ่งได้กล่าวคาถานี้ว่า “เหล่าชนผู้นับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะจักไม่ไปสู่อบายภูมิ ครั้นละกายมนุษย์แล้วจักทำให้หมู่เทพเจริญเต็มที่”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาจำนวนมากใน ๑๐ โลกธาตุมารประชุมกันเพื่อเยี่ยมตถาคตและ ภิกษุสงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตกาล ที่มาประชุมกัน ครั้งที่มีจำนวนสูงสุดก็เท่ากับพวกเทวดาของเรานี้เองที่มาประชุมกันในบัดนี้ พวกเทวดาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายในอนาคตกาลที่มาประชุมกัน ครั้งที่มีจำนวนสูงสุดก็เท่ากับพวกเทวดาของเรานี้เองที่มาประชุมกันในบัดนี้ เราจักบอกชื่อของหมู่เทพ จักระบุชื่อของหมู่เทพ จักแสดงชื่อของหมู่เทพ เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งนี้ว่า “เราจะกล่าวเป็นคาถาเหล่าภุมมเทวดาอาศัยอยู่ในที่ใด เหล่าภิกษุก็อาศัยอยู่ในที่นั้น ภิกษุเหล่าใดอาศัยชอกเขามีจิตมุ่งมั่น มีจิตตั้งมั่นพวกเธอมีจำนวนมาก เร้นอยู่ เหมือนราชสีห์ข่มความขนพองสยองเกล้าได้ มีจิตสะอาด หมดจดผ่องใส ไม่ขุ่นมัว พระศาสดาทรงทราบว่ามีภิกษุกว่า ๕๐๐ รูป ผู้อยู่ในป่า ในเขตกรุงกบิลพัสดุ์ จึงรับสั่งเรียกพระสาวกผู้ยินดีในศาสนามาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย หมู่เทพมุงมากันแล้ว พวกเธอจงรู้จักเทพเหล่านั้น” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พวกท่านทำความเพียร จึงมีญาณอันเป็นเหตุให้เห็นพวกอมนุษย์ปรากฏขึ้น ภิกษุบางพวก เห็นอมนุษย์ ๑๐๐ คน บางพวกเห็น ๑,๐๐๐ คน บางพวกเห็น ๗๐,๐๐๐ คน บางพวกเห็น ๑๐๐,๐๐๐ คน บางพวกเห็นมากมายไม่มีที่สิ้น อมนุษย์อยู่กระจายไปทั่วทุกทิศ พระศาสดาผู้มีพระจักขุ ทรงทราบเหตุทั้งหมด ทรงกำหนดแล้วจึงรับสั่งเรียกพระสาวกผู้ยินดีในศาสนามาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย หมู่เทพมุงมากันแล้ว เธอทั้งหลายจงรู้จักหมู่เทพเหล่านั้นเราจะบอกเธอทั้งหลายด้วยวาจาตามลำดับ”

ยักซ์ ๗,๐๐๐ คน ที่เป็นภุมมเทวดาอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย ยักซ์ ๖,๐๐๐ คนอยู่ที่ภูเขาคิมพานต์ มีผิวพรรณหลายหลากมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรืองมีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

ยักษ์ ๓,๐๐๐ คนอยู่ที่ภูเขาสาตาคีรี มีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลายยักซ์เหล่านั้นรวมเป็น ๑๖,๐๐๐ คนมีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย ยักซ์ ๕๐๐ คนอยู่ที่ภูเขาเวสสามิต มีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย กุมภีร์ยักษ์ผู้รักษากรุงราชคฤห์ อยู่ที่ภูเขาเวปุลละมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

ท้าวธตรฐปกครองทิศตะวันออก เป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ เป็นมหาราชผู้มียศ แม้มบุตรของเขามีจำนวนมากต่างมีพลังมาก(และมีชื่อว่าอินทหะมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรืองมีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลายท้าววิรุฬหกปกครองทิศใต้เป็นหัวหน้าของพวกกุมภีร์ เป็นมหาราชผู้มียศแม้มบุตรของเขามีจำนวนมากต่างมีพลังมาก(และมีชื่อว่าอินทหะมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรืองมีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

ท้าววิรูปักษ์ปกครองทิศตะวันตกเป็นหัวหน้าของพวกนาคเป็นมหาราชผู้มียศแม้มบุตรของเขามีจำนวนมากต่างมีพลังมากและมีชื่อว่าอินทหะมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรืองมีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

ท้าวกุเวรปกครองทิศเหนือเป็นหัวหน้าของพวกยักษ์เป็นมหาราชผู้มียศ แม้มบุตรของเขามีจำนวนมากต่างมีพลังมาก (และมีชื่อว่าอินทหะมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรืองมีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

ท้าวธตรฐอยู่ทางทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหกอยู่ทางทิศใต้ ท้าววิรูปักษ์อยู่ทางทิศตะวันตก ท้าวกุเวรอยู่ทางทิศเหนือ ท้าวจาดุมหาราชนั้นมีแสงสว่างส่องไปโดยรอบทั่วทั้ง ๔ ทิศสถิตอยู่ในป่าเขตกรุงกบิลพัสดุ์

พวกผู้รับใช้ของท้าวจาดุมหาราชเหล่านั้น เป็นพวกมีมายา หลอกหลวง โอ้อวดก็มาด้วย พวกผู้รับใช้ที่มีมายา คือ กุณฺณฑู เวณฺณฑู วิภู วิภูณะ จันทนะ กามเสฏฐะ กิณฺณุฉันฑู และ นิฉินฑูก็มาด้วย ปนทะ โอปมัญญะ มาตลีผู้เป็นเทพสารถี จิตตเสนะ นโพรราชะ ชโนสกะ ปัญจสิชะ ติมพฺร (คันธรรพเทวราชา) และสุริยวัจจสา (คันธรรพเทวธิดา) ก็มาด้วย เทวราชเหล่านั้นและคนธรรพอื่นๆ ที่มาพร้อมเทวราช ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย

อนึ่ง หมู่เนาที่อยู่ในสระนาคะ และที่อยู่ในกรุงเวสาลีมาพร้อมด้วยพวกนาคด้จกณะ นาคกัมพลและนาคอัศตรก็มาด้วยและนาคที่อยู่ในท่าปายาคะก็มาพร้อมด้วยหมู่ญาติ นาคผู้อยู่ในแม่น้ำยมุนาและนาคที่เกิดในตระกูลธรรฐผู้มียศก็มาพญาช่างเอราวัณก็มายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลายเหล่าครุฑผู้เป็นทิพย์ มีนัยน์ตาบริสุทธิ ผู้สามารถจับนาคราชได้จับปล้น ผู้บินมาทางอากาศถึงท่ามกลางป่ามีชื่อว่าจิตรสุบรรณ เวลานั้น พวกนาคราชไม่มีความหวาดกลัว (เพราะ) พระพุทธเจ้าทรงกระทำให้ปลอดภัยจากครุฑนาคกับครุฑเจรจากันด้วยวาจาอันไพเราะต่างมีพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ

อสูรพวกที่อาศัยอยู่ในมหาสมุทร เป็นผู้พ่ายแพ้ต่อพระอินทร์ผู้ถือวชิราวุธ อสูรเหล่านั้น มีฤทธิ์ มียศ เป็นพี่น้องของท้าวवासวะ พวกอสูรกาลกัญชะมีร่างน่ากลัวมาก พวกอสูรทานเวฆสะ อสูร

เวปจิตติ อสุรสุจิตติ อสุรปหาราหะ และพญามารนมุจิกัมาด้วย บุตรของพลีอสุร ๑๐๐ คนที่ชื่อว่าเวโรจนะ ทุกคนต่างสวมเกราะเข้มแข็งเข้าไปใกล้ราหูจอมอสุรแล้วกล่าวว่า “ขอความเจริญจงมีแก่ท่านบัดนี้ ถึงเวลาที่ท่านควรเข้าไป สู่ป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย”

เวลานั้น เทพ (๑๐ หมู่) คือ อาโป ปฐวี เตโช วาโย วรุณะ วารุณะ โสมะ ยสสะ เมตตา และกรุณา เป็นผู้มียศก็มาด้วย เทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพ (๑๐ หมู่) คือ เวณชู สหลี และเทพ ๒ หมู่ คือ อสมะ และยมะก็มา เทพผู้อาศัยพระจันทร์ มีพระจันทร์นำหน้ามา เทพผู้อาศัยพระอาทิตย์ มีพระอาทิตย์นำหน้ามา เทพพวกมันทวลาหะ มีพระนักษัตรนำหน้ามา พระอินทร์ผู้เป็นท้าวสักกะ ผู้เป็นท้าวปุนินทะ ท้าววาสะประเสริฐกว่าเหล่าเทพวสุ ก็มาเทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพอีก (๑๐ หมู่) คือ สหภู ผู้รุ่งเรืองดังเปลวไฟ อริฏฐกะ โรชะ ผู้มีรัศมีดังสีดอกผักตบ วรุณะ สหธรรม อัจจุตะ อเนชกะ สุเลยยะ รุจิระ และวาสะนเสีก็มา เทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลากมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพอีก (๑๐ หมู่) คือ สมานะ มหาสมานะ มานุสะ มานุสูตตะมะ ชิททาปาฐุสสิกะ มโนปาฐุสสิกะ หริ โลหิตวาสี ปารคะ และมหาปารคะผู้มียศก็มา เทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลากมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพอีก (๑๐ หมู่) คือ สุกกะ กรุมหะ อรุณะ เวณสะ โอทาทคัยหะผู้เป็นหัวหน้า วิจักขณะ สหามัตตะ หารคชะ มิสสะกะผู้มียศ และปชุนนเทวาราชผู้บันดาลฝนให้ตกทั่วทุกทิศก็มา เทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลากมีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพอีก (๑๐ หมู่) คือเทพพวกเขมียะ เทพชั้นดุสิต เทพชั้นยามา เทพพวกกัฏฐกะ ผู้มียศ เทพพวกลัมพิตกะ เทพพวกกลามเสฏฐะ เทพพวกโชติ อาสะวะ เทพชั้นนิมมานรติ และเทพชั้นปรนิมมิตวสวัตติกัมา เทพทั้ง ๑๐ หมู่นี้แบ่งเป็น ๑๐ พวก ทั้งหมดล้วนมีผิวพรรณหลายหลาก มีฤทธิ์ มีความรุ่งเรือง มีผิวพรรณงดงาม มียศ ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย เทพทั้งหมด ๖๐ หมู่ ล้วนมีผิวพรรณหลายหลาก มาแล้วตามกำหนด ชื่อหมู่เทพและเทพพวกอื่น ผู้มีผิวพรรณและชื่อเช่นนั้นก็มา (ด้วยคิด)ว่า พวกเราจะเข้าพบพระนาคะ ผู้ไม่มีการเกิด ไม่มีกิเลสดังตะปู ผู้ข้ามโอชะได้แล้ว ไม่มีอาสะวะผู้พ้นโอชะได้แล้ว ล่วงพ้นธรรมดา ดังดวงจันทร์พ้นจากเมฆฉะนั้น

เมื่อเสนามารมาถึงพระศาสดาได้ตรัสกับพวกเทพทั้งหมดเหล่านั้น พร้อมทั้งพระอินทร์และพระพรหมผู้ประชุมกันอยู่ จงดูความโง่เขลาของกัณ्हมาร มหาเสนามารได้ส่งเสนามารไปในที่ประชุมใหญ่ของเหล่าเทพด้วยคำว่า “พวกท่านจงไปจับหมู่เทพผู้ไฉนพวกท่านจงผูกไว้ด้วยราคะเถิดจงล้อมไว้ทุกด้านใครๆ อย่าได้ปล่อยให้ผู้ใดหลุดพ้นไป” แล้วก็เอาฝ่ามือตบแผ่นดินทำเสียงน่ากลัวแต่ในเวลานั้น ไม่อาจ ทำให้ใครตกอยู่ในอำนาจได้จึงกลับไปทั้งที่เกรี้ยวโกรธเหมือนเมฆฝนที่บันดาลให้ฝนตก ฟ่ำร้อง ฟ่ำแลบ ฉะนั้น

พระศาสดาผู้มีพระจักขุทรงทราบเหตุทั้งหมด ทรงกำหนดแล้วจึงรับสั่งเรียกพระสาวกผู้ยินดีในศาสนามาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เสนามารมุงมามากันแล้ว พวกเธอจงรู้จักพวกเขา” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้วพากันทำความเพียร เสนามารหลีกไปจากเหล่าภิกษุผู้ปราศจากราคะ ไม่อาจแม้ทำขณของภิกษุเหล่านั้นให้ไหวได้ (พญามารกล่าวสรรเสริญว่า) “หมู่พระสาวกของพระพุทธเจ้า ขณะสงครามแล้วทั้งสิ้น ล่วงพ้นความหวาดกลัว มียศปรากฏอยู่ในหมู่ชน บันเทิงอยู่กับภุคท์ทั้งหลาย” จบมหาสมยสูตร

เรื่องสักกปัญหสูตร^{๒๒}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เวลานั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงเกิดความขวนขวายเพื่อจะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงมีความดำริตั้งนึว่า “บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ” ทอดพระเนตรเห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ที่ภูเขา เวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก แห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ จึงรับสั่งเรียกพวกเทพชั้นดาวดึงส์มาตรัสว่า “ท่านผู้บริบูรณ์ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ทางที่ดี ชาวเราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” พวกเทพชั้นดาวดึงส์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งเรียกปัญจสิขะ คันธรรพบุตรมาตรัสว่า “พ่อปัญจสิขะ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ทางที่ดี ชาวเราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น” ปัญจสิขะ คันธรรพบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้วถือพิณสีเหลืองดังผลมะตูม ตามเสด็จท้าวสักกะจอมเทพมา

ต่อมา ท้าวสักกะจอมเทพ ผู้มีเหล่าเทพชั้นดาวดึงส์แวดล้อม มีปัญจสิขะ คันธรรพบุตรนำเสด็จ ได้ทรงหายตัวจาก (ภพ) ชั้นดาวดึงส์ไปปรากฏอยู่ที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์ เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขน ออกหรือคู้แขนเข้าขณะนั้นเวลานั้น ภูเขาเวทียกะและหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์สว่างไสวยิ่งนัก ด้วยเทวานุภาพของเหล่าเทพ ชาวบ้านใกล้เรือนเคียงรอบๆ กล่าวกันอย่างนี้ว่า “วันนี้ภูเขาเวทียกะถูกไฟเผาไหม้ลุกโชติช่วง ทำไมหนอ วันนี้ ภูเขาเวทียกะและหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพลันท์จึงสว่างไสวยิ่งนักเล่า” พากันตกใจขนพองสยองเกล้า

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งเรียกปัญจสิขะ คันธรรพบุตรมาตรัสว่า “ปัญจสิขะ ตถาคตทรงเข้ามานทรวงพอรพระทัยในมาน ระหว่างที่พระองค์ประทับหลีกเร้นอยู่ คนเช่นเรายากที่จะเข้าไปเฝ้าได้ ทางที่ดี พ่อควรทำให้พระองค์ทรวงพอรพระทัยก่อน หลังจากนั้น พวกเราจึงควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ปัญจสิขะ คันธรรพบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้วจึงถือพิณสีเหลืองดังผลมะตูมเข้าไปจนถึงถ้ำอินทสาละแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร คະเนดูว่า “ระยะเท่านี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ไม่ไกลนัก ไม่ไกลนักจากเรา และทรงได้ยินเสียงของเรา”

^{๒๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๔-๓๗๑/๒๗๓-๓๐๐.

ลำดับนั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงมีความดำริตั้งนัว่า “ปัญจลิตะคันธรรพบุตร ได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค และพระผู้มีพระภาคก็ทรงปราศรัยกับปัญจลิตะ” จึงรับสั่งเรียกปัญจลิตะคันธรรพบุตรมาตรัสว่า “ปัญจลิตะ พ่อจงถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์ พร้อมด้วยบริษัท ขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียร’” ปัญจลิตะ คันธรรพบุตรทูลรับสนองพระดำรัสแล้วถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคตามรับสั่งว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท้าวสักกะ จอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์ พร้อมด้วย บริษัท ขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียร พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ปัญจลิตะ ขอให้ท้าวสักกะ จอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์ พร้อมด้วยบริษัทจงมีความสุขเกิด เพราะว่ามีพวกเทวดา มนุษย์ อสุรนาค คนธรรพ์ และสัตว์เหล่าอื่นอีกจำนวนมากต่างก็ปรารถนาความสุข” พระตถาคตทั้งหลายย่อมประทานพรแก่เทพผู้มีศักดิ์ใหญ่เช่นนี้ อย่างนี้แล ท้าวสักกะ จอมเทพผู้อันพระผู้มีพระภาคได้ประทานพรแล้ว เสด็จเข้าไปยังถ้ำอินทสาละของพระผู้มีพระภาค ถวายอภิวัตแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร แม้พวกเทพชั้นดาวดึงส์ก็เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร แม้ปัญจลิตะ คันธรรพบุตร ก็เข้าไปยังถ้ำอินทสาละ ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควรเวลานั้น ถ้ำอินทสาละซึ่งมีพื้นไม่สม่ำเสมอ ก็สม่ำเสมอ ที่คับแคบก็กลับกว้างขวาง ความมืดในถ้ำหายไป เกิดความสว่างขึ้นเพราะเทวานุภาพของเหล่าเทพ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท้าวสักกะ จอมเทพตั้งนัว่า “นี้เป็นเหตุน่าอัศจรรย์จริง ไม่เคยปรากฏที่ท้าวโกสิย มีกิจมาก มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมากเสด็จมาถึงที่นี่ได้” ท้าวสักกะ จอมเทพกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ปรารถนาจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคตั้งนานแล้ว แต่มัวสาละวนด้วยกิจหน้าที่ของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ จึงไม่สามารถมาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่สทฬาคาร เขตกรุงสววัตถิ ข้าพระองค์ได้ไปยังกรุงสววัตถิเพื่อจะเฝ้าพระองค์ แต่ขณะนั้นพระองค์ประทับเข้าสมาธิอยู่ มีนางปริจาริกาของท้าวเวสธัมมหาราชชื่อว่าภุชคิ คอยอุปัฏฐาก นางยืนประนมมือถวายนมัสการอยู่ ขณะนั้นข้าพระองค์กล่าวกับนางว่า ‘น้องหญิง เธอจงถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคตามคำของเราว่า ‘ท้าวสักกะจอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์ พร้อมด้วย บริษัท ขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียร’ เมื่อข้าพระองค์กล่าวอย่างนี้ นางตอบข้าพระองค์ตั้งนัว่า ‘ท่านผู้นิรทุกข์ เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์ท่านทรงหลีกเร้นเพียงลำพัง’ ข้าพระองค์จึงสั่งว่า ‘น้องหญิง ถ้าอย่างนั้นคราวที่พระผู้มีพระภาคทรงออกจากสมาธิ เธอจงถวายอภิวัตพระองค์ตามคำของเราว่า ‘ท้าวสักกะ จอมเทพพร้อมด้วยอำมาตย์ พร้อมด้วย บริษัท ขอถวายอภิวัตพระยกุลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยพระเศียร’ นางได้ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคหรือไม่ พระองค์ทรงระลึกถึงคำของนางได้อยู่หรือ’” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “เธอไหว้เราแล้ว เราระลึกถึงคำของเธอได้ และเราออกจากสมาธิเพราะเสียงล้อรถของพระองค์” ท้าวสักกะจอมเทพกราบทูลว่า “ข้าพระองค์ได้สดับรับมาเฉพาะหน้าพวกเทพผู้เกิดในหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ก่อนกว่า พวกข้าพระองค์ว่า คราวที่พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก หมู่เทพเจริญเต็มที หมู่อสุรเสื่อมถอยลง ข้อนี้ข้าพระองค์ได้เห็นประจักษ์แล้วว่า เมื่อพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก หมู่เทพเจริญเต็มที หมู่อสุรเสื่อมถอยลง

๓) ในอภินายาฎีสสูตร ที่ขนิทาย ปาฎิกวรรค^{๒๓} กล่าวถึงทำวมหาพรหมทั้ง ๔ พร้อมบริวารยกทัพเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ ถวายมนต์ชื่ออภินายาฎีสสูตรปริตรเพื่อให้พุทธบริษัทสวดป้องกันตัวจากเหล่ายักษ์พาล พระสูตรนี้มีเนื้อความว่า

สมัยหนึ่ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์มหานคร ในครั้งนั้นทำวมหาราชทั้ง ๔ ซึ่งสถิตอยู่เหนี่ยวยอดเขาคุคันธรที่เรียกกันว่าชั้นจาตุम्मหาราชิกา อันเป็นชั้นต่ำกว่าดาวดึงส์ลงมา และเทวราชทั้ง ๔ นี้อยู่ในอำนาจของพระอินทร์ พระอินทร์ทรงมอบให้เทวราชทั้ง ๔ นี้เป็นผู้รักษาต้นทาง ที่อสูรที่อสูรจะยกมารบกวन्दาวดึงส์ คือ ทำวตรฐฐ์ เป็นเจ้าแห่งคนธรรพ์ รักษาทิศบูรพา (ทิศตะวันออก) ทำววิรุพหก เป็นเจ้าแห่งกุมภกันท์ รักษาทิศทักษิณ (ทิศใต้) ทำววิรูปักษ์ เป็นเจ้าแห่งนาค รักษาทิศประจิม (ทิศตะวันตก) ทำวเวสสุวัณ นายหนึ่งเรียก ทำวภูเวร เป็นเจ้าแห่งยักษ์ รักษาทิศอุดร (ทิศเหนือ)

เทวราชทั้ง ๔ นั้นคิดจะก่อกลพระพุทธศาสนา มิให้หมุ่ยักษ์เป็นศัตรูมาย่ำยีปีทาหมู่สาวกในพระพุทธศาสนา จึงชวนกันลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วทวนคิดไปว่าอสูรรู้ว่า จตุโลกบาลไม่ได้ อยู่ในเทพนครก็จะยกมารบกวन्दาวดึงส์ จึงจัดให้คนธรรพ์แสนหนึ่งอยู่รักษาทิศบูรพา กุมภกันท์แสนหนึ่งรักษาทิศทักษิณ นาคแสนหนึ่งรักษาทิศปัจจิม ยักษ์แสนหนึ่งรักษาทิศอุดร และทำวจตรุมหาราช จึงประชุมกันที่อภินายาฎีสนคร ณ ชั้นจาตุम्मหาราชิกา ผูกซึ่งอภินายาฎีสปริตรสรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ องค์ มีพระวิปัสสี เป็นต้น มีพระพุทธเจ้าแห่งเราเป็นปริโยสาน ครั้นผูกพระปริตรแล้วก็ประกาศแก่บริษัทของตนๆ ว่า

ธรรมอาณาแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าอันเป็นบรมครูและราชอาณาจักรแห่งเราทั้ง ๔ นี้ ถ้าใครไม่ฟังขึ้นกระทำให้เกินเลย แล้วจะทำโทษอย่างนี้ๆ ครั้นประกาศแก่บริษัททั้งปวงแล้ว ทำวมหาราชทั้ง ๔ องค์ พร้อมด้วยบริวารก็ลงมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เขาคิชฌกูฏ กราบทูลว่า ยักษ์ทั้งหลายที่มีศักดิ์านุภาพที่มีได้เลื่อมใสในพระคุณแห่งพระพุทธองค์ ยักษ์ที่เลื่อมใสนั้นมีน้อย เพราะยักษ์มีจิตกระต้างหยาบช้า ล่วงเบญจศีลนั้นมีมาก ในเมื่อสาวกของพระผู้มีพระภาคยินดีในอรัญญิกเสนาสนะบำเพ็ญสมณธรรมในที่ปราศจากมนุษย์สัญจรไปมา ยักษ์ที่มีได้เลื่อมใสในศรัทธาในพระพุทธศาสนา ย่อมย่ำยีปีทาหลอกหลอนกระทำให้เจ็บไข้เป็นอันตรายแก่พิธีที่จะบำเพ็ญสมณธรรม จำเดิมแต่นี้ไปเบื้องหน้า ขอให้ทรงรับอภินายาฎีสปริตรนี้ไว้ แล้วโปรดประทานให้พระสาวกสาวิกาทั้งปวงเจริญเนื่องๆ สวดเนื่องๆ ถวาย ยักษ์ทั้งปวงจะได้มีเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา แล้วก็จะได้มีได้ทำย่ำยีปีทาแก่พุทธบริษัท อำนาจพระปริตรนี้จะคุ้มครอบป้องกันรักษาสรรพภัยอุบัตินตรายทั้งปวงแต่บรรดาที่บังเกิดด้วยอานุภาพแห่งยักษ์ เพื่อยักษ์ทั้งปวงจะได้มีความเลื่อมใสช่วยอภิบาลบำรุงอยู่ แล้วพระภิกษุภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาในพระบวรพุทธศาสนาก็จะค่อยมีความสบาย ได้บำเพ็ญสมณธรรมเป็นผาสุกภาพ พระพุทธองค์ก็ทรงรับโดยอาการดุซมิภาพ ทำวเวสสุวัณ ก็แสดงอภินายาฎีสปริตรถวายว่า วิปัสสีสสะ นะมัตถุ ๗๓ อะยัง ยักโข นะ มุญจะตีติ

แล้วแสดงอาชญาแห่งพระปริตรว่า ผู้ใดที่เล่าเรียนพระปริตรนี้เป็นอันดีมิได้ขาดบทหนึ่งบทใดหมั่นสาธยายท่องบ่นไว้เป็นอันดีแล้ว ถ้ายักษ์ตนใดขึ้นเบียดเบียนบุคคลผู้เล่าเรียนสาธยายท่อง

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕-๒๘๔/๒๑๙-๒๓๒.

บ่นพระปรีตกร เป็นต้นว่าเข้าไปประกอบอยู่ในกาย หรือยื่นใกล้ นั่งใกล้ กระทำไม่ให้เป็นผาสุกด้วยประการใดๆ การกระทำฝ่าฝืนธรรมจักรและอาณาจักรแล้วนั้น ยักขัตนนั้นก็จะฟ้องได้รับเห็นโทษ อนึ่งพวกกุมภภัณฑ์ คนธรรพ์และนาคนั้นก็ดี ถ้ากระทำฝ่าฝืนพุทธจักรแล้วก็จะได้รับโทษเช่นกันกับพวก ยักขัตนทั้งหลายด้วย กล่าวคือ จะไม่มีผู้เคารพ จะไม่มีผู้ร่วมประชุมด้วย และจะอยู่ในราชธานีแห่งตนไม่ได้ แล้วศีระจะแตกออกเป็น ๗ ภาค พระปรีตกรนี้มีคุณานุภาพไพศาล ทำวจตุรมหาราชถวายแด่ พระพุทธเจ้า สำหรับประโยชน์เกื้อกูลแก่พระสาวกในพระพุทธศาสนา

ครั้นแล้วถวายนมัสการลา สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงมีพระพุทธปฏิภาตรัสว่า คุณก่อน บพิตรพระราชสมภารทั้งปวง คุณแต่การอันสมควรเถิด ครั้นทำวจตุรมหาราชกลับแล้วพระพุทธเจ้าจึงมีพระพุทธปฏิภาตประชุมสงฆ์ทั้งปวงแล้วทรงแสดงเหตุแต่หนหลังให้ทราบและในตอนท้ายพุทธวาทะจะมีว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ว่าท่านอุตสาหะกระทำซึ่งอาชฏานาฎิยปรีตกรนี้ให้บริบูรณ์ในสันดานอุตสาห์ทรง จำให้มั่นคง จะคุ้มครองป้องกันรักษาให้ปราศจากอุปัทวันตรายทั้งปวง และเป็นไปเพื่อมิให้เหล่า อมนุษย์ทั้งหลายเข้ามากล้ำกรายย่ำยีปิตาภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งปวงได้ จะได้อยู่เป็นสุข สำราญกาย พระภิกษุทั้งหลายก็น้อมเศียรเกล้ารับกระแสพระพุทธานุญาตด้วยความยินดีทั่วกัน

๔) ในขุททกนิกาย วิมานวัตถุ และเปรตวัตถุ รวมเรื่องเทวดาและเรื่องเปรต ในวิมาน วัตถุรวมเรื่องเทวดาไว้ ๘๕ เรื่อง^{๒๔} ในเปรตวัตถุรวมเรื่องเปรตไว้ ๕๑ เรื่อง^{๒๕}

๕) ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก มารเข้าสิงพรหมชั้นปาริสัชชา ให้ขัดขวางการแสดง ธรรมของพระพุทธเจ้า^{๒๖} และการคุกคามของมาร ที่ไปเข้าท้องพระโมคคัลลานะ เพื่อทำลายท่านแต่ไม่ ได้ผล^{๒๗}

ตามที่พระพุทธเจ้าและพระอริยะสาวกได้นำเรื่องนี้มาแสดงแก่พุทธบริษัท ประสงค์ให้ ทราบถึงความเป็นธรรมดา ธรรมชาติ ของวิญญานที่มีอยู่จริง ย่อมมีอวิชา ตัณหา อุปาทาน สัญญา เวทนา เช่นเดียวกับมนุษย์ เพื่อให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงธรรมะที่ได้ตรัสสั่งสอนมนุษย์แก่วิญญาน ระดับต่าง ๆ ซึ่งวิญญานเหล่านั้นได้เข้าใจและบรรลุธรรมสูงขึ้นตามลำดับ มิให้พระภิกษุยึดถือ วิญญานเป็นสรณะ หรือเป็นครูที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน ให้นับถือพระพุทธ พระธรรมเป็นที่แห่ง สติ พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสยังต้องยึดถือเคารพ เมตตาท่อวิญญาน โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ โตนการกราบไหว้เคารพสักการะ โดยการอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับวิญญาน กรรมเป็นเหตุ ปัจจัยภายในตน การได้รับอนุเคราะห์จากเทวดา เทพ พรหม ให้ได้รับความเจริญอยู่เสมอนั้นเป็น ปัจจัยภายนอก มนุษย์ย่อมมีกรรมเป็นสมบัติของตน มาร เทวดา เทพ พรหม คอยช่วยเหลือตาม ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน กรรมเป็นเหตุปัจจัยภายใน วิญญานเป็นเหตุปัจจัยภายนอก

^{๒๔} คุรายละเอียดใน ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๑๒๘๘/๑-๑๖๕.

^{๒๕} คุรายละเอียดใน ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑-๘๑๔/๑๖๗-๓๐๑.

^{๒๖} คุรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๒/๕๓๘/๕๓๘.

^{๒๗} คุรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๐๖-๕๑๒/๕๔๕-๕๕๐.

๒.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาทัวไป

ความหมายของเทวดา

เทวดา เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า เทว หรือเทวดา คำว่า เทวดา ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้ระบุเอาไว้ว่า อะไรก็ตามที่มนุษย์นับถือ จัดเป็นเทวดาได้ทั้งหมด ดังข้อความในคัมภีร์จูฬนิตเทสว่า

... คำว่า เทวดาน ความว่า อาชีวก เป็นเทวดาของอาชีวกสาวก นิครนถ์ เป็นเทวดาของพวก นิครนถ์สาวก ชฎิล เป็นเทวดาของพวกชฎิลสาวก ปริพาชก เป็นเทวดาของพวกปริพาชก สาวก ดาบส เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต โค เป็นเทวดาของพวกประพตีกุคพรต สุนัข เป็นเทวดาของพวกประพตีกุคพรต กา เป็นเทวดาของพวกประพตีกากพรต ไฟ เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต พวกเทพ เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต ทิศทั้งหลาย เป็นเทวดาของพวกประพตีสสพรต พระทักษิณยผู้สมควรแก่ไทยธรรมของชนเหล่าใดก็เป็นเทวดาของชนเหล่านั้น เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า กษัตริย์ พราหมณ์ เทวดาทั้งหลาย^{๒๘}

คำว่า เทวดา มาจากศัพท์เดิมว่า การเล่น บุษบา^{๒๙} อภิธานปทีปิกาสุจิ วิเคราะห์ความหมายของคำว่า เทวะ หรือ เทวดา ว่า “ทิพพินติ กิพพินติ วุทธิ คจจนติ โลกา อนนาติ เทโว: ที่ชื่อว่า เทวะ คือเทพ หรือเทวดา เพราะอรรถว่า เล่น รื่นเริง คือยอมไปสู่ความเจริญจากโลกนี้”^{๓๐}

คัมภีร์สัททนต์นิธัตตุมาลาบาลีมหาไวยากรณ์ได้แสดงความหมายของเทวดาเอาไว้ว่า ทิพพินติ กามคุณฉานาภิญญาจิตตีสสรียาทิทิ กิพพินติ : ผู้เปลื้องเปลื้องด้วยกามคุณ ฉาน อภิญญา และความเป็นใหญ่ในจิต ชื่อว่า เทวดา, เตสุ วา วิหรนตีติ เทวา : อีกนัยหนึ่ง ผู้อยู่ในกามคุณ เป็นต้นนั้น ชื่อว่า เทวดา, ทิพพินติ ยถาภิลาสิต วิสย อปปฏฐาเตน คจจนตีติ เทวา: อีกนัยหนึ่ง ผู้ไปสู่อารมณ์ดังปรารถนาโดยไม่มีสิ่งใดขัดขวาง ชื่อว่า เทวดา, ทิพพินติ ยถิจจิตตนิปมาทเน สกโกนตีติ เทวา: อีกนัยหนึ่ง ผู้สามารถในการยังสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จ ชื่อว่า เทวดา, อถวา ต ต พยสนนิตถรณตถิเกทิสสรณ ปรายณนติ เทวนียา อภิตถวนียาติ เทวา: อีกนัยหนึ่ง ผู้ควรยกย่องว่าเป็นที่พึ่งที่อาศัยของผู้ปรารถนาจะพ้นจากวิบัติ นั้น ๆ ชื่อว่า เทวดา, โสภาวีเสสโยเคน กมนียาติ วา เทวา: อีกนัยหนึ่ง ผู้ควรปรารถนาโดยประกอบด้วยความงามเป็นพิเศษ ชื่อว่า เทวดา^{๓๑}

^{๒๘} บุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒๐/๔๒.

^{๒๙} กรมวิชาการ, สัททนต์-ไทย-อังกฤษ อภิธาน, (พระนคร: ศุภสภา, ๒๕๑๑), หน้า ๕๖๖.

^{๓๐} ต. นาคะประทีป, บาลี อภิธานปทีปิกาและสุจิ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไท, ๒๕๖๗), หน้า ๕๒๓.

^{๓๑} พระอัครควังสเถระ, สัททนต์นิธัตตุมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗๘.

คัมภีร์จักรวาลที่ปณีได้ระบุไว้ว่า “เทวดาคือผู้ที่มีอานุภาพพิเศษ มีความสว่างไสว สามารถดำเนินไปในอากาศได้ เป็นผู้รุ่งเรืองด้วยอนุภาพแห่งบุญที่กระทำไว้ จะไปในที่ใดก็ดังงาม มีความโดดเด่น จะปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมความปรารถนาทุกประการ ...”^{๓๒}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ในเรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์ เทวดาว่า “คำว่า เทวดา หรือ เทพ ใช้คลุมถึงพรหมทั้งหลายด้วย โดยแบ่งเป็นเทวดาชั้นกามาวจร (ผู้ยังเกี่ยวข้องกับกาม บางทีเรียกว่า ฉกามาพจรสวรรค์ หรือสวรรค์ชั้นที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม ๖ ชั้นคือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรินิมิตวสวัตตี) ต่อจากนั้นก็มิเทพชั้นรูปาวจร (รูปพรหม) ๑๖ ชั้น และสูงสุดมีเทพชั้นอรูปาวจร (อรุปรหม) ๔ ชั้น”^{๓๓}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ให้ความหมายของเทวดาไว้ว่า “ได้แก่หมู่เทพชาวสวรรค์ เป็นคำรวมเรียกชาวสวรรค์ ทั้งเพศชายและเพศหญิง”^{๓๔}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายของเทวดาไว้ว่า “ได้แก่พวกชาวสวรรค์ ผู้มีตาทิพย์ หูทิพย์ และอาหารทิพย์”^{๓๕}

สรุปว่า เทวดา ได้แก่ สัตว์โลกชนิดหนึ่งผู้ได้กระทำความที่เป็นกุศลแต่ครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่อตายแล้วได้ไปเกิดเป็นเทวดาที่เทวภูมิ มีความพิเศษในตัว ร่างกายงดงาม มีรัศมีสว่างไสวในยามที่ปรากฏกาย มีความสุข เล่นเปล็ดเพลินสนุกสนานด้วยกามคุณทั้ง ๕

เมื่อพูดถึงเรื่องของเทวดา ไม่ว่าจะเป็นการตีความหมายของเทวดา ความเป็นมาของเทวดา ประเภทของเทวดา ดูเหมือนว่ายังเป็นเรื่องที่มีทั้งการยอมรับและการปฏิเสธกันอยู่ในสังคมทั่วไป แม้ในการเรียนการสอนวิชาทางศาสนาที่มีเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าหรือเทวดาก็ยังเป็นการเรียนการสอนชนิดที่เรียกว่ายอมรับแบบไม่เต็มปากเต็มคำ ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดคำถามติดตามมาอยู่ตลอดเวลาว่าเทวดาคือใคร มีจริงหรือไม่ เทวดามีความเป็นมาอย่างไร ทำบุญอะไรจึงเกิดเป็นเทวดา ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องเทวดานี้ ทางพระพุทธศาสนาได้ให้คำตอบเอาไว้ ซึ่งมีคำสอนอยู่เป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องเทวดา และเรื่องพระพรหมเอาไว้ มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ข้อความในพระไตรปิฎกระบุไว้ว่า ท้าวสหัมบดีพรหม ทราบพระปริวิตกของพระผู้มีพระภาคจึงมาเข้าเฝ้าทูลขอให้ทรงแสดงธรรม พระผู้มีพระภาคทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหมและทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ เมื่อทรงตรวจดูแล้วได้ตรัสตอบ ท้าวสหัมบดีพรหมว่า “เราเปิดประตูมตะแก่ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด

^{๓๒} กรมศิลปากร, **จักรวาลที่ปณี**, (กรุงเทพมหานคร: เนททัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๑-๑๓๒.

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐.

^{๓๕} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๕๔๐.

ดูก่อนพรหม เพราะเรามีความสำคัญในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่วประณีตในหมู่ มนุษย์” ท้าวสัทัมบดีพรหมทราบบว่า พระผู้มีพระภาคทรงประทานโอกาสเพื่อจะแสดงธรรมแล้วจึง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วอันตรธานไป^{๓๖}

เรื่องของเทวดาในพระสูตร มีปรากฏหลายแห่งเช่น ในมหาสมยสูตร คือพระสูตรที่ว่า ด้วยการประชุมใหญ่ของเทวดา พระสูตรนี้กล่าวถึงการประชุมใหญ่ของเทวดา มาร และพรหม ที่มา จาก ๑๐ โลกธาตุ ซึ่งมาเพื่อประสงค์เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค และชมปฏิบัติทาของพระสงฆ์ ครั้นนั้นพระ ผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายได้รู้จักชื่อเทวดา มาร และพรหม ตามลำดับหมู่คณะที่มาเข้า เฝ้า^{๓๗}

สำหรับเรื่องเทวดาที่ปรากฏในพระอภิธรรม ได้ระบุไว้อย่างน่าสนใจดังข้อความที่ กล่าวถึงคุณธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคามีว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้ เพราะความสิ้นไปรอบแห่ง สัณโยชน์เบื้องต่ำทั้ง ๕ มีกำเนิดเป็นโอปปาติกะ ปรินิพพานในเทวดาโลกชั้นสุทธาวาสนั้นมีอันไม่ กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลนี้เรียกว่าอนาคามี”^{๓๘} กำเนิดโอปปาติกะก็คือกำเนิดของอุปบัติ เทพคือเทวดาโดยกำเนิด

ตามที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวข้องกับเทวดา และบอกให้รู้ว่าเทวดามีหลายชั้น ทั้งเทพที่เป็นชั้นกามาพจร และเทพชั้นพรหม มีคุณธรรมพื้นฐาน แตกต่างกันไปตามลำดับสถานที่อยู่ของเทพเหล่านั้นได้แก่เทวภูมิหรือโลกสวรรค์ ซึ่งบุคคลจะไปเกิดที่ สวรรค์นั้นต้องเป็นผู้เคยทำบุญไว้ด้วยการประพฤติกกรรมที่เป็นกุศลทางกาย ทางวาจา และทางใจ การ เกิดในภูมิที่เป็นสุคติหรือทุคติ ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้ว่า มีได้ด้วยกรรมดีและกรรมชั่วที่มนุษย์ และสัตว์ต่างๆ ประพฤติและปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นการที่ได้รับผลที่เกิดจากกรรมคือการกระทำของ ตนเอง มิใช่ได้ด้วยการอ้อนวอนและการดลบันดาลของสิ่งใด ดังพุทธดำรัสว่า “สัตว์ทั้งปวงจักตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลายจักไปตามกรรม เข้าถึงผลบุญและบาป คือผู้ทำบาปจักไป นรก ส่วนผู้ทำบุญจักไปสวรรค์”^{๓๙}

๒.๔.๑ การช่วยเหลือมนุษย์ของเทวดา

ในสมัยพุทธกาลมนุษย์ทั้งหลายพากันฝากชีวิตจิตใจ มอบชะตากรรมของตนเองให้แก่ เทพทั้งหลาย ถือว่าเทพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้บันดาลชะตากรรมของมนุษย์ ก็จะมีหน้าที่บวงสรวงอ้อน วอนทำการสังเวद्यต่างๆ ขอร้องเทพเจ้าให้ยกเว้นปลดปล่อยให้พ้นจากโทษเคราะห์กรรมต่างๆและ ขอให้อำนาจลาภผล ประทานรางวัลสิ่งที่ต้องการจนถึงกับมีการบูชาบุญ เอมมนุษย์และสัตว์มาฆ่าเพื่อ บูชาเทพเจ้าก็มี พระพุทธเจ้าเมื่อประสูติพระองค์ก็ทรงเปล่งอภิสมาจารว่า “อโคโหมสมิ โลกสส เภฏ โฐหมสมิ โลกสส เภฏ โฐหมสมิ โลกสส แปลว่า เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดแห่งโลก เรา

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗-๘/๔-๕.

^{๓๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓๑-๓๔๓/๒๕๙-๒๗๒.

^{๓๘} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๓๕/๑๘๐.

^{๓๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๓/๑๖๖.

เป็นผู้ประเสริฐแห่งโลก”^{๔๐} เป็นพระวาทาที่อาจกล่าวได้ว่า ทรงประกาศอิสรภาพของมนุษย์โดยที่พระองค์ทรงประกาศแทนมนุษย์ทั้งหลายว่า ถ้ามนุษย์ฝึกตนเองแล้วก็จะทำให้มีฤทธิ์ที่ประเสริฐเหนือกว่าเทวดา เช่นเรื่องพระสารีบุตรเมื่อใกล้นิพพาน ระลึกถึงมารดาที่มีอุปนิสัยแห่งพระโสดาปัตติมรรค จึงกราบทูลลาพระพุทธรองค์แล้วไปยังนาลกคาม เข้าพักที่บ้านมารดา พอถึงตอนกลางคืน พระเถระเกิดอาพาธหนัก มีท้าวมหาราชทั้ง ๔ คือ ท้าวธตรฐ ท้าวกุเวร ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปัก นอกจากนี้ยังมีท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ และท้าวมหาพรหม เข้ามาเยี่ยม เมื่อมารดาของพระเถระเห็นเกิดสงสัยจึงถามพระเถระผู้เป็นบุตร เมื่อพระเถระบอกนางพราหมณีจึงถามว่า ลูกใหญ่กว่าเทวดาเหล่านั้นหรือ พระเถระจึงตอบว่าเป็นใหญ่กว่า ดังความตอนหนึ่งในสมัยมงคลวิลาสินี อรรถกถาที่ขนิทาย มหารวรรค มีเรื่องตอนที่ นางพราหมณีถามพระเถระว่า “...เจ้ายังเป็นใหญ่กว่าท้าวมหาพรหมอีกหรือ” “พระเถระตอบว่า...ใช่จะแม่”^{๔๑}

จึงถือเป็นคนที่ว่ามนุษย์ยอมทำตามเหตุผลสามัญของมนุษย์เองซึ่งต่างจากเทวดา มนุษย์จำนวนมากตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อถือเคารพบูชา หรือมีความหวั่นเกรงต่ออำนาจของผีसाงเทวดา มนุษย์เหล่านั้นต่างพากันมุ่งหวังที่จะขอความช่วยเหลือจากผีसाงเทวดาจึงพากันบำเพ็ญเพียร ทำตบะ ก็เพื่อปีบบังคับให้ผีसाงเทวดา ทำตามจุดมุ่งหมายหลักของตนทั้งนี้ก็เพื่อหวังประโยชน์ของตนด้วยการพึ่งพาสิ่งภายนอกทั้งสิ้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นก็ได้สั่งสอนให้เลิกวิธีการทั้งหลายเหล่านั้น และสามารถแสดงเหตุผลชี้ให้เห็นแจ่มชัดเกี่ยวกับคุณและโทษตลอดถึงวิธีปฏิบัติต่อเทวดา^{๔๒}

เทวดาองค์เด่นที่คอยช่วยเหลือมนุษย์ตามประเพณี ได้แก่ท้าวสักกะ หรือที่เรียกกันว่าพระอินทร์ คติการช่วยเหลือของพระอินทร์อย่างนี้ นับว่าเป็นวิวัฒนาการช่วงต่อที่เชื่อมจากคติ แห่งเทววิทยาภาพของลัทธิศาสนาแบบเดิม เข้าสู่คติแห่งกรรมทางพระพุทธศาสนา แม้จะยังมีใช้เป็นตัวแก้ปริศนาตามหลักการของพระพุทธศาสนา แต่ก็เป็นคนทีวิวัฒน์เข้าสู่ความเป็นพุทธ ถึงขั้นที่ยอมรับเป็นพุทธได้ สารสำคัญของคตินี้ก็คือ มนุษย์ที่ดียอมทำความดีไปตามเหตุผลของตนเอง และทำอย่างมั่นคงแน่วแน่เต็มสติปัญญา จนสุดความสามารถของตน ไม่คำนึงถึง ไม่รีรอ ไม่เรียกร้องความช่วยเหลือจากเทวดาใดๆเลย

อาจกล่าวได้ว่าเทวดาเหล่านี้อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด เพราะสถิตอยู่ทุกหนทุกแห่ง มนุษย์จึงรู้สึกยำเกรงและบูชาบวงสรวงเพื่อให้เทวดาเหล่านี้โปรดปรานและรักษาคุ้มครองหรืออำนวยประโยชน์ที่ต้องการ ดังจะเห็นได้จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้แผ่ส่วนบุญ ให้แก่เหล่าเทวดาที่

^{๔๐} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๔), หน้า ๕๕.

^{๔๑} มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, **พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย มหารวรรค เล่ม ๒ ภาคที่ ๑, (สมัยมงคลวิลาสินี อรรถกถาที่ขนิทาย มหารวรรค)**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๓๘๖.

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๕๖.

สถิตอยู่ในที่นั้นๆ เพราะเมื่อเทวดาได้รับไมตรีจิตเช่นนั้นแล้วก็จะก่อกุศลตอบเช่นเดียวกับมารดาที่มีความเอ็นดูเลี้ยงดูบุตร ผู้ที่เทวดาก่อกุศลแล้ว ย่อมประสบความเจริญก้าวหน้า^{๔๓}

ในคัมภีร์รุ่นหลังพระไตรปิฎกไม่ว่าจะเป็นชั้นอรรถกถาหรือคัมภีร์ชั้นรองลงมา มักกล่าวถึงเรื่องราวของท้าวสักกะและเหล่าเทวดาในชั้นดาวดึงส์ว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพุทธบริษัทผู้ประพฤดีปฏิบัติชอบเสมอ โดยส่วนใหญ่เทวดาเหล่านี้จะมีหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกหรือมาคอยช่วยเหลือผู้ปฏิบัติดีให้ปลอดภัยและมักเน้นไปที่อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเทวดาเป็นอเนกประการ ซึ่งการนำเสนอบทบาทของเทวดาเช่นนี้เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของเทวดาและพระพุทธศาสนา หากเทียบกับที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกแล้วทั้งเทวดาและมนุษย์มีจุดร่วมกันอยู่ที่หลักธรรม กล่าวคือบทบาทส่วนใหญ่ของเทวดาจะเกี่ยวข้องกับการเป็นตัวอย่างของผลแห่งกรรมดีที่เทวดาได้ทำไว้ และเทวดามักให้ความสนใจด้านคุณธรรมหรือหลักธรรม ดังที่มีเทวดาจำนวนมากพากันมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสนทนาหรือถามปัญหาทางธรรมเสมอ

๒.๔.๒ ผีและวิญญาณ

ผี ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคือ สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ตายาย ผีเรือน ผีहां หรือใช้เรียกคนที่ตายไปแล้วว่า ผี^{๔๔}

วิญญาณ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน คือ สิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในกายเมื่อมีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกาย ล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่^{๔๕}

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ได้ให้ความหมายของวิญญาณไว้ว่า ความรู้แจ้งอารมณ์, จิต, ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน เช่นรู้อารมณ์ในเวลาเมื่อรูปมากระทบตาเป็นต้น ได้แก่การเห็น การได้ยินเป็นอาทิ^{๔๖}

ส่วนเรื่องภูตผีปีศาจที่มีพลังอำนาจ จนสามารถเข้าสิงมนุษย์ได้ (ทรงเจ้าเข้าผี) หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ ก็มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกันดังแสดง ไว้ดังนี้

...อันตราย ๑๐ ประการ...สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อไม่มีอันตราย...พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตรายไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ยกขึ้นแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” อันตรายทั้งหลาย มีต่อไปนี้

^{๔๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๑๕๓/๘๐-๘๑.

^{๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด), หน้า ๕๖๐.

^{๔๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด), หน้า ๗๖๖.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙), หน้า ๓๖๘.

๑) พระราชาเสด็จมา ๒) โจรมาปล้น ๓) ไฟไหม้ ๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าสิง
 ๗) สัตว์ร้ายเขามา ๘) งูร้ายเลื้อยเข้ามา ๙) ภูเขาลูกจะถึงเสียชีวิต ๑๐) มีอันตรายแก่
 พรหมจรรย์^{๔๗}

....สมัยนั้น ภูษณรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมมนุษย์เข้าสิง (ผีเข้า) อาจารย์และอุปัชฌาย์
 ช่วยกันรักษาภูษณรูปนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภูษณรูปนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบๆต้ม
 เลือดสด ๆ ไรคอมมนุษย์เข้าสิงของภูษณรูปนั้นจึงสงบ ภูษณรูปทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระ
 ภาคเจ้าให้ทรงทราบ. พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “ภูษณรูปทั้งหลาย เรา อนุญาตเนื้อดิบ เลือดดิบใน
 เมื่อมีไรคอมมนุษย์เข้าสิง...”^{๔๘}

๒.๕ สรุปท้ายบท

ตามที่พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกได้นำเรื่องนี้มาแสดงแก่พุทธบริษัท ประสงค์ให้
 ทราบถึงความเป็นธรรมดา ธรรมชาติ ของวิญญานที่มีอยู่จริง ย่อมมีวิชา ตัณหา อุปาทานสัญญา
 เวทนา เช่นเดียวกับมนุษย์ เพื่อให้พุทธบริษัทได้ทราบถึงธรรมะที่ได้ตรัสสั่งสอนมนุษย์แก่วิญญาน
 ระดับต่าง ๆ ซึ่งวิญญานเหล่านั้นได้เข้าใจและบรรลุธรรมสูงขึ้นตามลำดับ มิให้พระภิกษุยึดถือ
 วิญญานเป็นสรณะ หรือเป็นครูที่จะนำไปสู่มรรคผลนิพพาน ให้นับถือพระพุทธ พระธรรมเป็นที่แห่ง
 สติ พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสยังต้องยึดถือเคารพ เมตตาต่อวิญญาน โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้
 โศนการกราบไหว้เคารพสักการะ โดยการอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับวิญญาน กรรมเป็นเหตุ
 ปัจจัยภายในตน การได้รับอนุเคราะห์จากเทวดา เทพ พรหม ให้ได้รับความเจริญอยู่เสมอนั้นเป็น
 ปัจจัยภายนอก มนุษย์ย่อมมีกรรมเป็นสมบัติของตน มาร เทวดา เทพ พรหม คอยช่วยเหลือตาม
 ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน กรรมเป็นเหตุปัจจัยภายใน วิญญานเป็นเหตุปัจจัยภายนอก ในบริบทที่ได้ยก
 มาแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่องเทวดา เรื่องผี จัดเป็นพลังอำนาจภายนอก และมีอิทธิพล
 ต่อมนุษย์ได้ และเรื่องหมอทรง ก็เป็นหนึ่งในหลายอาชีพที่พระพุทธศาสนาทรงห้ามมิให้ภิกษุกระทำ
 ดั่งนั้นร่างทรง และการเข้าทรง จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและเป็นไปได้ในทางพระพุทธศาสนา
 ส่วนเรื่องผีสิงเทวดาที่สามารถติดต่อกับมนุษย์เช่น พระพุทธเจ้า และ พระสาวก ก็มีหลักฐานใน
 พระไตรปิฎกเช่นกัน

^{๔๗} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘๘/๑๓๒.

^{๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๔/๔๙ .

บทที่ ๓

อิทธิพลของร่างทรงต่อสังคมไทย

จากอดีตจนถึงปัจจุบันคนทุกยุคทุกสมัยต่างได้มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ อำนาจลึกลับ ต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์จึงได้มีการเช่นสรวงบูชา ส่งเวทย์ ตั้งพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการนอบน้อมเคารพบูชาในสิ่งนั้น และได้เกิดมีการตั้งพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ผู้มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านั้น ด้วยความเคารพและความกลัวเพื่อทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเกิดความพึงพอใจและปกป้องคุ้มครองรักษารวมทั้งอำนวยความสะดวกให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต จึงทำให้เกิดพิธีกรรมมากมายแยกย่อยไปตามลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประจำเดือนประจำปี แม้แต่ในยุคต่อมาได้มีศาสนาเกิดขึ้น แต่ละศาสนาก็จัดมีพิธีกรรมตามศาสนานั้น ๆ เช่นเดียวกัน เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาพราหมณ์ในเรื่องปัญญา และการพันทุกข์ แต่ก็ยังมีพิธีกรรมทางศาสนาเช่นเดียวกัน แม้แต่ความเป็นจริงก็ได้บอกว่าเป็นพิธีกรรมเป็นเพียงเปลือกของพระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ทางพิธีกรรมต่างๆ ก็มีความสำคัญและจำเป็นเพื่อการที่จะโน้มน้าวจิตใจของ ศาสนิกชนให้มาปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความศรัทธา เชื่อมั่น และประกอบพิธีทางศาสนา เมื่อได้เกิดความเข้าใจ มีความเชื่อ ศรัทธาในคำสอนด้วยปัญญาแล้วก็สามารถพัฒนากายและจิตใจตนเองให้สูงขึ้นไปได้

เรื่องราวในพระไตรปิฎกมีเรื่องของ สามเณรที่ถูกผีเข้ามีอยู่ว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น บุตรของอุบาลีกาคนหนึ่งชื่อสาณู ถูกยักษ์เข้าสิง ครั้นนั้น อุบาลีกาคนนั้นได้คร่ำครวญกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า ฉันทได้สดับคำของพระอรหันต์ทั้งหลายว่า ชนเหล่าใดเข้าอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการด้วยดีตลอดดีดิลิที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักษ์ ทั้งตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ยักษทั้งหลายยอมเข้าสิงชนเหล่านั้นไม่ได้ เป็นการถูกต้องแล้ว บัดนี้ ฉันทเห็นแล้ว ในวันนี้ยักษเข้าสิงสามเณรสาณูยักษกล่าวว่าท่านได้สดับคำของพระอรหันต์ทั้งหลายว่าชนเหล่าใดเข้าอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการด้วยดี ตลอดดีดิลิที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักษ์ ทั้งตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ยักษทั้งหลายยอมเข้าสิงชนเหล่านั้นไม่ได้ เป็นการถูกต้องแล้วท่านจงบอกสาณูผู้ฟื้นขึ้นแล้วว่า ยักษสังคานี้ไว้ว่าท่านอย่าได้กระทำการอันลามกทั้งในที่แจ้งและในที่ลับถ้าท่านจักกระทำหรือกำลังกระทำการอันลามกถึงท่านจะเหาะหนีไปก็ไม่พ้นจากความทุกข์ สามเณรสาณูฟื้นขึ้นแล้วกล่าวว่า โยมแม่ ญาติและมิตรทั้งหลายย่อมร้องให้ถึงคนที่ตายแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่แต่ไม่ปรากฏท่านยังเห็นฉันทซึ่งมีชีวิตอยู่แท้ ๆ เพราะเหตุไรจึงร้องให้ถึงฉันทเล่า อุบาลีกากล่าวว่าลูกเอ๋ย ญาติและมิตรทั้งหลายย่อมร้องให้ถึงคนที่ตายแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่แต่ไม่ปรากฏ แต่คนใดละกามแล้วยังคิดจะกลับมาในกามนี้อีกลูกเอ๋ย ญาติและมิตรทั้งหลายย่อมร้องให้ถึงคนนั้นเพราะเขาเป็นอยู่ต่อไปอีกก็เหมือนตายแล้ว พ่อ เรายกท่านขึ้นจากการครองเรือนที่รุ่มร้อนแล้วท่านยังปรารถนาจะตกลงไปสู่การครองเรือนอีกพ่อ เรายกท่านขึ้นจากเหวแล้วท่านยังปรารถนาจะตกลงไปสู่เหวอีกหรือเราจะ

โพนทะนาแก่ใครเล่าว่าขอท่านจงช่วยกัน ขอความเจริญจงมีแก่ท่านดุจสิ่งของที่ขมออกแล้วจากเรือนที่ไฟไหม้แต่ท่านปรารถนาจะเผามันอีก^๑

๓.๑ ความหมายของการทรงเจ้า

คนทรงเจ้า หรือ คนทรงหมายถึงบุคคลผู้สามารถติดต่อกับดวงวิญญาณได้ มีอำนาจมีความรู้ที่เป็นญาณทิพย์ รู้เหตุการณ์ล่วงหน้า มีความสามารถในการทำนายและการรักษาทางวิญญาณ ความรู้สึกที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ เป็นความรู้ตัวหรือความรู้สึกต่อวัตถุบางอย่าง คนทรงสัมผัสอำนาจทางจิตวิญญาณเหมือนกับความรู้สึกกลับ “ที่รู้จักกับเทวดาหรือผี” ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นกับบุคคลทั่วไป สภาวะที่บ๊กลบซับซ้อนของจิตใต้สำนึก ความนึกคิดที่ลึกซึ้ง ความเข้มแข็งและสุขภาพดีเข้าไปอยู่ในสภาพจิตของคนทรง^๒

ประเทศไทยนอกจาก จะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนาทั้งแบบมหายานและเถรวาท แล้วยังมีพิธีกรรมแบบพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นจำนวนมาก เช่น ในพระพุทธศานามหายานมักจะมีเรื่องราวของปาฏิหาริย์เกี่ยวกับเทพเจ้าองค์พรหม องค์เจ้าและเทวะต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับลัทธิพราหมณ์อย่างไม่รู้ตัว^๓ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้กระจายออกไปสู่ส่วนต่างๆ ของประเทศ ทำให้ลัทธิวิญญาณนิยมและลัทธิกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ค่อยๆ ล้มละลายไป แต่กระนั้น ก็ยังไม่หมดไปจากจิตใจของชาวไทยและอนุชนรุ่นหลัง^๔ ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนจึงสามารถแบ่งตามแนวความเชื่อได้ ๒ ระดับด้วยกัน^๕ คือ ระดับแรก เป็นความเชื่อพระพุทธศาสนาตามหลักคัมภีร์ และระดับสอง เป็นความเชื่อระดับชาวบ้าน หมายถึงความเชื่อในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งรวมทั้งการทรงเจ้าด้วย

พิธีกรรมเข้าทรงทุกชนิดมีลักษณะพื้นฐานอยู่ ๓ แบบ คือ

๑. การเรียก หรือการอัญเชิญ เป็นการนำหรือเรียกพลัง วิญญาณ เทพ ฯลฯ จาก “ข้างนอก” ให้ “เข้ามา” แน่نونว่าสิ่งที่ถือว่ามาจาก ข้างนอก และเข้ามา ย่อมเป็นเรื่องของพลังจิต

๒. การปลุกหรือการกระตุ้น เป็นการนำหรือเรียกพลัง หรือ วิญญาณ ฯลฯ “ข้างใน” ให้ออกมา เป็นเรื่องของพลังที่เหนือจิต

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๙/๓๔๒-๓๔๓.

^๒ จิราพรธณ แต่งก่อน, “การศึกษาบทบาทของการเข้าทรงที่มีต่อการบำบัดรักษาโรค: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีเจ้าแม่กวนอิมและท้าวมหาพรหม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

^๓ หลง ๒๗๘๔ (นามแฝง), **ศรัทธา-ปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายส่งสุขภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖.

^๔ สมัคร บุราวาศ, **พุทธปรัชญา: มองพุทธศาสนาด้วยทรรศนะวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒๔.

^๕ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ, **การทรงเจ้าและร่างทรง: ความเชื่อพิธีกรรมและบทบาทที่มีต่อสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๑.

๓. โสยศาสตร์ เป็นการปรับเปลี่ยนความมุ่งมั่น ความรู้ และการกระทำ เปลี่ยนได้ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุ และจิตใจ นอกจากนี้พิธีกรรมทุกชนิดมีพลังจากสมองเป็นส่วนเสริม ไม่ว่าจะด้านบวกหรือด้านลบก็ตาม พลังจากร่างกายโดยการควบคุมลมหายใจ และพลังจากคำพูด เป็นพลังของคลื่นเสียงในพิธีกรรมสั้นสะท้อนจนระดับหนึ่ง จะทำให้บรรยากาศ และจิตใจ กลมกลืนกัน จิตจะอยู่ในภาวะ และเปลี่ยนภาวะได้ พลังคำพูดจึงมีผลต่อพิธีกรรมมาก๔๘

๓.๑.๑ ประเภทของการทรงเจ้า

การที่ยังมีการทรงเจ้าอยู่ในปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าประชาชนในสังคมยังความเชื่อเลื่อมใสศรัทธาและยอมรับพิธีกรรมการทรงเจ้า ดังจะเห็นได้จากการมาขอใช้บริการต่าง ๆ เช่น ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บช่วยพยากรณ์โชคชะตา ให้คำแนะนำปรึกษา เป็นต้น^๖ ส่วนวิญญาณที่ประทับทรงนั้น แต่ละพวกก็จะมีลีลาการเข้าทรงหรือลงประทับที่ไม่เหมือนกัน

การทรงเจ้า หรือ การประทับทรง หรือลงทรงขององค์ และ / หรือ วิญญาณผู้ชี้นำ การทำโดยผ่านจิตของร่างทรง การเข้าทรงจะเป็นแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพและความชำนาญทางจิตของร่างทรงเป็นสำคัญ ซึ่งแบ่งได้ ๔ ประเภท คือ

๑) การเข้าทรงเต็มตัว / ลงเต็ม (Trance channeling) เป็นร่างถูกครอบงำอาศัยจากวิญญาณซึ่งเป็นอำนาจภายนอก ร่างทรงถูกประทับเต็มตัว ขณะประทับทรง ร่างทรงไม่รู้สึกรู้ตัวอยู่ในภาวะภวังค์ ถูกองค์ควบคุมอย่างเต็มที่ ทั้งจากน้ำเสียงและท่าทางที่เปลี่ยนไปจากปกติเป็นเสียงกิริยาขององค์โดยตรง ซึ่งท่านมีลักษณะเฉพาะตน เป็นการสื่อสารกับสิ่งที่ต้องการโดยตรง

๒) การเข้าทรงแบบผ่าน (Relay channeling) เป็นร่างที่เป็นสื่อสะพาน ทางผ่านไม่ประจำ ร่างทรงที่มีลักษณะเช่นนี้ถูกเรียกว่า “ร่างผ่าน” เป็นการผ่านข่าวสาร ข้อมูลที่ได้ยินและเห็นมาถ่ายทอดต่อผู้อื่นที่สนใจอีกต่อหนึ่ง คือ เป็นเพียงการรับได้ซึ่งสารพิเศษบางอย่างในช่วงเวลาหนึ่งแล้วนำไปประสบการณ์นั้นมาบอกต่อ

๓) การเข้าทรงแบบแฝง (Conscious channeling) เป็นร่างแบบถูกแฝงหรือ กระซิบบอกความเหมือนบอกบท ถามตอบ – หรือ ผิดถูก การเข้าทรงแบบนี้จิตของร่างทรงจะรู้ตัวเต็มที่ร่างทรงที่เข้าทรงแบบนี้เรียกว่า “ร่างแฝง” ในขณะที่ประทับทรง เสียงและกิริยาท่าทางของร่างทรงไม่เปลี่ยนแปลง

๔) การเข้าทรงแบบกึ่งแฝง (Semi - conscious channeling) เป็นร่างที่สำคัญตนว่าเป็นอวตารของเทพ, ผู้วิเศษมาเกิด การเข้าทรงแบบนี้จิตของร่างทรงจะกึ่งรู้ตัว ร่างทรงที่เข้าทรงแบบนี้เรียกว่า “ร่างแฝง”

^๖ จิราพรรณ แดงก่อ, “การศึกษาบทบาทของการเข้าทรงที่มีต่อการบำบัดรักษาโรค: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีเจ้าแม่กวนอิมและท้าวมหาพรหม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

๓.๑.๒ กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง

โดยสาเหตุที่บุคคลจะมาเป็นร่างทรงในรูปแบบต่างกันั้นนั้น ย่อมมีสาเหตุที่มา ย่อมมีต้นสายปลายเหตุที่สืบเนื่องมาตามแต่ละบุคคลใดจะมีเหตุการณ์ใด หรือสาเหตุใดในการที่จะมาเป็นร่างทรงหรือ เข้าทรงได้ จะแบ่งสาเหตุของบุคคลที่ต้องกลายมาเป็นร่างทรง^๗ แบ่งย่อยๆได้ดังนี้

- ๑) เกิดจากความเจ็บป่วย
- ๒) เกิดจากความฝันว่าเทพต้องการให้มาเป็นร่างทรง
- ๓) เกิดจากการสืบทอดจากตระกูลซึ่งเป็นร่างทรงอยู่ก่อนแล้ว^๘
- ๔) เกิดจากที่บุคคลจะเป็นร่างทรงจึงทำการฝึกฝน

เมื่อบุคคลมีอาการเจ็บป่วยแล้วไปทำการรักษา ญาติ ๆ ก็พาผู้ป่วยไปหาร่างทรง ถ้า ยอมรับเป็นร่างทรงอาการป่วยก็จะหาย เมื่อบุคคลยอมรับเป็นร่างทรง ก็จะเริ่มมีการเรียนรู้การเป็นร่างทรงจนกลายเป็นร่างทรงสมบูรณ์ไปในที่สุด การกลายเป็นร่างทรงสามารถทำให้เขามีสถานภาพที่สูงขึ้น ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมและมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นผู้หญิงที่ร่างทรงส่วนใหญ่จะมีอาการทางจิต คลุ้มคลั่งในตอนแรกเริ่ม นอกจากนั้นจะมีอาการเจ็บป่วยทางกาย การกลายเป็นร่างทรงและมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนผิดแปลกเช่นนี้ มักจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับความขัดแย้งทางจิตใจ มีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ทางสังคมที่เป็นปัญหาและสับสนทางจิตใจ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเป็นร่างทรง คือการสนับสนุนของคนรอบข้าง และความต้องการที่จะรักษาอาการเจ็บป่วยของบุคคลนั้นด้วย

สรุปในการเป็นร่างทรง หรือ ก่อนที่จะเข้าทรงนั้นมี ๓ ระยะ คือ

๑) ระยะเริ่มจับทรง จะมีอาการเจ็บป่วย และรักษาไม่หาย ไม่ว่าจะทางวิทยาศาสตร์ และ / หรือไสยศาสตร์ เป็นระยะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิหลังและจุดหักเห ของคนที่ตัดสินใจเป็นร่างทรง “ตอนแรกเริ่มอาจจะมีการขัดขึ้นไม่ยอมเป็นร่างทรง ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางกายและทางใจ แต่เมื่อสามารถปรับตัวและยอมรับการเป็นร่างทรง อาการเจ็บป่วยก็จะหายไป”^๙

๒) ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ มีอาการเหมือนคนวิกลจริต เช่นเหม่อลอย มีการกระทำที่ผิดปกติ เช่น กินข้าวกับขี้บูหรี ถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดเสื้อผ้า หรือ พยายามฆ่าตัวตาย หนีออกจากบ้าน และในบางครั้งจะมีการพูดจาด้วยน้ำเสียงที่แปลกไปจากเดิม เช่น พูดจาเสียงเด็ก^{๑๐} เสียงคนแก่ หรือมีอาการสั้น / อาการหลับตาเวลาพูด เมื่อยอมรับเป็นร่างทรงแล้ว อาการเจ็บป่วยหรืออาการผิดปกติต่าง ๆ ก็จะเริ่มดีขึ้น “ระยะที่บุคคลได้ตัดสินใจเป็นร่างทรงโดยผ่านการประกอบพิธีกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองจากคนธรรมดาเป็นร่างทรง”^{๑๑}

^๗ รตพร ปัทมเจริญ, “กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง: กรณีศึกษาร่างทรงในเขต อ.เมือง จ. นครปฐม”, วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๓๐.

^๘ สัมภาษณ์ คุณสำเนา ภาณุมาศ, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ คุณอรุณลักษณ์ ธัญญเทพอนันต์, (ร่างทรง), ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ คุณนิตินดอน จันทรแสงทิพย์, (ร่างทรง), ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ คุณละอียด อำนางวงษ์, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

๓) ระยะเวลาเป็นร่างทรงที่สมบูรณ์ ผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การครอบครุ วิญญาณที่มาเข้าทรงบอกความต้องการของตน เช่น เข้าทรงรักษาคนไข้ ทำนายดวงชะตา กำหนดสีสັນและแบบของชุดที่ร่างทรงจะต้องใช้ในเวลาเข้าทรง กำหนดวันสำคัญ เช่นวันไหว้ครุประจำปี มีการนำเสนอตัวตนร่างทรงของตนเองต่อผู้อื่นด้วย เพื่อโน้มน้าวให้ผู้อื่นยอมรับและเชื่อว่าเขาเป็นร่างทรงของเจ้าหรือเทพองค์นั้นจริง “ซึ่งจะทำให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงกับผู้อื่นดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและการดำรงตนเป็นร่างทรงของบุคคลที่มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น”^{๑๒}

กล่าวได้ว่าร่างทรงเป็นสถานภาพซึ่งเป็นที่ได้จากคนทุกประเภท และประมาณครึ่งหนึ่งเป็นผู้หญิง ดังนั้นคนที่กลายเป็นร่างทรงมาจากความหลากหลายทางสังคม ซึ่งไม่ได้มีความเจ็บป่วยทางจิตก็มี ในทางตรงข้ามร่างทรงมีแนวโน้มที่จะเป็นคนที่จัดได้ว่า มีความรอบรู้ และได้รับการยอมรับในชุมชน ผู้ที่เป็นร่างทรงจะมีสถานภาพที่สูงขึ้นได้ จำต้องมีความชำนาญและมีความทะเยอทะยานในพื้นที่ที่มีการแข่งขันสูงระหว่างร่างทรงทั้งหลาย

๓.๒ ความหมายของพิธีกรรม

พิธีกรรม คือ พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในสังคม ที่แสดงออกในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ โดยแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และพิธีกรรมที่เป็นมงคล ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตจะเป็นพิธีกรรมที่มุ่งความเจริญรุ่งเรืองต่อชีวิตโดยตรง มุ่งที่จะบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีฤทธิ์เดชบันดาลให้ความคุ้มครองดูแลปกป้องรักษาให้ปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายมารบกวนให้เกิดภัยอันตราย ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีอายุยืน รวมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์^{๑๓}

พิธีกรรม คือ เป็นส่วนประกอบของศาสนาซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมกันทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน^{๑๔}

พิธีกรรม คือ การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา^{๑๕} เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่าง ๆ และคำว่า พิธีการ (Rite) หมายถึงพิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญ พิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมา เป็นการเพิ่มพลังและสีสันท่านาจให้แก่การดำเนินชีวิตเป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี

^{๑๒} สัมภาษณ์ คุณราชัญ เกื้อถนัน, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} รศ. ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ, ๒๕๓๕), หน้า ๔๐๐.

^{๑๔} สมพร เกษมสุขจรัสแสง, การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือ ไทยโซ่ง, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๗.

^{๑๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๘.

สรุปว่า พิธีกรรม คือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัยหรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณ ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี การสั่งสมของวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จะต้องเป็นการกระทำที่ปลูกเร้าหรือเรียกร้องให้เกิดปฏิกิริยาหรืออารมณ์ได้^{๑๖}

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ^{๑๗} อธิบายถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มพุทธศาสนิกชน บางพิธีก็รับความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์เข้ามาเสริม บางพิธีก็รับเอามาจากศาสนาพราหมณ์โดยตรง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์สนองความต้องการของประชาชนได้มากกว่า กล่าวคือ พิธีกรรมและคำสอนในศาสนาพุทธมุ่งด้านจริยธรรมและการให้เหตุผล โดยเน้นพึ่งตนเองและสติปัญญาของมนุษย์ การทำพิธีจึงเป็นลักษณะเป็น “บุญ” ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ แสดงถึงการยอมรับถึงความมีอยู่ของอำนาจภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อำนาจเทพเจ้าและอำนาจเหนือธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมคือ การพัฒนาจิต พิธีกรรมมีความสำคัญมากในทางศาสนา หลวงวิจิตรวาทการกล่าวถึงเรื่องพิธีกรรมว่าเป็นเรื่องที่มีอำนาจสำหรับมนุษย์ได้ใช้สร้างความยิ่งใหญ่ พิธีกรรมจึงเป็นของทิ้งไม่ได้ ในทางจิตวิทยา การประกอบพิธีกรรมเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จูงใจชุมชนได้ในขณะประกอบพิธีทางศาสนา ทุกคนจะเงยบกริบ และทำในสิ่งเหมือนกัน พร้อมเพรียงกัน ซึ่งดูแล้ว น่าเลื่อมใส พอทำบ่อย ๆ เข้า ก็จะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางใจขึ้น พิธีกรรมมักเกิดจากประสบการณ์และความเชื่อของมนุษย์ นำไปสู่การสร้างสิ่งเคารพบูชา จากนั้นก็กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น พระพุทธศาสนามีพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกทางศาสนา มีผลกระทบต่อระบบร่างกาย จิตใจ ของมนุษย์เช่น การสวดมนต์ บูชาดอกไม้ธูปเทียน ถวายทานทำบุญ รักษาศีล เจริญสมาธิภาวนา เมื่อมีจิตที่สำนึกที่ดีในศาสนา จะเห็นได้ว่าศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นหลักใช้ในการจัดทุกข์ เป็นสิ่งที่มนุษย์มุ่งทำดี โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นสิ่งที่มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการกระทำในสิ่งที่คิดว่า จะเป็นผลดีแก่ส่วนรวม เป็นการสร้างความรู้สึกทางด้านดีเกี่ยวกับศาสนา จึงควรสร้างด้วยการมีพิธีกรรมเช่น สวดมนต์ ทำบุญ เจริญสมาธิภาวนา เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้ นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีส่วนช่วยให้ศาสนาคงอยู่ได้ เพราะมีส่วนช่วยในการ รวมมวลชนเข้าด้วยกัน ให้เป็นหน่วยเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกัน ทำให้ศาสนามั่นคง และอยู่คู่มนุษยชาติต่อไป^{๑๘}

ข้อแตกต่างระหว่างศาสนากับพิธีกรรมการเข้าทรงล้วนแล้วแต่มีการจัดการประกอบพิธีกรรมเช่นกัน พิธีกรรมศาสนามีขั้นตอนที่ชัดเจน มีพระเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม บุคคลผู้ทำพิธี

^{๑๖} พระเทพวิสุทธิคุณ อุตตสนฺโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๑๗} สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน ในจังหวัดศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๓๙ – ๔๙.

^{๑๘} นภจากรี นำเบญจพล และอมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง, *จิตวิทยาศาสนา และความเชื่อและความจริง*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุน ปี. ทราเวน, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓ – ๕๖.

สามารถทำพิธีได้ จะเป็นใครก็ได้ทำแทนกันได้ และมีวัตถุประสงค์เพื่อจรรโลงสืบทอดพระพุทธศาสนา นำความเจริญรุ่งเรืองหรือความสุขสบายมาให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง^{๑๙} ส่วนการประกอบพิธีในการเข้าทรง หรือไสยศาสตร์ ผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะ การประกอบพิธีกรรมนั้นเพื่อต้องการให้ตนเองหรือเฉพาะกลุ่มประสบความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ หรือเพื่อความสำเร็จบางอย่าง การประกอบพิธีกรรมในสังคมไทยนั้นเป็นเรื่องที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เป็นศาสนา กับ พราหมณ์หรือไสยศาสตร์ อย่างแยกกันไม่ออก พิธีกรรมทางด้านศาสนาเน้นความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก พิธีกรรมการเข้าทรงเป็นพิธีกรรมเน้นความเชื่อเฉพาะบุคคลเป็นหลัก

๓.๒.๑ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกได้ ๔ พิธีกรรมหลัก โดยจะยกเอามาในส่วนที่สำคัญและที่เห็นได้อย่างชัดเจนดังนี้ คือ ๑) บุญพิธี ๒) กุศลพิธี ๓) ทานพิธี ๔) ปกิณกะ

๑) บุญพิธี หมายถึง บุญเครื่องชำระสันดาน, ความดี, กรรมดี, ความประพฤติชอบทางกายวาจาใจ กุศลกรรม ความสุข กุศลธรรมโดยสรุป “กรรมที่ชำระของผู้กระทำให้สะอาด”^{๒๐} บุญพิธีมีความหมายตามรูปศัพท์ที่ท่านนิยมแสดงไว้ คือ พิธีทางศาสนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อชำระสันดาน คือชำระพื้นที่จิตใจให้สะอาด และว่า สิ่งที่ทำให้เกิดผลคือ ภาวนาที่นำขึ้นชม^{๒๑}

พิธีทำบุญ นั้นแบ่งเป็น ๒ คือ พิธีทำบุญงานมงคล กับ พิธีทำบุญงานอวมงคลทั้ง ๒ พิธีนี้แม้จะเป็นการทำบุญที่ต่างกันโดยปรารถนาเหตุดีและเหตุร้ายที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนเรา แต่มีจุดร่วมสำคัญแห่งการประกอบพิธีอย่างเดียวกันที่เรียกว่า พิธีทำบุญเลี้ยงพระ โดยในงานมงคล มีวัตถุประสงค์เพื่อความ สุขความเจริญแก่จิตใจที่เกิดเหตุดีหรือเกี่ยวกับการริเริ่มชีวิตใหม่

เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามความปรารถนาด้วยดีตลอดไป ส่วนในงานอวมงคล ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขโดยปราศจากเหตุร้ายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการตายหรือการสูญเสียในวงศ์ญาติหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในครอบครัว จึงมีการทำบุญขึ้นเพื่อให้สำเร็จประโยชน์และความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วและเป็นมิ่งขวัญแก่ผู้ที่ยังอยู่ ด้วยเหตุนี้ พิธีทำบุญเลี้ยงพระ จึงมีความสำคัญทั้งงานมงคลและงานอวมงคลโดยมีผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีอยู่สองฝ่ายคือ ๑) ฝ่ายเจ้าภาพ ได้แก่ ทายก ทายิกา หรือ อุบาสก อุบาสิกาผู้ตั้งใจประกอบทำบุญนั้น ๒) ฝ่ายพระสงฆ์ ซึ่งเป็นปฎิภาคนผู้เป็นนอานาบุญรองรับทานจากฝ่ายเจ้าภาพ^{๒๒} เช่น

^{๑๙} พระเชียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๒๒), หน้า ๑๘๒.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๘ .

^{๒๒} แก้ว ชิตตะขบ, รวมวิชานักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๐.

๑. การทำบุญในโอกาสต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ทำบุญต่ออายุ ทำบุญในวันแต่งงาน ทำบุญวันปีใหม่ ฯลฯ

๒. การทำบุญแต่ละโอกาสนั้นแล้วแต่ว่าเจ้าภาพจะมีจุดประสงค์ในการทำบุญอย่างไร เช่น ทำบุญเลี้ยงพระ ทำบุญถวายสังฆทาน ทำบุญถวายผ้าป่า แล้วแต่กรณีของการทำบุญพิธีนั้น ๆ

๓. การทำบุญก็จะมีกรณีนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคล ทั้งนี้ก็อยู่ที่ว่าเจ้าภาพจะอาราธนานิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวนกี่รูป มักนิยม นับเลขคู่หรือลงท้ายด้วยเก้า ทั้งนี้โดยนิยมว่าเก้าเป็นเลขมงคล หมายถึงความเจริญก้าวหน้านั่นเอง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าจะประสงค์เท่าใด

๔. การทำบุญแต่ละโอกาสโดยจุดประสงค์แล้วเจ้าภาพก็เพื่อหวังความเป็นสิริมงคล ความเจริญในชีวิต และเพื่อรวมกลุ่มกันเพื่อความสามัคคี รวมญาติ พี่ น้อง เพื่อกระทำในจุดประสงค์เดียวกันนั่นเอง

๒) กุศลพิธี หมายถึง กรรมดี, กรรมที่เป็นกุศล, การกระทำที่ดีคือจาก กุศลมูล^{๒๓} อันได้แก่ กุศลกรรมบถ ทางแห่งกรรมดี , กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ มี ๑๐ อย่าง คือ

กายกรรม ๓ ได้แก่

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการทำลายสัตว์
๒. อทินนา ทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่อนุญาต
๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

วจี ๔ คือ

๑. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
๒. ปิสุณาย วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด
๓. ผรุสสาย วาจาเย เวรมณี เว้นจากการพูดคำหยาบ
๔. สัมผัสโปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

มโนกรรม ๓ คือ

๑. อนภิชฌา ไมโลภอยากได้ของเขา
๒. อพยาบาท ไม่คิดร้ายเบียดเบียนเขา
๓. สัมมาทิฎฐิ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

จัดเป็นกุศลวัตร ข้อปฏิบัติที่ดี กิจที่พึงทำที่ดี กุศลพิธีนั้นถือว่าผู้ปฏิบัติตามกุศลวัตรนั้นเป็นผู้ที่เข้าถึงพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตามหลักคำสอนได้ กุศล อันเป็นกุศลโลบายด้านความดีภายในจิตใจเป็นที่ตั้งและดำเนินตนตามหลักของสัมมาทิฎฐิ (ความเห็นอันชอบธรรม) กุศลพิธีนั้นเป็นการ

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า

กระทำพิธีหนึ่งเพื่อที่จะได้เข้าใกล้ศาสนานั้น ได้แก่ ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน^{๒๔} หมายถึงผู้มี
ความเลื่อมใสในพุทธธรรมแล้วเปล่งวาจาปฏิญาณตนขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะกล่าวง่าย ๆ คือ ผู้
นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการที่เรียกว่า พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

พิธีไหว้พระสวดมนต์ชาวพุทธที่นับถือพระพุทธศาสนาแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น
ตั้งแต่โบราณกาลมาสืบต่อถึงปัจจุบันนี้ผู้ที่เป็นศาสนิกชนทั้งผู้ที่ปฏิบัติตามคำสอน ขององค์
พระพุทธเจ้า การสวดมนต์เป็นการสืบทอดคำสอนให้ศาสนิกชนให้ฟังปฏิบัติตามและเป็นการระลึกถึง
คุณงามความดีของพระพุทธเจ้า สืบทอดพระธรรมคำสอน ปฏิบัติตามพระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติ
ชอบ ฉะนั้นชาวพุทธจึงต้องมีการสวดมนต์เพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ และ
เพื่อสืบทอดคำสอนขององค์พระพุทธเจ้า

นั่งสมาธิ เจริญภาวนา^{๒๕} ภาวนานี้ มีมาใน สัมมปธาน ๔ ประการ คือ

๑. ปหานปธาน เพียรสละบาปอกุศล ให้ขาดจากสันดาน
๒. สังวรปธาน เพียรสำรวมระวังรักษา ไม่ให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน
๓. ภาวนापธาน เพียรภาวนา ให้บุญกุศลเกิดขึ้นในสันดาน
๔. ออนุรักษนาปธาน เพียรรักษาบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมสูญอันตรธาน

อนึ่ง ภาวนापธาน นี้ เป็นยอดแห่งข้อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทั้งปวง คือ พุทธบริษัททั้ง ๔
เมื่อมีการบำเพ็ญทาน และรักษาศีลให้บริสุทธิ์ดีแล้ว ต้องบำเพ็ญ สัมมปธาน ทั้ง ๔ ประการมีภาวนา
ปธานเป็นยอด คือ บำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาทคำว่า “ภาวนา”
แปลว่าทำให้เกิด ให้มี ให้เป็น คือ ทำกาย วาจา ใจ ให้เป็นศีล สมาธิ ปัญญา หรือ ทำขั้นต้นสันดานของ
ตนที่เป็นปุถุชน ให้เป็นอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา

พิธีรักษาอุโบสถ คำว่า อุโบสถ ในที่นี้เป็นเรื่องของกุศลกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของ
คุณุหศีลแปลว่า การเข้าจำ หมายถึงการตั้งใจสมาทานรักษาศีล ๘ ในวันที่กำหนด ซึ่งเป็นอุบายขัด
เกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง และเป็นทางแห่งความสงบระงับ อันเป็นบุญคือความสุขอย่างหนึ่งใน
พระพุทธศาสนาในวันอุโบสถซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวันพระ (ธรรมสวนะ) พระสงฆ์จะลงประชุมกันในพระ
อุโบสถ เป็นต้น บางแห่งมีการทำบุญ ตักบาตรที่วัดเป็นประจำ พระภิกษุออกบิณฑบาตพร้อมกันทั้งวัด
เพื่อให้ศาสนิกชนได้ทำบุญตักบาตรด้วยเป็นการบำเพ็ญทาน รักษาศีล เจริญภาวนาไปพร้อมทั้งสาม
ครบตามหลักพระพุทธศาสนาทีเดียว

๓) ทานพิธี คือ หมายถึงระเบียบพิธีเกี่ยวกับการถวายทานแต่พระสงฆ์ การถวายทาน
คือการถวายทานวัตถุที่ควรให้เป็นทานคือ เหมาะแก่การใช้สอยของพระภิกษุสามเณร ที่เรียกว่า ทาน
วัตถุ ๑๐ ประการ คือ (๑) ภัตตาหาร (๒) น้ำรวมทั้งเครื่องดื่มอันควรแก่สมณะบริโภค (๓) ผ้า

^{๒๔} แก้ว ขิตตะขบ, **รวมวิชานักธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา
แห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

^{๒๕} หลวงพ่อสดธรรมกายาราม, ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งประเทศไทย
(ศปท.) **คู่มือปฏิบัติ สมณวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๕ สาย**, (โรงพิมพ์: เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุป จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔
-๒๓.

เครื่องนุ่งห่ม (๔) ยานพาหนะ รวมถึงปัจจัยค่าโดยสารด้วย (๕) มาลัยและดอกไม้เครื่องบูชาต่าง ๆ (๖) ของหอมหรือ รูปเทียนบูชาพระ (๗) ที่อยู่อาศัย หรือกุฏิ เสนาสนะ และเครื่องสำหรับเสนาสนะ เช่น เตียง ตู โตะ แก้ว เป็นต้น และ (๘) เครื่องตามปะทีป เช่น ตะเกียงและไฟฟ้า เป็นต้น^{๒๖}

ทานวัตถุ ๑๐ ประการนี้ โดยสรุปก็คือ เครื่องไทยธรรม อันเป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่ ทายกทายิกา สมควรถวายแด่พระสงฆ์ได้แก่ ปัจจัย ๔ และสิ่งของที่เนื่องด้วยปัจจัย ๔ คือ (๑) เครื่องนุ่งห่มประเภทเครื่องผ้าทุกชนิด ที่มีสีสมควรแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณรใช้สอยได้ ซึ่งไม่มีสี อุดฉาดบาดตา เป็นของไม่แวววาว เช่น ผ้าลายดอกไม้ ประดับด้นเงิน ด้นทอง เป็นต้น และเป็นของไม่ สมควรใช้นุ่งห่มสำหรับสมณะในทางพระพุทธศาสนา (๒) เครื่องขบฉันต่างชนิด ทั้งอาหารคาวหวาน และเครื่องตักน้ำชาชนิด ยกเว้นเครื่องทองของเมา เช่น สุราเมรัย และสารเสพติดให้โทษทุกชนิด (๓) เครื่องอุปกรณ์ที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมเรียกว่าสุขภัณฑ์ เช่น เตียง โตะ ที่นอนรวมทั้งเครื่องชำระร่างกาย เช่น สบู่ ผงซักฟอก แปรงและยาสีฟัน เป็นต้น (๔) เครื่อง บำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด และเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (น้ำตาล) รวมทั้งหมากพลู ชา กาแฟ เป็นต้น

การถวายทานในพระพุทธศาสนา เมื่อจำแนกตามกำหนดระยะเวลาที่ถวาย มี ๒ ประเภท คือ (๑) กาลทาน ได้แก่ทานที่ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ตามระยะเวลาที่มีพระพุทธานุญาต กำหนดให้ถวายได้ เช่น กฐินทาน การถวายผ้าเพื่อทำจีวรซึ่งมีกำหนดกาลถวายภายใน ๑ เดือน หลังจากวันปวารณาออกพรรษา คือ ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ และ อาหารทาน การถวายอาหารขบฉัน ที่กำหนดเวลาถวายได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยง (๒) อกาลทานหรือ วิกาล ทาน ได้แก่ทานที่สามารถถวายได้โดยไม่จำกัดเวลา คือ จะถวายเวลาใดก็ได้ตามศรัทธา โดยที่ พระภิกษุผู้รับไม่ผิดพระวินัย เช่น การถวายอดิเรกจีวร ยารักษาโรค เครื่องเสนาสนะต่าง ๆ เป็นต้น

การถวายทานในพระพุทธศาสนา เมื่อจำแนกตามลักษณะที่เจาะจงและไม่เจาะจง มี ๒ ลักษณะคือ (๑) ปาฏิบุคลิกทาน หมายถึงการถวายทานเจาะจงเฉพาะรูปใดรูปหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องมี พิธีกรรมอะไรมากนักในการถวาย เพียงแต่ทายกทายิกาผู้ถวาย เกิดศรัทธาจะถวายสิ่งใดแด่พระภิกษุ สามเณรรูปใด ก็จัดสิ่งนั้นไปมอบถวายพระภิกษุ สามเณร รูปนั้นเป็นการส่วนตัวและเป็นรายบุคคล ก็เป็นอันเสร็จเป็นทานมัยบุญแล้ว และปฏิคาหกผู้รับทานจะอนุโมทนาอย่างไรนั้นก็เป็นเรื่องเฉพาะ บุคคลเช่นกัน (๒) สังฆทาน หมายถึงการถวายทานไม่เจาะจง แต่มอบถวายเป็นของสงฆ์ คือ ส่วนรวม หรือส่วนกลางของพระภิกษุ สามเณร ในวัด หรือ สถานที่อยู่นั้น ๆ เพราะคำว่าสงฆ์ หมายถึงชุมนุม หมู่ หรือกลุ่มบุคคล เทียบได้กับคำว่า สังคม ในทางพระวินัยได้แก่ภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ดังนั้น พุทธศาสนิกชนใน ภายหลังจึงถือว่า สังฆทาน การถวายทานเป็นของสงฆ์ เป็นเรื่องสำคัญและมีผลานิ สงค์มากกว่าทานใด ๆ โดยมีกำหนดให้มีระเบียบพิธีในการกล่าวคำถวายเป็นภาษาบาลีพร้อมทั้งคำ แแปล โดยขึ้นต้นว่า อิมานิ มย้งันเต สังฆทานานิ... เป็นต้น

๔) ปกิณณกพิธี ว่าด้วย หมวดพิธีต่าง ๆ ที่ไม่นับเข้าในหมวดพิธีทั้ง ๓ หมวด หรือ ไม่มี ระเบียบพิธีมากนัก จึงใช้คำว่า วิธี ส่วนใหญ่จะเป็นมารยาทและวิธีปฏิบัติในหมวดทั้ง ๓ หมวดนั้น

^{๒๖} แก้ว ชิตตะขบ, รมวชิษานักรธรรมชั้นตรี, หน้า ๒๗๓-๒๗๔ .

รวมทั้งข้อปฏิบัติบางอย่างที่พุทธศาสนิกชน ควรทราบ ซึ่งได้แก่ วิธีแสดงความเคารพพระวิธีประเคนของพระ วิธีอาราธนาศีล วิธีอาราธนาพระปริตร วิธีอาราธนาธรรม วิธีกรวดน้ำ เป็นต้น

๓.๒.๒ ความเชื่อในพิธีกรรมการเข้าทรง

ความเชื่อในพิธีกรรม มีความสัมพันธ์กันในภาวะแบบความเชื่อถือน้อมรับมาและปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสังคมแวดล้อม เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ กับพิธีกรรม จะพิจารณาได้โดยอาศัยขอบข่ายของความเชื่อ ดังคำอธิบายต่อไปนี้

ความหมายในคำว่า เชื่อ หมายถึงเห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ^{๒๗}

เชื่อ หมายถึง เห็นด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ และนับถือ^{๒๘} ใจยอมรับว่าจริง แต่ต้องมีความรู้ตัวและความเข้าใจ เป็นผลอันเนื่องมาจากความคิดและความรู้สึกของตนเองเท่านั้นโดยไม่มีการพิสูจน์ เป็นทัศนคติของแต่ละบุคคลในการที่จะยอมรับสิ่งที่ได้รู้ได้เห็นของตนเองโดยไม่ต้องการเหตุผลที่จะมาอธิบาย และเป็นที่ยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่เป็นมนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^{๒๙} การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้^{๓๐}

ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเข้าทรงเป็นสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกที่มีมานานหลายพันปี และความเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กล่าวอำนาจลึกลับนั้น ก็จะทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจนั้นพึงพอใจต่อมาจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชาเช่นสรวงเทพเจ้าเพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาลให้มนุษย์ตั้งเทพเจ้าสิ่งนั้น ๆ ขึ้น^{๓๑} ความเชื่อเกิดจากสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งนั้น แล้วนำไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ทราบ เพื่อให้เกิดความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ มีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ ความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัวครั้งเมื่อมีความกลัวแล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ ความเชื่อบางอย่างอาจหมดความจำเป็น ไม่มีประโยชน์ และไม่มี ความหมายโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเหตุผลและสภาวะที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งนั้น ๆ

^{๒๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๒.

^{๒๘}มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมใหม่ทันสมัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๓.

^{๒๙}ธวัช ปุณโณทก, วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความคิดความเชื่อในวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

^{๓๐}ทัศนีย์ ทานตวณิช, คติชาวบ้าน, (ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓), หน้า ๒๒๔.

^{๓๑}दनัย ไชโยธยา, ลัทธิศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๙.

๓.๒.๓ ความเชื่อและความเป็นมาของพิธีกรรม

ความเชื่อและพิธีกรรมวิวัฒนาการลำดับขั้นตอนดังนี้

๑) จัดพิธีกรรมในความเชื่อเรื่องวิญญาณในธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและก่อให้เกิดคุณและโทษของมนุษย์ได้ จึงได้เกรงกลัวและกราบไหว้ตลอดจนกระทั่งมีการจัดการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อบวงสรวงสังเวย

๒) พิธีกรรมและความเชื่อในคติถือผีสางเทวดา หรือวิญญาณนิยม ซึ่งเชื่อว่าในธรรมชาติทั้งหลายมี เจตภูต หรือ วิญญาณ ที่มีอำนาจทำให้เกิดความทุกข์อาจเป็นมารร้ายผีสางส่วนที่ทำให้เกิดสุขอาจเป็นเทวดารักษา สร้างภาพเหล่านั้นขึ้นตามความนึกคิดของตนเอง เป็นเทพเจ้าหรือผีสางเทวดาแล้วนับถือในภาพนั้น

๓) พิธีกรรมและความเชื่อในวิญญาณของบรรพบุรุษ เชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่ปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของตนอยู่ ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษขึ้นมา

๔) พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องเทพเจ้าหลายองค์ พหุเทวนิยม มีการสร้างภาพเทพเจ้าตามมโนคติตน โดยคิดว่าธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปเป็นเช่นไร และธรรมชาติอย่างไหนมีอำนาจสูงกว่ากันอย่างไร เทพเจ้าองค์ใดมีอำนาจลดหลั่นลงมา และมีหน้าที่แตกต่างกัน

๕) พิธีกรรมและความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งของกลุ่มหนึ่งหรือ อติเทวนิยม เป็นนับถือเทพเจ้าตามกลุ่มชั้นวรรณะของตนไม่ปะปนกัน

พิธีกรรมและความเชื่อ ของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนและเมื่อมนุษย์หาเหตุผลที่มาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดมาดลบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ และมีอำนาจสูง คือภูต ผี ปีศาจ นางไม้ วิญญาณ เทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น ฉะนั้นมนุษย์จึงได้สร้างพิธีกรรมขึ้นเพื่อเอาใจ ขอขมาบอกกล่าวเช่นไหว้ บวงสรวงบูชา จึงได้จัดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

ความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมโดยเฉพาะพิธีกรรมการเข้าทรงนั้น เป็นพิธีกรรมที่ผู้ประกอบพิธีสามารถสื่อ กับวิญญาณ ภูตผี เทพเทวดาต่าง ๆ ได้ เพื่อบอกความต้องการของตนว่าต้องการอะไรให้ทำอะไรบ้าง และจะปฏิบัติอย่างไร แม้จะทำผิด จะทำอย่างไรจึงจะหาย และพ้นโทษนั้น ต้องทำอะไรบ้าง เป็นต้น ตลอดการมีองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างของพิธีกรรม เช่นในพิธีกรรมการไหว้ครู บวงสรวงนั้น มีการเจริญพระพุทธมนต์ด้วย ผู้เข้าร่วมพิธีนุ่งขาว ห่มขาว ทานเจ ถือศีล ในระหว่างพิธีกรรมมีการสวดมนต์ไหว้พระ และเจริญคาถาต่าง ๆ ซึ่งโดยองค์รวมในการประกอบพิธีนั้น จัดว่าพิธีกรรมเข้าทรงนั้นเป็นการจัดการอย่างเป็นระบบ น่าเชื่อถือ เลื่อมใสทั้งนี้ในพิธีการต่าง ๆ นั้นตามผู้วิจัยได้ค้นพบก็คือ ในพิธีกรรมที่จัดขึ้นนั้นต้องมีระบบที่น่าเชื่อถือเป็นลำดับการ และทั้งนี้ทั้งนั้นก็ต้องอยู่ที่เจตนาในพิธีกรรมด้วยว่าจะจัดพิธีกรรมเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อย่างไร มีการอธิบายอย่างเป็นระบบ และมีเจตนาที่ดีบริสุทธิ์ด้วย

๓.๒.๔ ระบบของความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า เป็น “อวิชชา” เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่า แผ่นดินถล่ม จึงเกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งกระทำขึ้น จึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น แล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีรูปร่างตามจินตนาการของตน และกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชา สักการะ เช่น เซ่นไหว้ บวงสรวงสังเวยเพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีนั้น ผ่อนคลายความรุนแรง และมีเมตตากรุณา ไม่ทำร้าย และบันดาลความสุขให้ ความเชื่อแบ่งออกได้ ๒ ประเภทคือ

๑. ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดา (Belief) เช่น นรก สวรรค์ บาป บุญ

๒. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition) ความเชื่อดังกล่าวนี้ แบ่งย่อยเป็น ๑๒ อย่าง คือ

- ๑) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- ๒) ความเชื่อเกี่ยวกับ ยา กลางบ้าน
- ๓) ความเชื่อโชคลาง
- ๔) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผืน
- ๕) ความเชื่อทางไสยศาสตร์
- ๖) ความเชื่อลักษณะของคนและสัตว์
- ๗) ความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนา
- ๘) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน
- ๙) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
- ๑๐) ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด
- ๑๑) ความเชื่อเกี่ยวกับสวรรค์ ชาติ ภพ
- ๑๒) ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ฯลฯ

๓.๒.๕ ผลของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประโยชน์ของความเชื่อ ทำให้มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- ๑) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
- ๒) ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
- ๓) ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
- ๔) ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
- ๕) ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม (สัญลักษณ์)
- ๖) ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา
- ๗) ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อนั้นเป็นความมงายไม่ใช้วิจารณ์ญาณ กล่าวคือเชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ ชุมชน

สังคม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้วยังกระทำการต่อต้านอีกด้วยลัทธิวิญญานนิยมและไสยศาสตร์ของไทยมีมานานก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ การปฏิบัติทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ คงมีมานานแล้วเช่นกัน เป็นการยากที่จะแยกลัทธิวิญญานนิยมออกจากไสยศาสตร์ เพราะการทำไสยศาสตร์ต้องมีความเชื่อเบื้องต้นว่ามีวิญญานหรือ ผีชนิดต่าง ๆ ที่มีอำนาจหรือฤทธิ์เดชเหนือมนุษย์คอยกระทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเหนืออำนาจมนุษย์ที่ทำได้ ความเชื่อในเรื่องวิญญานและการทำทางไสยศาสตร์ของตนในชุมชนจึงน่าจะเป็นความเชื่อเก่าแก่ดั้งเดิม และเป็นวิธีการแก้ปัญหาและเผชิญกับวิกฤติต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์มาแต่โบราณศาสนาฮินดู น่าจะเป็นศาสนาใหญ่ศาสนาแรกที่แผ่เข้ามาในเมืองไทย ซึ่งมีเทพเจ้า และวิญญานต่าง ๆ ที่มีฤทธิ์ สามารถที่จะกระทำหรือแสดงให้เป็นที่ไปในรูปแบบต่าง ๆ ได้เหนือมนุษย์ธรรมดาสามัญโดยมีความเชื่อระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า เทวดาต่าง ๆ และการกระทำของดวงวิญญานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผีป่า ผีเขา ผีบรรพบุรุษ ฯลฯ ซึ่งมีความเชื่อระหว่างมนุษย์กับวิญญานในระดับต่าง ๆ

ในสังคมชาวพุทธ ระบบความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์เป็นส่วนประกอบที่มีประโยชน์ต่อสังคม ทั้งในระดับจิตใจของแต่ละบุคคลในระดับชุมชน ซึ่งความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และวิญญาน จะสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของประชาชนได้ในระดับสังคมความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ไสยศาสตร์และวิญญานซึ่งเน้นทางด้านพิธีกรรมมากมีบทบาทในการรวบรวมคนในชุมชนให้มาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน สร้างความสามัคคี และทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่นผีसाง เทวดา วิญญาน คาถา พลังจิต หรือ สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ การติดต่อกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติทำได้โดย การประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ เพื่อเป็นการสื่อ หรือ ติดต่อกับสิ่งเหล่านั้นโดยตรง โดยมีผู้ประกอบพิธี คือ คนทรงหรือ หมอผี แล้วแต่กรณี ซึ่งเน้นพิธีกรรมและพยายามดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นส่วนบุคคล อันเป็นข้อแตกต่างจากศาสนา^{๓๒}

๓.๓ ความเชื่อเรื่องร่างทรง

ในเรื่องของความเชื่อและระบบความเชื่อ จึงอาจสรุปได้ว่าร่างทรงมีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย โดยผ่านระบบความเชื่อ ที่เป็นประวัติศาสตร์ทางสังคม มาในระยะเวลาของแต่ละยุคแต่ละสมัยที่แตกต่างกันกระทั่งแสดงปรากฏการณ์ทางความเชื่อของร่างทรงกับพระพุทธศาสนาเพื่อแสดงความเชื่อของร่างทรงที่มีต่อทางพระพุทธศาสนา ได้ดังนี้

๓.๓.๑. การเข้าทรงพระอรหันต์และเกจิอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้ว

ในปัจจุบันสำนักทรงได้มีกระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งนอกจากจะมีสำนักทรงที่เป็นของส่วนบุคคลแล้ว ยังมีร่างทรงที่ประจำอยู่ที่ศาลเจ้าต่างๆ อีกด้วยที่สำคัญไปกว่านี้ยังมีการเข้าทรงและร่างทรงของพระอรหันต์ เกจิอาจารย์ที่มรณภาพ ในปัจจุบันประชาชนเป็นจำนวนมากตัดสินใจตัดสินใจของพระอรหันต์ของพระสงฆ์จากความซึ้งลึกซึ้งหรือความมีฤทธิ์ ซึ่งเป็นผลร้ายที่

^{๓๒} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๖-๔๐.

สำคัญอีกอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา เพราะถือเป็นความไม่รู้หลักศาสนา ไม่รู้จักแยกแยะระหว่าง พระอริยะกับผู้วิเศษ ไม่รู้ฐานะความขลังความศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์ว่าเป็นอย่างไรในพระ ศาสนา นอกจากทำให้เขวออกไปจากตัวแท้จริงของพระศาสนาและทำให้พระพุทธศาสนาเลื่อนกลางลง ไปแล้ว ยังไปฝากความเป็นพระอรหันต์ไว้กับความศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อีกด้วย^{๓๓} ที่หนักไป กว่านั้นคือ การที่มีบุคคลอ้างตนว่าเป็นร่างทรงของพระพุทธเจ้าซึ่งองค์ศาสดาของพุทธศาสนาและเป็น พระอรหันต์ด้วยผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องทำเข้าใจให้ถ่องแท้ เพราะพระพุทธเจ้าเป็น บุคคลที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ควรลบลู่หรือนำมาอ้างโดยอย่างเลื่อนลอยไม่มีที่มาที่ไป

พระอรหันต์หรือพระพุทธเจ้าอยู่ในสถานะอะไรในช่วงกาลเวลาที่พุทธศาสนาได้ล่วงเลย มาได้ ๒๕ ศตวรรษ จะสามารถที่จะเข้าประทับทรงในร่างของมนุษย์ได้หรือไม่ นี่คือปัญหาที่ จำเป็นต้องหาคำตอบและทำความเข้าใจให้ถูกต้อง เพราะตามนัยของพุทธศาสนา พระอรหันต์ คือผู้ สิ้นอาสวะ เมื่อพระอรหันต์ปรินิพพานแล้วถือว่าดับทั้งนามและรูป คือดับทั้งสังขารและวิญญาณไม่ เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกดังพระพุทธพจน์ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดภิกษุละอวิชชาได้ เธอย่อมรู้ ชัดว่าชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว ภาระกิจได้กระทำแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี อีก”^{๓๔} และ “เพราะตัณหาสิ้นทั้งไปโดยประการทั้งปวง จึงนิโรธด้วยคลายออกไปไม่มีเหลือ (นั่นแหละ) คือนิพพาน สำหรับภิกษุผู้สิ้นนิพพานแล้วนั้น เพราะไม่ถือมั่น ภพไหนจึงไม่มี”^{๓๕} ตามพุทธพจน์ที่อ้างนี้จึง สามารถสรุปได้ว่า พระอรหันต์ไม่ว่าจะเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรืออรหันตสาวก ซึ่งได้ ปรินิพพานไปแล้วไม่มีภพอื่นที่ต้องอุบัติอีก ไม่มีสภาวะเป็นจิตวิญญาณหรืออากาศธาตุใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้น พระอรหันต์จึงตั้งอยู่ในสถานะที่เป็นไปไม่ได้ที่จะเข้าประทับร่างทรงของมนุษย์ได้เพราะเป็นผู้ ดับแล้วทั้งสังขารสังขารและวิญญาณ

๓.๓.๒. การเข้าทรงและร่างทรงของเทพ

ถ้าถามว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาอเทวนิยมจริง ๆ หรือไม่ตามประวัติ พระพุทธศาสนา เทพเจ้าในอินเดียถือว่ามีบทบาทอย่างสูง เช่น ท้าวมหาพรหมได้ทูลเชิญพระพุทธเจ้า ให้แสดงธรรมแก่มนุษยโลก ดังนั้นเทพเจ้าจึงปรากฏอยู่ในตำนานพระพุทธรูปหลายแห่ง คำว่า เทพ ในที่นี้ผู้เขียนหมายรวมเอาทั้งเทพหรือเทวดาตามแนวของพุทธศาสนาเถรวาท เช่น พระพรหม พระอินทร์ และพุทธศาสนามหายาน เช่น เทพจิ้งจก เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อเสือ เจ้าพ่อกวนอู พระแม่กิม บ่อเนี้ยะ เป็นต้น ตลอดทั้งเทพของศาสนาพราหมณ์ เช่น พระนารายณ์ พระวิษณุ พระพิฆเนศวร พระ ชันธุกรมาร พระกฤษณะ เจ้าแม่อุมาเทวี พระแม่กาลี พระแม่ย่าอุมาอารีอัมมัน^{๓๖} เป็นต้น โดยพื้นฐาน เทวดาประเภทตลอดจนพรหมที่สูงที่สุดล้วนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายเวียนว่ายอยู่ใน สังสารวัฏเช่นเดียวกับมนุษย์ทั้งหลายและส่วนใหญ่ก็ยังเป็นปุถุชนยังมีกิเลสคล้ายมนุษย์แม้ว่าจะมีเทพ ที่เป็นอริยบุคคลบ้าง ส่วนมากก็เป็นอริยะตั้งแต่ครั้งยังเป็นมนุษย์ แต่ว่าเปรียบตามลำดับฐานะเทวดา

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต), *เมืองไทยจะวิฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาที่วิปริต*, พิมพ์ ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕.

^{๓๔} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๙๒/๙๙.

^{๓๕} ชู.อุ. (ไทย) ๒๕/๘๔/๒๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ คุณราชัญ เกื้อถนัน, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

จะเป็นผู้มีคุณธรรมสูงกว่า^{๓๗} ในพุทธศาสนาได้บอกไว้อย่างชัดเจนว่าการวิงวอนขอความช่วยเหลือจาก เทวดาไม่สามารถจะต้านทานหรือกีดกันความเพียรพยายามของมนุษย์ได้ดังมีพระพุทธพจน์ปรากฏใน จุลกาลสังฆชาดก ขุททกนิกาย จตุกกนิบาตว่า “เทวดาทั้งหลาย ย่อมเกียดกันความพยายามของบุรุษ ไม่ได้ ย่อมเกียดกัน ความข่มใจความตั้งใจแน่วแน่ การไม่แตกสามัคคีกัน การไม่แก่งแย่งกัน การก้าว ไปในการอันควร ความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยวและความบากบั่นของบุรุษไม่ได้”^{๓๘}

และในขุททกนิกาย ธรรมบท ยังมีพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นว่าเทพหรือพรหมย่อมไม่สามารถกีดกันความสามารถของมนุษย์ที่รู้จักฝึกตนและประกอบความดีได้ ดังนี้ “การชนะตนเองนั้น แหละประเสริฐกว่า การชนะหมู่มสัตว์นอกจากนี้จะประเสริฐอะไร เพราะเทวดา คนธรรพ ทั้งมารและพรหม จะทำความชนะของผู้ที่ผ่านการฝึกตนดีแล้วประพฤติ ตรวจเป็นนินิตย ทรงคุณงามดีให้กลับแพ้ไม่ได้”^{๓๙}

เทพเจ้ามหายานที่มีความสำคัญองค์หนึ่งคือ “เจ้าแม่กวนอิม” ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนา มหายานนามว่า “อวโลกิเตศวร” เรื่องเจ้าแม่กวนอิม เรารู้จักทั่วไปว่ามีองค์เดียวคือพระนางเมียวซัน องค์สีชวอายุประมาณหนึ่งพันกว่าปี^{๔๐} ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อผู้ใดได้ทุกข์พระองค์ก็จะเสด็จลงมาช่วยเหลืออยู่เสมอ เป็นผู้เต็มไปด้วยพระกรุณาและช่วยเหลือมนุษย์ที่ตกยากช่วยจนกระทั่งโจรผู้ร้ายให้พ้นจากโทษทัณฑ์ชาวจีนจึงเรียกว่า “กวนซิม” หรือ “กวนอิม” ด้วยเหตุดังกล่าวสำนักสร้างทรงของเจ้ากวนอิมซึ่งมีแพร่กระจายอยู่ทั่วไปในสังคมไทย จึงได้รับความนิยมและความเคารพบูชาจากประชาชนเป็นอันมาก เพราะหวังว่าเจ้าแม่กวนอิมจะช่วยปกป้องรักษา ดลบันดาลให้ในสิ่งที่อ้อนวอนขอหรือช่วยแก้ปัญหาชีวิตต่าง ๆ ให้แต่จริง ๆ แล้วความหมายของพระโพธิสัตว์คือผู้บำเพ็ญบารมีเพียรพยายามประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างยวดยิ่งเพื่อให้ได้พระพุทธเจ้า คือฝึกฝนพัฒนาตนเองเต็มที่อยู่ให้แก่คุณธรรมและในการบำเพ็ญความดีอุทิศตัวให้แก่คุณธรรมนั้น ก็อุทิศตัวให้แก่บุคคลอื่นโดยไม่มีความเห็นแก่ตัวเลยสละชีวิตของตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น^{๔๑}

ดังนั้นการพึ่งพาพระโพธิสัตว์ที่แท้จริงจึงไม่ใช่การอ้อนวอนขอความช่วยเหลือ แต่ควรเอาตัวอย่างในการบำเพ็ญเพียรเพื่อให้บรรลุสิ่งที่ตั้งใจประเสริฐสุดเพราะพระพุทธศาสนาสอนให้ถือหลักกรรมให้หวังผลจากการกระทำตามเหตุผลโดยนัยนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง คือ ให้เกิดความซาบซึ้งในคุณของพระพุทธเจ้า เป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงหน้าที่ของมนุษย์ เป็นแบบในการบำเพ็ญคุณความดีให้มีความเพียรอย่างยวดยิ่ง และให้เกิดกำลังใจโดยเฉพาะในยามที่ท้อถอย ทำให้เพียรพยายามต่อไปไม่หยุดหย่อน และยังมีรางวัลที่เป็นเขียนอีกหลายองค์ยกตัวอย่างเช่น เจ้าพ่อ

^{๓๗} ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๖๖.

^{๓๘} อัง.ทก. (ไทย) ๒๑/๕๐๕/๑๕๕.

^{๓๙} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔/๔๐.

^{๔๐} มนต์ ปถมัง, **พลังจิตมหัศจรรย์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สองเรา, ๒๕๓๗), หน้า ๗๑.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตโต), **เมืองไทยจะวิฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาที่วิปริต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๑.

กวนอู เจ้าแม่ทับทิม เทพเจ้าจิ้ง หรือองค์ใต้เขี้ยวสุกใจ^{๔๒} ที่จะแสดงอภินิหารโดยการทรมานตนเอง เช่นการเชือดลิ้น การแทงปาก การนั่งเก้าอี้ตะปู การปีนบันไดมีด และอีกหลายอย่างในงานไหว้ครู ประจำปีเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเองและลูกศิษย์

๓.๓.๓. การเข้าทรงและร่างทรงของวิญญาณทั่วไป

ความทางพระพุทธศาสนาถือว่า“วิญญาณ”เป็นหนึ่งในชั้น ๕ คือกองหรือหมวด ๕ อย่าง (รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ) ที่รวมกันเป็นชีวิตหรือมนุษย์หรือสัตว์ที่ยังเป็น ๆ อยู่ วิญญาณไม่เป็นสังขารที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาและจับต้องได้ด้วยกาย แต่วิญญาณเป็นอิสระจากสังขารคนทุกคนและสัตว์ทุกตัวที่มีชีวิตอยู่ต่างมีวิญญาณควบคุมการทำงานของร่างกาย เรียกว่าวิญญาณ อีกอย่างหนึ่งว่า “จิต”^{๔๓} เมื่อมนุษย์สิ้นชีวิตเท่ากับวิญญาณและสังขารออกไป การเข้าทรงและร่างทรง ในกลุ่มนี้จึงหมายถึงการเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับวิญญาณธรรมดาไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในอดีตเช่น พระนเรศวรมหาราช พระเจ้าตากสิน แม่นางสุนันทา กุมาริรัตน์ หรือแม้แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตลอดจนจนถึงวิญญาณของบุคคลที่เป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักของผู้มารับบริการสำนักทรงเจ้า^{๔๔}

การที่วิญญาณเข้าสิงร่างหรือประทับร่างทรงของมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ก็เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการสื่อสารกับมนุษย์อื่น ๆ แต่การเข้าทรงของบุคคลสำคัญต่าง ๆ โดยเป็นไปในเชิงอ่อนวอนขอความช่วยเหลือโดยเฉพาะอย่างยิ่ง“พระปियมหาราช” (ร.๕) คนในสังคมปัจจุบันกลุ่มหนึ่ง เฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานครให้การสักกระบูชาเยี่ยงเทพองค์หนึ่งเลยทีเดียว จนเกิดมี “ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.๕” ขึ้นมาในสังคม และเป็นที่น่าแปลกใจว่า แต่ก่อนนั้นการติดต่อระหว่างผู้สักการะกับ ร.๕ ไม่มีตัวกลางในการติดต่อ^{๔๕} ได้วิเคราะห์ประเด็นนี้ว่า การไม่มี“ตัวกลาง” ติดต่อระหว่างสาวกกับ ร.๕ เป็นเรื่องของการเข้าถึงได้ง่ายอีกอย่างหนึ่ง ในความเป็นจริงของสังคมไทยการเข้าถึงอำนาจโดยไม่ต้องผ่านตัวกลางเกิดขึ้นได้ยากและไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยเก่าด้วย ตัวกลางในการติดต่อกับอำนาจไม่ว่าจะมองแต่ว่าเป็นตัวเชื่อม ระหว่างคนธรรมดาและผู้มีอำนาจเท่านั้น แต่ตัวกลางจะต้องอยู่ในฐานะที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนธรรมดาเป็นไปอย่างเรียบร้อย

แต่ในปัจจุบันสำนักทรงที่ตั้งตนเป็นตัวกลางติดต่อระหว่าง ร.๕ กับสาวกมีจำนวนมาก และได้รับความนิยมมากเพราะการมีตัวกลางในการติดต่อเปรียบเสมือนการได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดกว่า การตั้งหิ้งเคารพสักการะที่ลานพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งเรื่องรอง รัตติกาล^{๔๖} ได้กล่าวไว้ว่า การที่ประชาชนให้ความเคารพสักการะรูปเหมือนพระองค์ จะทำให้ตัวเองและครอบครัวร่วมเย็นเป็นสุข การ

^{๔๒} สัมภาษณ์ คุณสำเนา ภาณุมาศ, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๓} ฉลอง เจตยาคม, *สาระความรู้ประสบการณ์ สารคดีเกี่ยวกับความมหัศจรรย์แห่งวิญญาณ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มธรรมพ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐.

^{๔๔} สัมภาษณ์ คุณละเอียต อำนาจวงษ์, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๕} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.๕*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒.

^{๔๖} เรื่องรอง รัตติกาล, *พระราชประวัติและพิธีบวงสรวงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ็ม บี เอ), หน้า ๑๑๑.

ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบทำมาค้าขายก็เจริญรุดหน้าหน้ายิ่งขึ้นไปด้วยพระบารมีแพร่กระจายไปให้กับบุคคลผู้ประกอบกรรมดีดำรงชีวิตด้วยสัมมาชีพที่ถูกทำนองคลองธรรมไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นที่พึงพอใจของคนที่กำลังท้อถอยให้มีกำลังใจมานะที่จะสร้างชีวิตตัวเองให้เจริญยิ่งขึ้นไปด้วยอาศัยพระบารมีของพระองค์ท่านเป็นที่ยึดเหนี่ยวสร้างชีวิตขึ้นใหม่จนกลายเป็นคนที่ประสบความสำเร็จมากมายด้วยกัน คำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนที่ทำดีประกอบสัมมาชีพ และไม่ท้อถอยย่อมนประสบความสำเร็จตามที่ตนอ้อนวอน ซึ่งโดยสรุปแล้วก็คือทำดีย่อมได้ดี ผลที่เกิดก็มาจากเหตุคือการกระทำของตัวเองไม่ใช่อิทธิฤทธิ์บันดาลใด ๆ ตามทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระคุณูปการต่อประเทศชาติ ทรงมีสติปัญญาสามารถในการจัดการบริหารประเทศชาติเป็นอย่างดี การที่พึ่งพาพระองค์ซึ่งเสด็จสวรรคตไปแล้ว ก็ควรที่จะพึ่งพาด้วยการถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามพระจริยาวัตรอันทรงคุณประโยชน์ของพระองค์

๓.๓.๔. การเข้าทรงและร่างทรงของเทพเจ้าจีน

จากการสัมภาษณ์ คุณสำเนา ภาณุมาศ^{๔๗} ร่างทรงได้เสียชีวิตแล้ว ต.แหลมฟ้าผ่า อ.พระสมุทรเจดีย์ ได้เล่าให้ฟังว่า ไม่ใช่ไม่อยากเป็น แต่มีเหตุให้เป็นจึงต้องรับหน้าที่ม้าทรงจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ม้าทรงในที่นี้คือ ร่างทรงของเทพเจ้าจีนซึ่งจะลงมาประทับร่างม้าทรงทุก ๆ เทศกาลกินเจหรือในโอกาสต่าง ๆ ตามแต่เทพเจ้าที่ประจำร่างม้าทรงนั้น แล้วคนแบบไหนล่ะที่จะได้เป็นม้าทรง เชื่อกันว่าการเข้าทรงของพระจีนเป็นการแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระจีนและสามารถปิด เป่าสิ่งชั่วร้าย บันดาลความสุขให้แก่ผู้เคารพเลื่อมใสพระจีน และเชื่อกันว่าผู้ที่เป่าร่างม้าทรง (คนทรง) ของพระจีนได้ จะต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะดังนี้

เป็นผู้มีบุญที่เทพเจ้าเลือกแล้ว แม้จะอยู่ไกลเพียงใด แต่อาการของคนจะเป็นม้าทรงจะบอกเอง คือ จะมีอาการสั่น ตบโตะ หัวเราะเสียงดังลั่นราวกับนักรบจีนสมัยโบราณ หรืออาจจะมีอาการสั่นศีรษะเบา ๆ กรณีที่เป็นเทพสตรี

คนที่ชะตาขาดแล้วเทพเจ้าช่วยเหลือต่อชีวิตให้ เป็นคนชะตาขาดกำลังจะดับ แต่ยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะต้องตาย พระจีนหรือเจ้าจะเข้าประทับทรง เป็นการช่วยเหลือต่ออายุให้ม้าทรง ดังนั้นเมื่อถึงเทศกาลกินเจก็ต้องเป็นม้าทรง คนที่เคยบนบานสานกล่าวไว้ว่าจะยอมเป็นม้าทรง หรือ โดยความสมัครใจของม้าทรงที่จะเสียสละอุทิศตนรับใช้พระจีน และพระจีนยอมรับว่าเป็นบุคคลที่เหมาะสมให้เป็นม้าทรงได้ บางคนอยู่ดี ๆ ก็อาจถูก “พระจับ” เช่นเดิน ๆ อยู่ในงานกินเจก็มีอาการเหมือนเจ้าประทับทรงก็ต้องยอมเป็นม้าทรง

คนที่มีองค์เทพคุ้มครอง บางครั้งไม่จำเป็นต้องเป็นม้าทรงแต่ต้องบูชาเทพองค์นั้น แต่บางครั้งก็ต้องให้เทพลงประทับทรง ชีวิตของคนที่เป็นม้าทรงจะเกี่ยวข้องกับศาลเจ้าไปโดยปริยาย ม้าทรงแต่ละคนจะต้องมีพี่เลี้ยง คือคนดูแลในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนเสื้อผ้า การนำไปทำพิธีต่าง ๆ ถืออาวูหรือสิ่งของต่าง ๆ และม้าทรงจะต้องถือศีลกินเจ ไปทำความสะอาดศาลเจ้า เวลาศาลเจ้ามีวันเกิดเทพเจ้าต่าง ๆ ก็ต้องเข้าร่วมงาน และที่สำคัญม้าทรงมีหน้าที่เป็นตัวแทนของเทพเจ้าในการช่วยเหลือมนุษย์ เช่น คนป่วย คนมีเคราะห์ คนที่มีปัญหาทางจิตใจ

^{๔๗} สัมภาษณ์ คุณสำเนา ภาณุมาศ, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

การเข้าทรงของพระจิ้น จะมาช่วยจัดปิดเป่าทุกข์ร้อน รักษาโรคภัยไข้เจ็บ บันดาลความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่เคารพเลื่อมใส การอัญเชิญพระจิ้นเข้าประทับทรง จะต้องบวงสรวงในอ้อมโดยมีม้าทรงและพี่เลี้ยง ๒-๓ คน เป็นผู้ช่วย กล่าวบทอัญเชิญพระจิ้น ตีล่อโก๊ะ ตีกลอง จุดธูป เผาไม้หอม เช่น ใหว่ด้วยผลไม้ น้ำชา กระดาษเงิน กระดาษทอง บูชาหน้ารูปพระจิ้น เมื่อพระจิ้นเข้าทรง ม้าทรงตัวสั่นสะท้าน สายหน้าไปมา มือเกร็งสั่น เข้มตลอดเวลา ร่างของม้าทรงจะวิ่งไปที่หน้าแท่นบูชา หยิบธงและอาวุธประจำตัวของพระจิ้นองค์ที่เข้าทรงได้ถูกต้อง พี่เลี้ยงจะช่วยถอดเสื้อม้าทรงออก แล้วเอาเสื้อยันต์ประจำตัวของพระจิ้นนั้นมาผูกใส่ให้

การแสดงอิทธิฤทธิ์ของพระจิ้น เมื่อพระจิ้นเข้าทรงประทับแล้วก็จะสวมชุดประจำพระองค์ บางครั้งจะคว่ำอาวุธคู่มือ มีทั้งดาบจิ้น ง้าว ขวาน มีด เหล็กแหลม ลูกตุ้มเหล็ก เป็นต้น ออกมาร่ายรำ ฟาดฟัน ทิ่มแทงร่างกายตนเอง เช่น แก้ม ลิ้น แขน หน้าอก หลัง สีข้าง ตัดลิ้นออกมา เขียนยันต์เขียนฮู้ให้ผู้เคารพเลื่อมใสเก็บไว้เป็นสิริมงคล การลุยแก้ว การลุยไฟ การกระทำของพระจิ้น ม้าทรงจะรู้สึกตัวไม่มีความเจ็บปวดซึ่งหลังจากพระจิ้นออกจากการเข้าทรงแล้ว ร่างม้าทรงจะมีร่องรอยบาดแผลอยู่เพียงเล็กน้อย ซึ่งจะหายไปเองโดยใช้ยันต์ปิดไว้ ร่องรอยที่แก้มก็เพียงเอาเถาขี้ธูปอุดรูไว้ก็จะหายสนิท

การรับปรึกษาแก่ผู้เคารพเลื่อมใส โดยผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือจะเล่าเรื่องของตนเองซึ่งพระจิ้นก็จะให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะวิธีปฏิบัติตามแก่กรณี ระหว่างทำพิธี จะมีการประโคม "ตัวก้อ" กลองใหญ่ "กิมก้อ" กลองเล็ก และโกก้อ "กลอง แห่งขบวน" และจุดประทัดอีกทีก็เร้าใจอยู่ตลอดเวลา การออกจากร่างม้าทรง เมื่อเสร็จภารกิจ หรือตามเวลาอันสมควร พระจิ้นก็จะออกจากร่างม้าทรง โดยมีพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ ผู้ที่เป็นม้าทรงจะต้องรักษาความสะอาดของร่างกาย รวมทั้งวิถีชีวิตของความเป็นอยู่โดยไม่รับประทานเนื้อสัตว์ต้องรับประทานผักอย่างเดียว ต้องไปปฏิบัติกิจกรรมทำงานให้กับศาลเจ้าเป็นประจำ

๓.๓.๕ ความเชื่อของการประกอบพิธีกรรม

๑) พิธีสวดมนต์ การกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์อันมีฤทธิ์เหนืออำนาจเหนือชีวิตจิตใจได้แก่การสรรเสริญพระรัตนตรัย และมนต์ของพระพุทธเจ้า (พุทธมนต์) อันเป็นเครื่องป้องกันภัยอันตราย และเกิดความเจริญ โดยสวดเป็นภาษามคธ อาจสวดเป็นกัจจัตถ์ เข้า-เย็นเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวด หรือสวดในโอกาสพิเศษอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นการประกอบพิธีกรรมกุศลพิธี ในบริบทของร่างทรง ได้เลือกมาเป็นบางบทใช้ในการสวด นอกจากบทสรรเสริญพระรัตนตรัย เช่นพระคาถาชินบัญชร คาถาबारมี ๓๐ ทิศ คาถาบูชาเทพต่าง ๆ คาถาป้องกันภัย ๑๐ ทิศ คาถาขอพรต่าง ๆ คาถากำจัดสิ่งไม่ดีออกจากกาย โดยวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ^{๔๘}

^{๔๘} แปลก สนธิรักษ์, **พิธีกรรมและประเพณี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กลางศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า ๓- ๖.

๒) พิธีชุมนุมเทพ ได้หมายถึงการอัญเชิญเทพเทวดาเจ้าทุกชั้นฟ้า และดินโดยการอ่าน โองการและบทเจริญคุณ เพื่อมารับเครื่องบวงสรวง และอำนวยการพรให้แก่เหล่าร่างทรง ในพิธีไหว้ ครูก่อนทำพิธีรำเบิกบายศรี^{๔๘}

๓) พิธีเบิกบายศรี – โห่บายศรี คือพิธีเจิมและห่มบายศรีด้วยผ้าสีต่าง ๆ ที่สวยงาม ก่อนการเวียนเทียน มีแวนเวียนเทียน เป็นเครื่องประกอบบายศรี บายศรี^{๔๙} เป็นคำเขมรปนสันสกฤต หมายถึงข้าวขวัญ จัดไว้ในกระทงใบตอง ภายหลังหมายถึงกระทงใส่เครื่องสังเวศ การจัดบายศรีเป็น อย่างพราหมณ์ที่รับเข้ามาในพิธีพุทธแล้วรวมเข้ากับพิธีผี ที่เป็นระบบความเชื่อท้องถิ่น เริ่มพิธีที่จุด เทียนที่แวน แล้วส่งให้ผู้เข้าร่วมพิธีที่นั่งล้อมวงอยู่และส่งต่อ ๆ กันไปให้แวนเทียนรอบเป็น ทักษิณาวรรตจนครบ ๓ - ๕ - ๗ - ๙ รอบ ไชโยให้ร้อง บายศรีที่ใช้ เป็นการนำบายศรีชนิดต่าง ๆ เช่น บายศรีพรหม บายศรีเทพ บายศรีหลัก บายศรีตอ บายศรีปากชาม บายศรีธรรมจักร บายศรีพญานาค บายศรีพญาครุฑ ขึ้นสู่ศาลเพียงตา ก่อนการทำพิธีบวงสรวงในช่วงเช้า^{๕๐}

๔) พิธีทำบุญเลี้ยงพระการทำบุญเลี้ยงพระ ตามปกติที่ทำกันมักนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์ในสถานที่ที่ประกอบพิธีในตอนเย็น เรียกกันสามัญว่าสวดมนต์เย็น รุ่งขึ้นเวลาเช้า จะมีการถวายภัตตาหารเช้า หรือถวายภัตตาหารเพลในคราวเดียวกันมีการตักบาตรด้วยอย่างนี้ เรียกว่าพิธีทำบุญเลี้ยงพระ

๓.๓.๖ ความเชื่อของร่างทรงในหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

ดังจะได้ยกกรณีตัวอย่างมาวิเคราะห์ ที่บรรดาร่างทรงได้นำหลักพุทธธรรมมาเป็น แนวทางในการประกอบพิธีกรรม และจุดประสงค์ในความเชื่อของร่างทรงที่มีแนวความเชื่อดังจะเห็น ได้ คือ

๑) หลักความเชื่อความศรัทธา การประกอบพิธีกรรมของบรรดาร่างทรงนั้นสิ่งที่ร่างทรง ได้ประกอบควบคู่ไปกับพิธีกรรม คือ ศรัทธา หมายถึงเอาความเชื่อ ความมั่นใจ ความจริงใจ ทั้งที่ ประกอบด้วยปัญญา และไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่ได้รับจากประสบการณ์ หรืออาจเป็น ความเชื่อที่ไม่ต้องการบทพิสูจน์ แต่อย่างไร เช่น ศรัทธาในพระรัตนตรัย จึงเป็นความมั่นใจในความ ศักดิ์สิทธิ์ ความบริสุทธิ์ ความสูงส่งควรเชิดชู ทำให้เกิดการเคารพบูชาไว้ในจุดที่สูงที่สุด จึงเป็นที่มาของ การบวงสรวง กราบไหว้ เคารพบูชา ขอพร เพื่อให้พระรัตนตรัยบันดาล แฝบารมี (พุทธคุณ) ให้ร่าง ทรงและคณะสาธุศิษย์ ได้รับความสุขความเจริญ มีโชค หายโรคภัยภัย และช่วยจัดอุปสรรคทั้งมวล ให้ ดับสิ้นไป เป็นความเชื่อในระบบความคิดอย่างหนึ่ง ซึ่งในส่วนของร่างทรง การที่ได้รับเป็นร่างทรง มานั้นเกิดจากการมีความเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ ทั้งในระบบที่เป็นแบบแผนทั้งในส่วนของการเกิดของ

^{๔๘} พระเทพวิจิตรวิทย์ อดตสนโน (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๔๙} พระมหาชลทิศ จันทร์หอม, “การศึกษาพิธีวิเคราะห้สวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษา เปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโท, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๘.

^{๕๐} สัมภาษณ์ คุณสมฤดี ปฐมปรีชาชาญ, (ร่างทรงปู่ขงค์), ๒๘ มกราคม ๒๕๖๑.

ชีวิต การดำรงอยู่ของชีวิตแบบแผนที่ชีวิตต้องดำเนินต่อไป แม้แต่ที่สุดของการดำรงชีวิตและชีวิต หลังความตาย ภาพความเชื่อของร่างทรงจะปรากฏอยู่ในพิธีกรรม ที่ร่างทรงได้กำหนดขึ้นมาศรัทธา เช่นนี้จะเป็นไปทางไสยศาสตร์ด้วย มิใช่ศรัทธาในความหมายและบริบททางพระพุทธศาสนา^{๕๕} แต่ผู้ที่มีความเชื่อศรัทธาของบรรณดาร่างทรงเหล่านี้ จะให้ความศรัทธาในพระรัตนตรัย ครูบาอาจารย์ บิดามารดา และจะเป็นผู้ที่ถือศีลปฏิบัติธรรม ร่างทรงเช่นนี้จะไม่ทำความชั่วก็เป็นผลดีต่อชุมชน สังคม ศาสนาบ้านเมือง

๒) ความเชื่อในหลักกรรม การประกอบพิธีกรรมของร่างทรง ร่างทรงจะประกอบพิธีกรรมด้วย และจะเป็นตัวเชื่อมกลางระหว่างพิธีกรรม – กับพุทธศาสนา และเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ให้คำแนะนำ แก่ผู้มาเข้าร่วมพิธีกรรม และผู้มาขอรับบริการ ในบริบทกรรม ตามนัยทางพระพุทธศาสนา แต่จะใช้ระดับความเชื่อเรื่องกรรม ที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้มาใช้บริการเป็นหลัก “ไม่ได้อธิบายตามหลักทฤษฎีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา” ที่บรรณดาร่างทรงจะใช้และเข้าใจในเรื่องหลักกรรมเช่น เป็นต้นว่า ทำบุญได้บุญ ได้ความสุข ถ้าทำไม่ดี พูด คิดไม่ดี จะเพิ่มความทุกข์เป็นบาปแก่ตัว การทำสิ่งดี เพื่อที่จะได้สิ่งตอบแทน ที่เป็นความดีงาม ทั้งในส่วนของวัตถุสิ่งของ และความพอใจที่เป็นนามธรรม เช่นการทำพิธีบวงสรวงสังเวย ไหว้ครูบาอาจารย์ ก็เพื่อแสดงความกตัญญูต่อท่าน เพื่อขอขมาลาโทษ และเพื่อการประสิทธิ์ประสาทพร ต่อสิ่งที่ตนให้ความเคารพบูชา^{๕๖}

๓) ความเชื่อของการบำเพ็ญบารมี บรรณดาผู้เป็นร่างทรงนั้นมีความเข้าใจและมีความเชื่อมั่นว่า การที่ได้ทำพิธีไหว้ครู บวงสรวง การได้สวดมนต์ไหว้พระ และปฏิบัติธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะ การได้รักษาผู้คนที่มารับการบริการต่าง ๆ ทั้งให้คำแนะนำนั้น คือได้ เป็นการสร้างสมคุณงามความดี เป็นการสร้างบารมีให้กับตนเอง (ได้ประกอบคุณงามความดี ยิ่งใหญ่ไว้ในตน)^{๕๗} หมายถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประกอบพิธีกรรม การแสดงธรรม ให้คำแนะนำ ถอนคุณไสย สวดมนต์ การบวงสรวงต่าง ๆ โดย “องค์” วิทยุญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่เข้าประทับร่างทรง และร่างทรงบารมี “ในความหมายของร่างทรง คือ การรอเวลา เพื่อรับสิ่งตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง ในสิ่งตัวเองได้ตั้งใจเอาไว้ ทำให้เกิดระบบของการเสียสละ ในรูปแบบต่าง ๆ ของผู้ปฏิบัติตามคำแนะนำของร่างทรง เช่น การเสียสละสิ่งของเพื่อคนอื่น ทำบุญ บริจาคทาน แก้ววัดคนยากจน องค์กรการกุศล การสมทาน รับประทานอาหารที่เป็นมังสวิรัต หรือ เจ ไม่กล่าวคำหยาบ ไม่คิดสิ่งที่เป็นความเศร้าหมอง หรือ ประทุษร้ายผู้อื่น การถือบวช โดยสมทานศีล ๘ การปฏิบัติกรรมฐาน โดยเก็บตัวในวัด หรือสถานปฏิบัติธรรมตามวาระต่าง ๆ”

๔) ความเชื่อของการบูชา ร่างทรงจะมีความเชื่อของการบูชาเคารพกราบไหว้ ในพิธีกรรมสำคัญ เช่น วันไหว้ครูประจำปี การบูชาประจำวันพระวันสำคัญทางศาสนาการบูชาประจำวัน โดยเฉพาะร่างทรงที่มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดนั้นจะมีการบูชาตลอด เช้า – เย็นและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันไหว้ครูด้วยโดยจะให้ความสำคัญมาก โดยการบูชาของร่างทรง อันมีเครื่อง

^{๕๖} สัมภาษณ์ คุณบุญมี เกษมสุวิมล, (ร่างทรงพระแม่อูมา), ๒๘ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๕๗} เสถียร พันรังสี, “การบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนาอาจารยิวาท”, ในเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ครบ ๓ รอบ), ราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๑๖๘.

บูชาได้แก่ ดอกไม้ พวงมาลัย รูปเทียน น้ำเปล่า น้ำชา หมากพลู และเครื่องผลไม้ ๕-๙ อย่าง อันเป็นเครื่องบูชาประจำที่ขาดไม่ได้เลย และสิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ การไหว้พระสวดมนต์ และกล่าวคาถาไหว้ครู “องค์” ของตนเองอันเป็นครูบาอาจารย์ของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่เคร่งครัดมากในหลักการบูชา แม้แต่การบูชาของร่างทรงนั้น จะไม่ได้หมายเอาการบูชาตามหลักการพระพุทธศาสนา คือ บูชา ๒ ได้แก่ อามิสบูชา ปฏิบัติบูชา แต่การบูชาของร่างทรงก็สัมพันธ์กับหลักการทั้ง ๒ อย่างบริบูรณ์ ของการบูชาแบบอย่างพระพุทธศาสนา

ความเชื่อของร่างทรงที่มีต่อพระพุทธศาสนานั้นไม่ว่า โดยหลักความเชื่ออันมี การสวดมนต์ พิธีชุมนุมเทพ พิธีเบิกบายศรี-โห่บายศรี พิธีทำบุญเลี้ยงพระ และทั้งหลักการทางพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักความเชื่อในเรื่องศรัทธา ความเชื่อในหลักกรรมความเชื่อในหลักบำเพ็ญบารมี ความเชื่อในหลักของการบูชา ที่ร่างทรงได้จัดพิธีกรรมขึ้นในแต่ละครั้งนั้นล้วนแล้วแต่มีความเชื่อ ความศรัทธา ในหลักการนี้อยู่ ที่ควบคู่กับการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง ฉะนั้น ความเชื่อของร่างทรงที่มีต่อพระพุทธศาสนา และนำหลักการทางพระพุทธศาสนานำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินตามความเชื่อของตนได้อย่างมีระบบ ระเบียบแบบแผน ตามหลักพระพุทธศาสนาของพุทธธรรมที่ร่างทรงได้นำมาประยุกต์ในการประกอบพิธี เป็นการแสดงชี้ให้เห็นว่าร่างทรงได้ให้ความนับถือ เชิดชู เคารพ และได้ดำเนินตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่ไม่สามารถทิ้งความสำคัญลงได้เลย ซึ่งทั้ง ร่างทรง และความเชื่อที่มีต่อศาสนาย่อมดำเนินไปควบคู่กันและสามารถประสานความเชื่อเข้าด้วยกันได้

๓.๔. ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมการเข้าทรง

จากอดีตจนถึงปัจจุบันคนทุกยุคทุกสมัยต่างได้มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ อำนาจลึกลับต่าง ๆ ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ จึงได้มีการเช่นสรวง บูชาสังเวท ตั้งพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการนอบน้อมเคารพบูชาในสิ่งนั้น และได้เกิดมีการตั้งพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ผู้มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เหล่านั้น ด้วยความเคารพและความกลัว เพื่อทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นเกิดความพึงพอใจและปกป้องคุ้มครองรักษารวมทั้งอำนวยความสะดวกให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการดำรงชีวิต จึงทำให้เกิดพิธีกรรมมากมายแยกย่อยไปตามลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประจำเดือนประจำปี แม้แต่ในยุคต่อมาได้มีศาสนาเกิดขึ้น แต่ละศาสนาก็จัดมีพิธีกรรมตามศาสนานั้น ๆ เช่นเดียวกัน เช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาพร่ำสอนในเรื่องปัญญา และการพ้นทุกข์ แต่ก็ยังมีพิธีกรรมทางศาสนาเช่นเดียวกัน แม้แต่ความเป็นจริงก็ได้บอกว่าการประกอบพิธีทางศาสนา เมื่อได้เกิดความเข้าใจ มีความเชื่อ ศรัทธาในคำสอนด้วยปัญญาแล้วก็สามารถพัฒนากายและจิตใจตนเองให้สูงขึ้นไปได้

พิธีกรรม คือ การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา^{๕๔} เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่าง ๆ และคำว่า พิธีการ (Rite) หมายถึงพิธีตามประเพณีทางศาสนา

^{๕๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘๘.

หรือในโอกาสสำคัญ พิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมา เป็นการเพิ่มพลังและสีสันอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิต^{๕๕}

สรุปว่า พิธีกรรม คือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัยหรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณ ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ โดยถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณี การสั่งสมของวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จะต้องเป็นการกระทำที่ปลุกเร้าหรือเรียกร่องให้เกิดปฏิกิริยาหรืออารมณ์ได้

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ^{๕๖} อธิบายถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มพุทธศาสนิกชน บางพิธีก็ได้รับความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์เข้ามาเสริม บางพิธีก็รับเอามาจากศาสนาพราหมณ์โดยตรง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์สนองความต้องการของประชาชนได้มากกว่า กล่าวคือ พิธีกรรมและคำสอนในศาสนาพุทธมุ่งด้านจริยธรรมและการให้เหตุผล โดยเน้นพึ่งตนเองและสติปัญญาของมนุษย์ การทำพิธีจึงเป็นลักษณะเป็น “บุญ” ส่วนพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ แสดงถึงการยอมรับถึงความมีอยู่ของอำนาจภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อำนาจเทพเจ้าและอำนาจเหนือธรรมชาติ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาสัมพันธ์กับพิธีกรรมการเข้าทรง มองได้ใน ๒ ลักษณะคือ การมีความสัมพันธ์ในด้านความเชื่อ และปรากฏการณ์ของการเกิดขึ้นร่วมกันระหว่างพิธีกรรมพุทธและพิธีกรรมการเข้าทรงในสังคม เช่น

๑. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีการถวายดอกไม้และการกล่าวคำถวาย พิธีกรรมการเข้าทรงก็มีพิธีถวายดอกไม้และกล่าวคำถวายเช่นเดียวกัน

๒. พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีการกล่าวชุมนุมเทวดาก่อนการเจริญพระพุทธมนต์ การประกอบพิธีกรรมการเข้าทรงก็มีมีการกล่าวชุมนุมเทวดาก่อนการทำพิธีอื่น ๆ เช่นกัน

๓. พิธีกรรมทางศาสนาในเทศน์หรือการทำบุญในพิธีการต่าง ๆ ได้เกิดฝนตกมาชาวบ้านก็จะทำพิธีกรรมตามความเชื่ออ่อนวอนต่อเทวดาเพื่ออำนวยการไม่ให้ฝนตกเพื่ออนุเคราะห์แก่บุคคลที่มาทำบุญ

๔. การประกอบพิธีทางศาสนาจะมีพิธีกรรมที่สอดแทรกด้วยพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทพเทวดา หรือภูตผีปีศาจอยู่ และเครื่องพิธีกรรมทางศาสนาก็จะมีบรรดา เครื่องไหว้ เช่น บายศรี รูปเทียน น้ำมนต์ แป้งเจิม และอื่น ๆ อีกมากมายทั้ง ๒ พิธีกรรมจะดำเนินตามความเชื่อถือ ศรัทธาที่เคยปฏิบัติกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมทางพุทธ กับพิธีกรรมเข้าทรง เป็นความสัมพันธ์แบบเดียวคือ ในพิธีกรรมการเข้าทรงในขณะการประกอบพิธีกรรมบวงสรวง สังเวย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้กล่าวถึงพระ

^{๕๕} Richard Lawrence, *Unlock Your Psychic Powers* ศาสตร์แห่งพลัง, แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์ ฟริงดิง, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๖-๒๐๗.

^{๕๖} สุวิทย์ ทองศรีเกตุ, “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีพฤติกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓), หน้า ๓๙-๔๙.

รัตนตรัยเป็นอันดับต้น แหม่นก่อนการเริ่มพิธีการต่าง ๆ ก่อนทำพิธีมีการไหว้รำลึกครูบาอาจารย์ก็จะกล่าวถึงพระรัตนตรัย โดยขึ้นต้นว่า นะโม ตัสสะ ก่อนเสมอทั้งนี้คือ การประกอบพิธีกรรมการเข้าทรง ได้ยอมรับนับถือ พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในสถานะของสิ่งเคารพสูงสุด และสิ่งที่นำมาแสดงให้คนอื่นเคารพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศรัทธาสีทธิแก่อัตลักษณ์และพิธีกรรมในการเข้าทรง ในอีกแง่หนึ่งในพิธีกรรมการเข้าทรงนี้ ร่างทรงเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่พระรัตนตรัย แก่บรรดาสาธุศิษย์และผู้ร่วมพิธีกรรมอีกทางหนึ่งด้วย หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นตัวกลางเพื่อการเข้าถึง “การปรับหรือประยุกต์ใช้หลักธรรม และรูปแบบการเข้าถึง”^{๕๗} ทำความเข้าใจ ความเชื่อถือในพระรัตนตรัย ก็ได้ปรับให้มีความเป็นไปได้ในส่วนของพิธีกรรม เช่น บทสวดโองการ บทบูชาครู และสวดสรรเสริญพระปริตรอื่น ได้แก่ ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก บทम्मจักกัปปวัตนสูตร คาถาชินบัญชร คาถาโพธิบาท อิมัสมีมมงคลจักรวาล ๘ ทิศ บารมี ๓๐ ทิศ ฯลฯ เป็นต้น

ภาวะหนึ่งของพิธีกรรมที่ร่างทรงจัดขึ้นนั้น ย่อมมีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัยและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ผู้ที่ศรัทธา ได้รับประสบการณ์โดยตรง เช่น การหายจากความเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ได้รับโชค เพราะได้เข้าร่วมพิธีกรรมได้สำเร็จพรตามที่ตนปรารถนา เกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกได้รับพลังพิเศษ จึงตระหนักได้ถึงภารกิจที่ตนจะต้องประกอบคุณงามความดีสร้างบุญบารมี ถือศีลบำเพ็ญธรรมต่าง ๆ อันเป็นคุณความดี เพราะเกิดศรัทธาเชื่อมั่นในพิธีกรรมและการประกอบความดีในขณะที่เข้าร่วมพิธีกรรมนั้นด้วย

๓.๔.๑ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

ในการประกอบพิธีกรรมของร่างทรงหรือ การไหว้ครู ได้แก่ ไหว้พระการสวดมนต์ อาราธนาศีล ๕ รักษาศีล และทำบุญถวายสังฆทาน หรือ ถวายพระพุทธรูป รองลงมาคือ การทำบุญเลี้ยงพระตามโอกาส ถวายสังฆทาน พรหมน้ำมนต์ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กับพิธีกรรมของร่างทรงพบว่า ความเชื่อโดยส่วนใหญ่ของร่างทรงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในการปฏิบัติธรรม รักษาศีล และพิธีกรรมในการสวดมนต์ไหว้พระประจำวันเข้าเย็น และความเชื่อในเรื่องพิธีการถือน้ำกินเจ เลี้ยงพระถวายภัตตาหาร ถวายสังฆทาน เป็นต้น

๓.๔.๒ พิธีกรรมในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง

ในการประกอบพิธีกรรมนั้นเจ้าของตำหนักจะพาบรรดาร่างทรงต่าง ๆ พร้อมลูกศิษย์ประกอบพิธีกรรมก่อนเริ่มการเข้าทรง คือ การไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล ๕ ในการเข้าประกอบพิธีกรรมในตอนต้นนี้บรรดาร่างทรงต่าง ๆ จะแต่งชุดขาวและแต่ละคนจะมีขันธบูชาครู ซึ่งประกอบด้วย ดอกไม้ ฐูป เทียน หมากพลู บุหรี่ ปัจจัยตามแต่สำนักเป็นคนกำหนด เป็นการบูชาครู

^{๕๗} พระเทพวิสุทธิ อดตสนโต (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *ปริญญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

เมื่อสวดมนต์ไหว้พระเสร็จ ก็จะเริ่มพิธีการอ่านโองการเชิญเทพยดาทั้ง ๑๖ ชั้นฟ้า ๑๕ ชั้นดิน ให้มาร่วมในงานพิธีกรรมในการจัดงานเพื่อให้มาเสริมบารมี ประสิทธิ์ประสานพรให้แก่ผู้ร่วมงานไหว้ครู

การไหว้ครูประจำปี เป็นสิ่งที่ศิษยานุศิษย์ทั้งหลายพึงปฏิบัติตาม เพราะเป็นการรำลึกบูชาครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณ ครูเทพ ครูฤๅษี ครูยักษ์ ครูมนุษย์ ผู้ได้ประสิทธิ์ประสานพร เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวที ในการเริ่มการประกอบพิธีกรรมก่อนนั้นก็จะกล่าวบูชาพระรัตนตรัย และขอไตรสรณะคมทุกครั้งก่อนสิ่งอื่น ทั้งนี้ก็เพราะพระรัตนตรัยเป็นสิ่งเคารพบูชาอย่างสูงสุดนั่นเอง จัดถวายด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ กับข้าวคาว ขนมหวาน ผลหมากรากไม้ ดอกไม้บายศรีน่านาชนิด พวงมาลัย ภายในงานก็จะต้องมีการอาบน้ำมนต์ ครอบครู เจิมหน้า รำถวายครูบาอาจารย์ เป็นต้น^{๕๘}

การประกอบพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือ พิธีกรรมการเข้าทรง ล้วนแล้วแต่ต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อสิ่งเคารพบูชาตามแบบฉบับของตน การประกอบพิธีเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ชุมชน และสังคมที่มีการนับถือ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ กระทำเพื่อความสบายใจ เช่นการหาสาเหตุความเจ็บป่วยที่ทำตามประเพณีที่สืบทอดกันมา เพราะความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อได้แสวงหาวิธีการรักษาด้วยวิธีต่าง ๆ มากมายหลายทางแล้วยังไม่หาย ก็ต้องทำตามวิธีโบราณ ถ้าไม่ทำตามหากผู้ป่วยถึงแก่ความตาย ก็จะถูกญาติพี่น้องกล่าวหาว่าละเลยไม่ปฏิบัติตามเป็นคนเนรคุณ หรือไม่ใส่ใจในความเจ็บไข้ของคนในครอบครัว ดังนั้นการจัดพิธีกรรมขึ้น ทั้งทางศาสนาเอง หรือ พิธีกรรมการเข้าทรงเองก็ล้วนแล้วแต่เป็นที่พึงของคนที่ต้องการที่พึ่งอยู่แล้ว ทั้งทางร่างกาย และส่วนจิตใจ พิธีกรรมเกิดขึ้นในด้านความเชื่อ และเป็นผลทางด้านจิตวิทยา มีประโยชน์คือ ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจจากพี่น้อง เพื่อนฝูงที่มาร่วมในพิธีเพื่อให้กำลังใจทำให้อาการป่วยดีขึ้น^{๕๙}

พิธีกรรมทางพุทธและพิธีกรรมทางการเข้าทรงทั้งความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง ๒ พิธีกรรม ล้วนแล้วแต่เป็นที่มาของความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพบูชาอย่างสูงสุด จึงเกิดการประกอบพิธีเพื่อแสดงความเคารพบูชา เชิดชู เทิดทูน และเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของคนรุ่นก่อนมาสู่รุ่นต่อมา หรือ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นลูกโซ่ เช่นนี้สืบทอดไป จึงกลายเป็นประเพณี ที่ต้องรักษาสืบทอด ให้เป็นมรดกตกทอดสู่รุ่นต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการ เวียนเทียน ตักบาตร ทำบุญ ปฏิบัติธรรม มีการบวชพระ ฯลฯ ถ้าไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอดแล้วคนรุ่นหลังก็จะไม่ได้เห็น และไม่ได้ปฏิบัติตาม สืบทอดจนมาถึงปัจจุบัน พิธีกรรมในการเข้าทรงก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีการแสดงความเคารพบูชา เชิดชู เทิดทูน ในสิ่งที่ตนเคารพแล้วก็จะไม่มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น ฉะนั้นพิธีกรรมจึงมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีความสำคัญที่ศาสนาหรือบรรดาผู้เป็นร่างทรงจะทิ้งเสียมิได้เลย เพราะพิธีกรรมนั้นเป็นส่วนช่วยทั้งในด้านร่างกายและจิตใจเป็นสำคัญ

^{๕๘} สัมภาษณ์ คุณเจริญวิทย์ มาประเสริฐ, (ร่างทรง), ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๕๙} ประทีป แชรรัมย์, “พิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร: ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลนาบัว อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๐.

๓.๕ อิทธิพลความเชื่อด้านศาสนา

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรงซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา จากความเชื่อ หลักศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และหลักการที่ต้องปฏิบัติตาม เพื่อสิ่งที่ร่างทรงได้ให้ความเชื่อ ว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นผลของความดี สิ่งที่ดีย่อมเกิดขึ้น มีขึ้นได้ในการกระทำของตน ที่มีความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เช่น งานไหว้ครู บวงสรวงบูชา สังเวช สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม กินเจ ถือนั่งสมาธิ หรือการถือศีล บวชเนกขัมมะบารมี อันเป็นการเชื่อว่าเป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ได้นำมาเป็นหลักในการ คำสอน คำแนะนำ ให้กับผู้ที่มาขอคำแนะนำ หรือมาขอรับบริการ การแนะนำทางศาสนานั้นแบ่งได้ ๓ ข้อใหญ่ได้ดังนี้ คือ

๓.๕.๑ การทำบุญ

อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมชุมชน ชาวบ้านในด้านการทำบุญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การทรงเจ้าส่งผลให้เกิดความเชื่อขึ้นมา คณะศิษย์ หรือผู้มารับขอบริการซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีความเชื่อเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ผ่านมาหรือสามารถติดต่อโดยตรงกับพวกเขาได้โดยผ่านร่างทรง ซึ่งเป็นการสร้างบารมีของเทพเจ้าต่าง ๆ หรือ เทวดาที่มาเข้าทรง สิ่งที่ร่างทรงหรือเทพที่มาสิงสู่ (เข้าทรง) จะมาให้คำแนะนำในกรณีต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตต่อไป ทำอย่างไรจึงจะมีประโยชน์และความเจริญรุ่งเรือง ร่างทรงนั้นจะให้คำแนะนำอันเป็นกิจวัตรของตนที่ต้องบอกสอน แนะนำในเรื่องการทำบุญ โดยร่างทรงจะมีความเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่า การทำบุญเป็นสิ่งที่ต้องสะสม เพื่อเป็นการเติมพลังชีวิตให้กับตนเอง และผู้ที่ทำ จะทำให้การดำเนินชีวิตมีแต่ความเจริญงอกงาม สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ที่ไม่มีบุญจะทำอะไรก็จะติดขัด ตลอดไม่ว่าชาตินี้ หรือ ชาติหน้า ฉะนั้นบรรดาร่างทรงจึงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งการบำเพ็ญในเรื่องทานบารมีเกิดขึ้น เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า ตักบาตรพระสงฆ์ต่าง ๆ หรือร่วมสร้างสาธารณประโยชน์แก่สังคม วัด เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม พระพุทธรูป หรือการถวายสังฆทานในวันไหว้ครูประจำปี เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลให้กับตนเองโดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้

๓.๕.๒ การรักษาศีล

โดยส่วนมากการรักษาศีลนั้น ผู้วิจัยพบว่าบรรดาร่างทรง หรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาใกล้ชิดที่มีองค์ หรือมีเทวดา หรือเป็นร่างทรงด้วย การรักษาศีลเป็นส่วนสำคัญที่ร่างทรงต้องปฏิบัติในปี หนึ่ง ๆ ร่างทรงเองก็ต้องมีการปฏิบัติ รักษา โดยจะไปเก็บตัวที่วัด เป็นเวลา ๗ - ๙ - ๑๐ หรือ ๑ เดือน แล้วแต่ความสะดวกเหมาะสมที่ว่าผู้ใดจะถือปฏิบัติตาม แต่โดยมากร่างทรงจะให้ความสำคัญในการรักษา ควบคู่กับการ ทานเจ หรือนั่งสมาธิ นั่งขาวห่มขาว ร่างทรงมีความเชื่อว่าการบำเพ็ญทางเนกขัมมะบารมีนั้นเป็นการปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า และเป็นการเสริมพลังให้กับตนเอง และเทพที่มาเข้าทรงด้วยโดยในปีหนึ่ง ๆ ร่างทรงจะมีการรักษาศีล หรือ เข้าจำศีลเป็นการปฏิบัติที่ร่างทรงจะให้ความสำคัญเฉพาะตนเป็นพิเศษ ยิ่งถือปฏิบัติมากเท่าใดจะเป็นการดีเท่านั้น เมื่อร่างทรงเป็นตัวอย่างในการถือศีล หรือ มีความเชื่อในเรื่องบารมี หรือ ผลบุญในการถือศีล เป็นสิ่งที่บรรดาลูกศิษย์

ประสงค์จะปฏิบัติตาม แต่โดยส่วนมากในการเข้าใจในเรื่องการรักษาศีลของบรรดาราษฎรนั้นยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกันกับ ความศักดิ์สิทธิ์ องค์กร เทวดา อันเป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกัน จึงต้องปฏิบัติตามรักษาตามเท่านั้นในความเชื่อที่ว่าทรงมีความเชื่อว่าการรักษาศีลเป็นการ เพิ่มบารมี เสริมบุญ ต่อดวงชะตาราசிให้กับตนเอง และองค์ ที่ประจำตนอยู่นั้นจะได้รับผลบุญด้วย ยิ่งรักษามากเท่าใด บุญบารมีก็มากขึ้นเท่านั้น

๓.๕.๓ การปฏิบัติธรรม

ร่างทรงจะมีการแนะนำแก่บรรดาลูกศิษย์ลูกหา หรือผู้ที่มาขอรับบริการว่า ผู้ใดดวงตก ทำแท้ง หรือทำบาปอะไรที่ร้ายแรง หรือหมิ่นประมาทพ่อแม่ของตน อันเป็นกรรมเวร ร่างทรงจะแนะนำให้ผู้มารับบริการนั้น ไปปฏิบัติธรรม หรือไปกวาดวัด หรือล้างห้องน้ำ ตามวัด หรือสถานธรรมต่าง ๆ ตามจำนวนที่กำหนด แล้วสิ่งที่ทำนั้นจะเบาบางลงได้ ด้วยการปฏิบัติของตนเองฉะนั้นการปฏิบัติธรรมนั้น ร่างทรงจะมีความเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมเป็นการล้างบาปกรรมที่ตนเองก่อ ต้องปฏิบัติธรรมจึงจะดี ชีวิตจะดีขึ้นตามลำดับได้

๓.๖ อิทธิพล ความเชื่อด้านวัฒนธรรม

การประกอบพิธีกรรมของร่างทรง มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอดและรักษาโรคภัยตลอดจนความสงบสุขในสังคม ชุมชน ครอบครัว ดังนั้นในการประกอบพิธีกรรมของร่างทรงจึงมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทย ในด้านทางวัฒนธรรม ที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตจนถึงคนรุ่นหลังโดยบันทึกไว้ในพิธีกรรม เช่น การประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ การประกอบอาชีพ ภาษา การร่ำรำในท่าต่าง ๆ ความเชื่อ ความศรัทธา การกิน และการแต่งกาย ส่วนบทบาทในด้านที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดคือ การรวมกลุ่มชนในสังคม ชุมชน ของกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านทั้งนี้เพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมในการรวมกลุ่มจะมีการปรึกษาหารือพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้ง การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การงาน ความเป็นอยู่ ตลอดจนการมีปัญหาการขัดแย้งในครอบครัว ก็จะบอกให้ญาติพี่น้องทราบ และจะได้หาวิธีการที่จะแก้ไข หากสุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ ก็จะทำให้ผีบรรพบุรุษ เป็นผู้ช่วยตัดสินและเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้ขาดเมื่อได้จัดมีพิธีกรรมเข้าทรง หากตกลงกันได้ ก็จะมีข้อกำหนดในการประพฤติปฏิบัติ และทำตามกฎในสังคมเสมือนเกณฑ์ที่สร้างขึ้นร่วมกันต่อที่ประชุมของเครือญาติและเพื่อนบ้าน ผู้ใดละเมิดมิได้ ถือว่าขัดข้อตกลงและจะถูกสังคมลงโทษ และเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะลงโทษด้วยเช่นกัน จึงมีการขอขมาต่อกันโดยมีผีและญาติพี่น้องเป็นสักขีพยาน

อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทยในด้านวัฒนธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การทรงเจ้าส่งผลให้เกิดความเชื่อขึ้นมา คณะศิษย์และผู้มารับบริการซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมเชื่อว่าเทพเจ้าต่าง ๆ สามารถติดต่อโดยตรงกับพวกเขาได้โดยผ่านร่างทรง ซึ่งเป็นการมาสร้างบารมีของเทพเจ้าและร่างทรงเอง สิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยเทพเจ้า เช่น ของเซ่นไหว้ ของเจ ผลไม้ ขนมหวาน จึงเป็นสิ่งมงคลและบริสุทธิ์ ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน โดยเฉพาะผู้ที่ไปใช้บริการ ผู้ใช้บริการจากสำนักทรง จะนำคำแนะนำของร่างทรงไปกำหนดเป็นกิจวัตรของตนเองที่ต้องปฏิบัติตาม เช่นการกินเจ การสมาทานศีลปรมาตม์ข้อใดข้อหนึ่งตลอดชีวิต การรวมกลุ่มทอดกฐิน ฝ่าป่า ตั้งกลุ่มสวดมนต์ ไหว้

พระ ทำสมาธิ มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์แก่ส่วนรวม และมักจะไปเข้าพิธีกรรม กับร่างทรงเป็นการเสริมบารมี โดยเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดียิ่งขึ้น^{๖๐}

๓.๗ ปราบปรามการร่างทรงตุ๊กตาลูกเทพ

ปราบปรามการร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ ที่ปรากฏในสังคมไทยช่วงที่ผ่านมา เป็นการสะท้อน ภาพวิลักษณะทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หากมองย้อนกลับไป ในสังคมไทยในอดีตปรากฏการณ์จุด ความรามเทพ “...ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๕๑ วัดมิ่งมงคลจุดความรามเทพ ได้กลายมาเป็นสินค้าและ สินค้าเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน พร้อมทั้งเปลี่ยนความหมายจากการเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สู่อุปกรณ์ เป็น สินค้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์...”^{๖๑} ที่ถูกวิเคราะห์ตีความไปตามสภาพปัญหาสังคมในช่วงเวลานั้น ในส่วน ปราบปรามการร่างทรงและตุ๊กตาลูกเทพ มีนักวิชาการได้สะท้อนทัศนะอธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า “สังคมไทยขาดที่พึ่ง” เกิดคำถามต่อเนื่องไปว่าเมื่อสังคมมีปัญหาคนขาดที่พึ่ง การแสวงหาทางข้ามพ้น สภาพปัญหา ด้วยการยึดเกาะต่อความเชื่อ ร่างทรง – ตุ๊กตาลูกเทพ” หรือช่องทางออกอื่น ๆ บางราย ผ่านไปได้ แต่บางรายมีผลในทางตรงกันข้าม ดังมีผลยืนยันเป็นสถิติของคนไทยต่อการฆ่าตัวตายที่ พบว่า “...ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมาคนไทยเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายราว ๔,๐๐๐ รายต่อปี หรือกว่า ๓๐๐ รายต่อเดือน ถือเป็นอันดับ ๓ ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่นที่ฆ่าตัวตายมากเป็นอันดับ ๑ และ อันดับ ๒ คือสวีเดนและสแกนดิเนเวีย ที่มีอัตราฆ่าตัวตายเท่ากัน

ดังนั้นการหาจุดยึดเกาะทางความเชื่อผ่านร่างทรง ตุ๊กตาลูกเทพ ที่กำลังเกิดขึ้นจริงใน ขณะนี้ จนดูประหนึ่งเป็นความเจ็บป่วยของสังคม ที่ผู้คนสื่อสารกับวิญญาณผ่านร่างทรง หรือวิญญาณ หรือสิ่งเทียบวิญญาณใน “ตุ๊กตาลูกเทพ” คนกลุ่มนี้และสังคมนี้ถูกตั้งคำถามว่า “เกิดอะไรขึ้น” ทั้ง คำถามนั้นอาจสะท้อนลึกลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า “เรา” ในฐานะสมาชิกในสังคมนี้จะมีท่าทีทางออก หรือมี ส่วนร่วมต่อปรากฏการณ์นี้ได้อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการให้ข้อมูลไว้ว่า การทรงเจ้าเข้าผีเป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาที่มีมานานแล้วในบ้านเราและดินแดนอุษาคเนย์ เนื่องด้วยเรานับถือศาสนาผีกันมานานก่อนที่ศาสนา จากอินเดีย คือพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์อินดูจะเข้ามา การทรงเจ้าเข้าผีเป็นส่วนหนึ่งของ พิธีกรรม ผีในพิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีนี้มักหมายถึงผีที่เป็นบรรพบุรุษซึ่งมีทั้งบรรพบุรุษจริง ๆ ตาม สายเลือดและบรรพบุรุษที่เป็นบุคคลในตำนานหรือไม่ก็เป็นเทพเจ้าในท้องถิ่นนั้นทั้งข้อมูลในรายงาน การวิจัยยืนยันว่า “ร่างทรงยังมีบทบาทอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่องแม้ว่าสภาพแวดล้อมทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาการที่ประชาชนต้องแข่งขันดิ้นรนต่อสู้ในสังคม เพื่อยังชีพทำให้เดือดร้อนทั้งกายและใจ รวมไปถึงปรากฏการณ์ตุ๊กตาลูกเทพสิ่งเทียบที่มีนัยยะของการ นำวิญญาณที่เคยสถิตอยู่กับที่เช่นนางกวักกุมารทองรักยมหรือที่มีคนใช้คำว่ากุมารทองกลายเป็นผีหรือ อื่น ๆ ที่เคยเป็นเพียงสิ่งบูชาที่อยู่กับที่ได้กลายเป็นความเชื่อที่เคลื่อนที่ได้หลายอย่างมีการนำไสย ศาสตร์มาผูกเพื่อให้รู้สึกว่าจะช่วยให้ได้ผลสำเร็จรวดเร็วขึ้นกับกรณีลูกเทพนี้ก็เช่นกันเสียงสะท้อน

^{๖๐} สัมภาษณ์ คุณราชัญ เกื้อถนันทน์, (ร่างทรง), ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๖๑} ฌัชฎณพ สุกใส, จุดความรามเทพ: กระบวนการสร้างความหมายและมูลค่า มนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ Vol 4 No 1: May-August ๒๐๑๑ หน้า ๖๐๕-๖๒๑.

อาการโหยหาความรักแต่ยังสะท้อนสถานะเชิงจิตวิทยาของผู้คนในสังคมยุคนี้ที่ต้องการอะไรด่วน ๆ โหยหาความสำเร็จที่เร็วเร็ว ๆ ให้ทำอะไรก็ได้ไม่ว่าวันแม้กระทั่งการขอพรจากสิ่งของแบบนี้และในความเชื่อนี้ก็รวมทั้งมีมูลค่าของความเชื่อที่แตกต่างจากสิ่งอื่นเช่นกุมารทอง กลายเป็นส่วนเสริมร่วมระหว่างสิ่งมีชีวิตเช่นขนาดรูปลักษณะเครื่องทรงการแต่งกายการเสียด่าใช้จ่ายส่วนเสริมอันเป็นองค์ประกอบร่วม ดังที่คนในวงการตุ๊กตาลูกเทพให้ทัศนะไว้ “ที่ทำตุ๊กตาลูกเทพขึ้นเพราะอยากเชื่อมคนให้เข้าวัดให้หันมาทำบุญให้เยอะขึ้นแต่หลังหลังมีคนคิดทำเป็นธุรกิจมีเรื่องการตลาดเพื่อรายได้เข้ามาเกี่ยวข้องจริงจัง”

มุมมองและทัศนะมีผู้แสดงไว้ในเพจฟักโกสต์: สมาคมต่อต้านสิ่งมงายที่ได้โพสต์แสดงความเห็นเอาไว้ว่า “อาชีพนี้รายได้ดีขายสินค้าแพงเกินราคาได้เสียภาษีก็ไม่ต้องจ่ายอีกเช่นสรรพคุณบอกทำนู่นทำนี่ได้ ฝ้าบ้านได้ ทำให้รวย กิจการเจริญรุ่งเรือง หากมองว่าเป็นสินค้าซื้อตามสรรพคุณแล้วไม่เป็นไปตามคำกล่าวอ้าง มันก็เข้าข่ายหลอกลวงต้มตุ๋น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองบริโภคหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งตรวจสอบ” ดังนั้นประเด็นร่างทรงตุ๊กตาลูกเทพเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่คาบเกี่ยวกันแต่นัยยะเหมือนกันคือการแสวงหาที่พึ่งสละยึดเหนี่ยวสำหรับการดำเนินชีวิตภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมที่ผันผวนเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีมูลค่าทางความเชื่อที่ต้องจ่ายร่วมกับการหยิบจับหรือนำความเชื่อนั้นมาใช้ มีอาเจนิยามว่า “มูลค่าของความเชื่อ”

ร่างทรงก็ดีหรือตุ๊กตาลูกเทพเกิดจากสภาพความเชื่อ และการยึดเหนี่ยวทางสังคม ความเชื่อเหล่านี้มีนัยยะของการขึ้นนำสังคม หมายถึงร่างทรงที่ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างวิญญาณ ของบุรพมหากษัตริย์ เทพเจ้าฮินดู หรือวิญญาณอื่น ๆ เช่น พระพิฆเนศ แม่พันธุรัตน์ พระแม่กาลี เจ้าแม่ผีเสื้อสมุทร ผีอั้งยี่ ขุนช้าง หลวงพ่อเงิน พ่อปู่ฤๅษี เจ้าแม่กวนอิม พระแม่กาลี เป็นต้น กลับร่างของผู้ทรงเป็นที่นิยมในช่วงปัจจุบัน ที่เป็นได้ทั้งจริง ลวงหรือนัยยะอื่น ๆ แล้วขึ้นนำสังคม ให้สาธุศิษย์ได้ทำหรือปฏิบัติตามจะด้วยเหตุผลในเรื่องความเป็นจริงหรือผลประโยชน์จากการสร้างเป็นชุดความเชื่อที่ภาพลักษณ์ที่ชัดเจนคือร่างผู้ทรงได้กลายเป็นผู้ขึ้นนำด้านอารมณ์และวุฒิภาวะบางประการก็แปลว่าสำนักทรงหรือคนทรงจะมีบทบาทสำคัญในการแนะนำสมาชิกและคนในสังคม ให้กระทำหรือไม่กระทำตามที่ผู้ทรงนั้นชี้แนะให้กระทำจนทำให้สังคมนี้มีสมาชิกในสังคมที่เป็นทวิลักษณ์ ประหนึ่งมีสองบุคลิกในร่างเดียว นัยหนึ่งเป็นสมาชิกที่ปกติของมนุษย์เป็นสังคม อีกนัยหนึ่งแฝงไปด้วยความเชื่อต่อภาพซ้อนของวิญญาณอื่นในร่างทรงนั้น และในเวลาเดียวกันผู้ที่เป็ร่างทรงก็กลายเป็นคนซ้อนคนที่นัยหนึ่งเป็นคนปกติที่ต้องกินอยู่หลับ นอนปกติ

อีกนัยหนึ่งเป็นคนพิเศษที่เหนือกว่าคนปกติในสังคม ที่ทำหน้าที่สื่อกับวิญญาณและความเชื่ออื่น ๆ ทำให้เกิดทวิลักษณ์ของคนในสังคมที่ขาดความมั่นใจ ต้องพึ่งพาความเชื่ออื่นที่นอกเหนือจากตนเอง ขาดความมั่นใจขาดความเป็นตัวของตัวเอง หากคิดเล่น ๆ ว่าทั่วประเทศมีสำนักทรงอยู่ประมาณ ๘ แสนสำนักทรงมีสมาชิกในแต่ละสำนักอยู่ที่สำนักละ ๑๐ คน ก็จะมีสมาชิกของแต่ละสำนักอยู่ทั่วประเทศอยู่ที่ ๘ ล้านคน ถ้าคนในสังคมนี้มีทวิลักษณ์ในแบบคนทรงร่างทรงก็จะกลายเป็นทวิลักษณ์ทางความเชื่อในส่วนของกุมารทองลูกเทพ การที่สมาชิกในสังคมใช้ชีวิตเหมือนจริงผ่านตุ๊กตาที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นลูกเทพ เหมือนมีชีวิตจริงกินอาหารได้ พาร่วมเดินทางในยานยนต์

สาธารณะ รถไฟ รถยนต์ หรือเครื่องบินหรือการพูดคุยเหมือนมีชีวิตอยู่จริง จึงเกิดคำถามต่อไปว่าแล้วจริง ๆ มันจะทำให้คนปกติที่ใช้ชีวิตถูกคุกคามด้วยพื้นที่ การใช้ชีวิตเป็นปกติ และอาจสร้างความตระหนกกลัวเกี่ยวกับวิญญาณและสิ่งเร้นลับคนที่ใช้ชีวิตในแบบความเชื่ออื่น ๆ บางคนอาจตั้งข้อสังเกตว่าชุดความเชื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะไม่ควรใช้กรอบคิดใด ๆ เป็นเครื่องตัดสินเพราะเมื่อถึงที่สุดเกณฑ์ตัดสินความเชื่อไม่ควรมีสูตรตายตัว ดังนั้นการใช้แนวคิดกระแสหลักไปเป็นเกณฑ์ตัดสินทำให้เกิดข้อถกเถียงและเป็นปัญหาพอสมควรแต่นัยยะหนึ่ง การที่ร่างทรงเป็นผู้มีลักษณะทวิลักษณ์และกลายเป็นต้นแบบและผู้นำทางจิตของสังคม

ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักในสังคมไทย จึงเกิดคำถามว่าจะเอาชุดความคิดใดมามองปรากฏการณ์ทางความเชื่อและสังคมที่เกิดขึ้นจริงในขณะนี้ อาจมีชุดคำอธิบายในแนวอื่นในวงกว้าง ทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาหรืออื่น ๆ อาจมีคำอธิบายไปอีกแบบหนึ่งแต่ในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ สังคมส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธการมีแนวคิดในเรื่องทวิลักษณ์ซ้อนระหว่างผี พุทธพราหมณ์ อาจสะท้อนทับกันอยู่ แต่ในมิติทางความเชื่อจะได้นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาให้คำอธิบายร่วมเพื่อให้เห็นปรากฏการณ์โลกทัศน์ที่ว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการเชื่อในตนเอง เชื่อในพระรัตนตรัย และเชื่อในการพัฒนาศักยภาพของตัวเองตามหลักการที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน หมายถึงการพึ่งตนเองเพื่อเข้าสู่อุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญของชาวพุทธ

ดังนั้น การที่ชาวพุทธสมาทานและนับถือสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากพระพุทธศาสนาในทรรศนะศาสนาพุทธคือการลดทอนคุณค่าทางสติปัญญาและความเป็นมนุษย์ตามหลักกาลามสูตรและหลักปัญญา ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงให้เชื่อในพระรัตนตรัยอันหมายถึงการถือแบบอย่างและวัตรปฏิบัติที่ดีเป็นกรอบในการปฏิบัติและในขณะเดียวกันพระพุทธเจ้ายังสอนให้ปฏิบัติและวางท่าทีต่อทวิลักษณ์ทางความเชื่อที่ปรากฏในมหาศีลที่ว่า “พระสมณโคดม เว้นขาดจากการเลี้ยวซีกพโดยทางผิดด้วยติรัจฉานวิชาเช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกทางโภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้วยังเลี้ยวซีกพโดยทางผิด ด้วยติรัจฉานวิชาเห็นปานนี้คือให้ฤกษ์อาวาหมงคล ฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์เรียงหมอน ดูฤกษ์หย่าร้าง ดูฤกษ์เก็บทรัพย์ ร่ายมนต์ให้ลั่นกระด้าง ร่ายมนต์ให้มือสั้น ร่ายมนต์ให้คางแข็ง”^{๒๒} แปลให้ชัดคือพระพุทธเจ้าปฏิเสธความเชื่อที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการบรรลุนิพพานและในเวลาเดียวกันไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดศรัทธาโดยขาดสติปัญญา

๓.๘ สรุปท้ายบท

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาที่ร่างทรงมีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งคำสอนและการปฏิบัติตามคำสอนของร่างทรงที่มีความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัยกับร่างทรงใน สังคม ชุมชนความสัมพันธ์ของร่างทรงกับพระรัตนตรัยหรือคำสอนทางศาสนา เป็นความสัมพันธ์แบบเดียว คือ ร่างทรงแสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในสถานะของสิ่งที่นำมาแสดงให้คนอื่นเคารพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศักดิ์สิทธิ์ และก่อให้เกิดอัตลักษณ์รูปแบบที่น่าเคารพเลื่อมใส ด้วยความ

^{๒๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕-๒๖/๑๐.

เชื่อเหล่านั้นจึงทำให้ร่างทรงต้องเป็นตัวอย่าง และตัวเชื่อมระหว่างกลางระหว่างความเชื่อของร่างทรง และพระรัตนตรัย เป็นผู้นำเสนอตัวกลางเพื่อเข้าถึง คำสอน และหลักปฏิบัติตามคำสอน รูปแบบการเข้าถึง การทำความเข้าใจของร่างทรงที่มีความเชื่อในหลักปฏิบัติตามพระรัตนตรัย โดยคำสอน การแนะนำของร่างทรง กับผู้มารับบริการการปฏิบัติตามความเชื่อ ในหลักการทำบุญ การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรม

ภาวะหนึ่งของร่างทรง ที่มีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย คือ ในฐานะของบุคคลผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์โดยตรง ในการกระทำและประพฤติปฏิบัติตาม “องค์” ที่แนะนำมา ในทางพระพุทธศาสนาอันมีทาน ศีล ปฏิบัติธรรม เมื่อประพฤติปฏิบัติตามก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติปฏิบัติตาม ก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติ เช่น การหายจากอาการเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ได้รับโชค เพราะการปฏิบัติของตนตาม “องค์” ที่แนะนำมาจึงเกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกถึงภาวะของความเป็นผู้วิเศษ ตระหนักได้โดยตรงถึงภารกิจที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้ได้รับผลดีทั้งหลาย อย่างเช่นที่ตนได้รับ จึงมีการแนะนำ ชี้แนะ แนวทาง สั่งสอน ให้เกิดความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยทั้งสองลักษณะนั้นมีลักษณะร่วมกันอยู่ คือ พระพุทธศาสนา หลักธรรม พระรัตนตรัยได้รับการเคารพเชิดชูไว้ในระดับสูง และร่างทรงผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ สั่งสอน แนะนำ ผู้มารับบริการเพื่อหาทางแก้ปัญหา “ทุกข์” ที่เกิดขึ้นให้บรรเทาลง ด้วยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การในการที่จำต้องปฏิบัติ และประพฤติตามคำแนะนำของร่างทรง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลาง เพื่อให้คำแนะนำ ชี้แนะ แก่ผู้มารับบริการ

การประกอบพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือ พิธีกรรมการเข้าทรง ล้วนแล้วแต่ต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมสร้างความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อสิ่งเคารพบูชาตามแบบฉบับของตน การประกอบพิธีเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ชุมชน และสังคมที่มีการนับถือ และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ กระทำเพื่อความสบายใจ เช่นการหาสาเหตุความเจ็บป่วยที่ทำตามประเพณีที่สืบทอดกันมา เพราะความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อได้แสวงหาวิธีการรักษาด้วยวิธีต่าง ๆ มากมายหลายทางแล้วยังไม่หาย ก็ต้องทำตามวิธีโบราณ ถ้าไม่ทำตามหากผู้ป่วยถึงแก่ความตาย ก็จะถูกญาติพี่น้องกล่าวหาว่าละเลยไม่ปฏิบัติตามเป็นคนเนรคุณ หรือไม่ใส่ใจในความเจ็บไข้ของคนในครอบครัว ดังนั้นการจัดพิธีกรรมขึ้น ทั้งทางศาสนาเอง หรือ พิธีกรรมการเข้าทรงเองก็ล้วนแล้วแต่เป็นที่พึงของคนที่ต้องการที่พึ่งอยู่แล้ว ทั้งทางร่างกาย และส่วนจิตใจ พิธีกรรมเกิดขึ้นในด้านความเชื่อ และเป็นผลทางด้านจิตวิทยา มีประโยชน์คือ ทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจจากพี่น้อง เพื่อนฝูงที่มาร่วมในพิธีเพื่อให้กำลังใจทำให้อาการป่วยดีขึ้น

พิธีกรรมทางพุทธและพิธีกรรมทางการเข้าทรง ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง ๒ พิธีกรรม ล้วนแล้วแต่เป็นที่มาของความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพบูชาอย่างสูงสุด จึงเกิดการประกอบพิธีเพื่อแสดงความเคารพบูชา เชิดชู เทิดทูน และเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของคนรุ่นก่อนมาสารุ่นต่อมา หรือ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นลูกโซ่ เช่นนี้สืบทอดไป จึงกลายเป็นประเพณี ที่ต้องรักษาสืบทอด ให้เป็นมรดกตกทอดสู่รุ่นต่อไป เช่น พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการ เวียนเทียน ตักบาตร ทำบุญ ปฏิบัติธรรม มีการบวชพระ ฯลฯ ถ้าไม่มีคนรุ่นหลังสืบทอดแล้วคนรุ่นหลังก็จะไม่ได้เห็น และไม่ได้ปฏิบัติตาม สืบทอดจนมาถึงปัจจุบัน พิธีกรรมในการเข้าทรงก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีการแสดงความเคารพบูชา เชิดชู

เหตุทวน ในสิ่งที่ตนเคารพแล้วก็จะไม่มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้น ฉะนั้นพิธีกรรมจึงมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีความสำคัญที่ศาสนาหรือบรรดาผู้เป็นร่างทรงจะทิ้งเสียมิได้เลย เพราะพิธีกรรมนั้นเป็นส่วนช่วยทั้งในด้านร่างกายและจิตใจเป็นสำคัญ

บทที่ ๔

พิธีกรรมของร่างทรง ในอำเภอพระสมุทรเจดีย์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงความเป็นมาของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ความเชื่อและพิธีกรรมเข้าทรงของชุมชนพระสมุทรเจดีย์ การแนะนำในด้านพระพุทธรูปศาสนาของร่างทรง พิธีกรรมในการเข้าทรง ซึ่งจะมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑ ความเป็นมาของอำเภอพระสมุทรเจดีย์

อำเภอพระสมุทรเจดีย์ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ชื่อของอำเภอนี้ได้มาจากพระสมุทรเจดีย์(พระเจดีย์กลางน้ำ) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๐ เดิมเป็นพื้นที่อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองสมุทรปราการต่อมาได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยแยกเป็นกิ่งอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๗ และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๔ บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาของอำเภอนี้ เป็นที่ตั้งของป้อมพระจุลจอมเกล้า สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ และได้ใช้เป็นที่ตั้งมั่นในการการรบกับเรือฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ (ในปีเดียว) นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียงทางกองทัพเรือยังได้นำเรือหลวงแม่กลอง ซึ่งอนุรักษ์ไว้จัดแสดงด้วย

อาณาเขต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสมุทรปราการ (ทิศเหนือ) ติดต่อกับเขตบางขุนเทียน เขตทุ่งครุ (กรุงเทพมหานคร) และอำเภอพระประแดง มีคลองนา คลองสวน คลองกะอ่อม คลองตาสน คลองกะอ่อมใน คลองบางจาก และคลองท่าเกวียนเป็นเส้นแบ่งเขต (ทิศใต้)ติดต่อกับอ่าวไทย (ทิศตะวันออก) ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรปราการ มีแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเส้นแบ่งเขต (ทิศตะวันตก) ติดต่อกับเขตบางขุนเทียน (กรุงเทพมหานคร) มีคลองขุนราชพินิจใจเป็นเส้นแบ่งเขต พื้นที่อำเภอพระสมุทรเจดีย์ มีพื้นที่ประมาณ ๑๒๐.๓๗๘ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๓๕,๒๓๖.๒๕ ไร่

อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ ตำบล รวม ๔๒ หมู่บ้าน ได้แก่ (๑) ตำบลในคลองบางปลากด มีหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน (๒) ตำบล แหลมฟ้าผ่า มีหมู่บ้าน จำนวน ๑๓ หมู่บ้าน (๓) ตำบลนาเกลือ มีหมู่บ้าน จำนวน ๘ หมู่บ้าน (๔) ตำบลปากคลองบางปลากด มีหมู่บ้าน จำนวน ๔ หมู่บ้าน (๕) ตำบล บ้านคลองสวน มีหมู่บ้าน จำนวน ๔ หมู่บ้าน (ณ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๘ จนถึงปัจจุบัน) มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน ๑๓๐,๗๘๖ คน

ด้านอาชีพ ประชากรส่วนมาก ร้อยละ ๘๐ จะประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย อาชีพรองลงไป คือ ร้อยละ ๒๐ จะประกอบอาชีพเกษตรกร ทำประมง อุตสาหกรรมครัวเรือน รับราชการ และอาชีพอื่น ๆ

ด้านการคมนาคม การคมนาคมทางบก ได้แก่ ถนนสุขสวัสดิ์, ถนนประชาอุทิศ, ถนน เลียบคลองสรรพสามิต, ถนนสายสุขสวัสดิ์-นาเกลือ การคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ คลองสรรพสามิต, คลองบางปลาเกศ, คลองสวน, คลองขุนราชพินิจใจ, แม่น้ำเจ้าพระยา

ด้านเกษตรและอุตสาหกรรม ผลผลิตทางเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ มะพร้าว, มะม่วง, ใบจาก, ลูกจาก และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศของอำเภอพระสมุทรเจดีย์ เป็นพื้นที่ ลุ่มและคลองอยู่เป็นจำนวนมาก ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพการประมง เช่น เลี้ยงกุ้ง หอยแครง ปู ปลา ซึ่งทำรายได้ให้ประชากรดีพอสมควร

แหล่งน้ำ ได้แก่ แหล่งน้ำทางการเกษตร ได้แก่ คลองสรรพสามิต, คลองบางปลาเกศ, คลองสวน, คลองมอญ, คลองขุนราชพินิจ และแม่น้ำเจ้าพระยา แหล่งน้ำทางด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ การประปานครหลวง สาขาตากสิน

แหล่งการท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอ โบราณสถาน/โบราณวัตถุ ได้แก่ (๑) องค์พระ สมุทรเจดีย์ พระวิหาร และศาลายุโรป ที่ตั้ง ตำบลปากคลองบางปลาเกศ (๒) วัดสาขลา ที่ตั้ง ตำบลนาเกลือ (๓) วัดใหญ่ ที่ตั้ง ตำบลในคลองบางปลาเกศ (๔) ป้อมพระจุลจอมเกล้า ที่ตั้ง ตำบลแหลมฟ้าผ่า (๕) ป้อมผีเสื้อสมุทร ที่ตั้ง ตำบลปากคลองบางปลาเกศ (๖) วัดขุนสมุทรทราวาส ที่ตั้ง ตำบลแหลม ฟ้าผ่า (วันขุนสมุทรจีน) (๗) วัดขุนสมุทรทราวาส ที่ตั้ง ตำบลแหลมฟ้าผ่า (วันขุนสมุทรจีน)

เทศกาลที่สำคัญ (๑) งานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ ตำบลปากคลองบางปลาเกศ ตรง กับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี (๒) งานนมัสการหลวงพ่โตวัดสาขลา ตำบลนาเกลือ ตรงกับ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี (๓) พิธีวางพวงมาลาพระบรมราชานุสาวรีย์พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) กรมอุทการเรือ ตำบลแหลมฟ้าผ่า ตรงกับวันที่ ๒๓ ตุลาคม ของทุกปี

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

พระสมุทรเจดีย์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน คนทั่วไปเรียกกันว่า “พระ เจดีย์กลางน้ำ” เนื่องจากแต่เดิมบริเวณที่ก่อสร้างพระเจดีย์เป็นเกาะมีน้ำล้อมรอบ ต่อมาชายตลิ่งฝั่ง ขลาของแม่น้ำตื่นเงินงอกออกมาเชื่อมติดกับเกาะอันเป็นที่ตั้งพระเจดีย์ปัจจุบันจึงไม่มีสภาพเป็นเกาะ อีกต่อไปในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปีจะจัดงานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ และมีงาน มหรสพสมโภช

พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๓๙ พสกนิกรข้ามสมุทรปราการ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่พระองค์ได้เริ่มเป็นองค์แรกในการสร้างองค์พระสมุทรเจดีย์ อันเป็น โบราณสถานคู่บ้านคูเมืองและยังเป็นสิ่งแรกที่ชาวต่างประเทศจะพบเห็นเมื่อเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ทางเรือ พระบรมราชานุสาวรีย์นั้นหล่อเป็นเนื้อสัมฤทธิ์ชานานเท่าพระองค์จริง ประทับเหนือพระที่นั่ง ประดิษฐานในศาลาทรง-ยุโรปนี้ สร้างขึ้นเมื่อรัชกาลที่ ๔ พร้อมกับแก่งจันทน์ หอเทียน หอระฆัง และได้ ปรับปรุงบริเวณโดยรอบ ภายในมีภาพเขียนฝาผนังที่สวยงามทรงคุณค่า อันเกี่ยวเนื่องกับ ประวัติศาสตร์การก่อตั้งองค์พระสมุทรเจดีย์

ป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสิ่งก่อสร้างสำคัญทางประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑสถานทางเรือในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงสั่งให้จัดสร้างป้อมปราการที่ทันสมัยขึ้น และพระราชทานชื่อว่า ป้อมพระจุลจอมเกล้า นอกจากนี้ป้อมพระจุลจอมเกล้าแล้ว ภายในบริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ ๕ ทรงฉลองพระองค์ในชุดจอมทัพเรือ มีความสูงถึง ๑๗.๕๐ เมตร และภายใต้แท่นที่ประทับได้จัดทำเป็นห้องจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับภาพประวัติศาสตร์ของเมืองปากน้ำ และพิพิธภัณฑสถานเรือรบไทย

หมู่บ้านสาขลา เป็นหมู่บ้านมรดกทางวัฒนธรรม มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย หรือสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น วิถีชีวิตชาวบ้านสาขลาเป็นชุมชนชาวประมงอีกชุมชนหนึ่ง อาชีพส่วนใหญ่ทำการประมงและผลิตผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเล เช่นกะปิ กุ้งแห้ง กุ้งเหยียด สิ่งที่น่าสนใจของหมู่บ้านสาขลา คือ ความแตกต่างระหว่างชุมชนเมือง และวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจได้แก่ นกกระสา นกกาน้ำและปรางค์เอียงที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นลักษณะย่อไม้มุมสิบสองสาเหตุที่ปรางค์เอียงเพราะเกิดจากการทรุดตัวของแผ่นดิน ซึ่งสร้างลักษณะเดียวกับพระปรางค์วัดพระราม หรือพระปรางค์มหาธาตุกรุงศรีอยุธยา

ทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำเจ้าพระยา และมีคลองที่สำคัญได้แก่ คลองแดน คลองสรรพสามิต คลองมอญ คลองบางปลาจืด คลองสวน คลองอ้ายเซ็ง คลองวัดลุ่ม คลองตาลี คลองขุนราชพินิจใจ คลองสามแพรก คลองพระราม

๔.๒ ความเชื่อและพิธีกรรมเข้าทรงของชุมชนพระสมุทรเจดีย์

เรื่องของความเชื่อและพิธีกรรมการเข้าทรงที่มีปรากฏให้เห็นในชุมชนพระสมุทรเจดีย์ นั้นมีมานานหลายปีผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก มีตำหนักทรงมากมายที่บริการให้คำปรึกษาและทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือโดยมีพิธีกรรมการเข้าทรงเป็นสื่อ

มนุษย์พยายามเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัว เพื่อทำความรู้จัก ทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อม เพื่อการปรับตัวให้อยู่รอดเป็นเบื้องต้น ความลึกลับซับซ้อนของอำนาจเหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นบางอย่างมีผลกระทบต่อมนุษย์เอง มนุษย์จึงพยายามศึกษาหาเหตุผลเพื่อจะได้คำตอบ แต่บางครั้งก็หาคำตอบและเหตุผลยังไม่ได้ว่าทำไมมนุษย์จึงเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอำนาจลึกลับเป็นสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวในเรื่องราวดังกล่าว ความกลัวและความไม่รู้ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเชื่อซึ่งเป็นรากฐานของสังคมมนุษย์ได้แก่ การยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ (Super human being) ความเชื่อในอำนาจลึกลับ (Belief of mana) ความเชื่อในมายาศาสตร์ (Magic) ความเชื่อในข้อห้าม (Taboo) และมีความเชื่อในวิถีการดำรงชีวิตอีกมากมาย^๑ ความเชื่อเป็นสิ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทำให้มนุษย์มีบทบาท มีบทเรียนเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและถ่ายทอดสืบต่อกันมา

^๑ เสถียร พันธรังสี, ราชบัณฑิต, การบำเพ็ญบารมีในพระพุทธศาสนาอาจารย์วาท, (ราชบัณฑิตเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๒๑), หน้า ๑๑.

ความเชื่อส่งผลให้เกิดประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ และกำหนดจารีตกระทั่งเป็นแนวทางในที่สุด เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีปีศาจ วิญญาณ เทวดา ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง และความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลึกลับต่าง ๆ เป็นต้น มนุษย์จึงนำเอาความเชื่อนั้น ๆ มาถือปฏิบัติในกลุ่มของตน ชาวบ้านในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อเรื่องร่างทรงองค์เทพ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ เทวดา เวทมนต์ไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องโชคกลางต่าง ๆ ค่อนข้างสูงความเชื่อส่วนใหญ่รวมอยู่กับพิธีกรรมอันผูกพันกับชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ ความผูกพันในสังคมและท้องถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น ผีปู้ตา, ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ในบทที่จะกล่าวเน้นถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอันเกี่ยวข้องกับ “พิธีกรรมเข้าทรง” แม้นแต่ในชุมชนจะมีกลุ่มชาติพันธุ์ถึง ๓ ภาษา หรืออาจแตกต่างที่ภาษา ความหมายนี้เป็นอันเดียวกันดังนี้

โดย สรุปลก็คือ การเข้าทรงเพื่อสื่อกับวิญญาณของบรรพบุรุษ วิญญาณต่าง ๆ ที่เราขอความช่วยเหลือ หรือเพื่อการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ เพื่อการเสี่ยงทาย เพื่อการทำนายทายทักดวงชะตา เพื่อขอความคุ้มครองให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข เป็นต้น

แต่ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวพิธีกรรมนี้ว่า พิธีกรรมเข้าทรงของกลุ่มชุมชนชาวอำเภอพระสมุทรเจดีย์ “เป็นพิธีกรรมเข้าทรง” นั้นเอง พิธีกรรมที่ชาวชุมชนนี้ยึดถือปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ช่วยให้การดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขในกลุ่มชุมชน พิธีกรรมโดยส่วนรวมของชุมชนนั้นมักจะสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของกลุ่มนั้น คือ การทำประมง ทำวังกุ้ง ว่างปลา และทำสวน เนื่องจากชาวชุมชนจะประกอบอาชีพในการทำประมง ทำสวน ซึ่งต้องพึ่งพาธรรมชาติ เป็นสำคัญ ส่วนพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มสายตระกูลนั้น มักจะมีการเกี่ยวเนื่องกับการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือความวิตกกังวลต่อคนในสายตระกูลอันเกิดจากสาเหตุที่ไม่สามารถค้นพบได้เกินกว่าอำนาจที่มนุษย์จะควบคุมได้ การจัดหรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นี้จะเป็น ลักษณะมักจะได้รับความร่วมมือจากเพื่อนบ้านในละแวก และบุคคลที่มีความคุ้นเคยกันก็มาร่วมพิธีกรรมดังกล่าวด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กัน ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้านแรงงาน หรือปัจจัยต่าง ๆ เช่น เงิน ข้าวของ เครื่องใช้ อาหารต่าง ๆ เป็นการแสดงออกถึงความ เป็นเครือญาติอีกทางหนึ่งด้วย การแสดงออกดังกล่าวไม่มีการบังคับแต่เป็นการแสดงถึงความ เป็นเพื่อนบ้านที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันใภายในภาคหน้าไม่จะเป็นการเกื้อกูลทางด้านเศรษฐกิจ หรือการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน เนื่องจากชาวชุมชนไม่สามารถล่วงรู้อนาคตของตนเองและครอบครัวใน ภายหน้าได้ อาจเป็นเงื่อนไขหนึ่งก็ได้ที่ทำให้ชุมชนต้องปฏิบัติต่อกันเพื่อนบ้านมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึง ปัจจุบันนับเป็นกลุ่มชุมชนของชาติพันธุ์ที่ต้องยึดถือปฏิบัติอันเป็นธรรมเนียมที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอด มาโดยที่ทุกคนต่างก็ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะหาคำอธิบายต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนที่ยึดปฏิบัตินั้นเป็นพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มสายตระกูล มีพิธีกรรมทั้ง ๒ ลักษณะจะไม่สามารถแบ่งได้ชัดเจนว่า อย่างไรเป็นพิธีกรรมของชุมชนและอย่างไรเป็นพิธีกรรมของคนสายตระกูล เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น มักจะมีการร่วมมือของกลุ่มคนในชุมชนนั้น โดยไม่อาจแบ่งแยกอย่างชัดเจนได้ แต่เพื่อให้มองพิธีกรรม ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยในพิธีกรรมเข้าโดยเฉพาะ ซึ่งในชุมชนนี้จะมีการประกอบพิธีกรรม มีหลายอย่างด้วยกัน แต่ในที่นี้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเพียงพิธีกรรมเข้าทรงในกลุ่มเดียว คือ การประกอบ พิธีกรรมเข้าทรงที่ปรากฏในชุมชนนี้เท่านั้น ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในงานประจำปีพิธีไหว้ครูของสำนักทรง ในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ ได้แก่ สำนักทรงคุณนีนั่นคอน มีรายละเอียดของงานดังนี้

สำนักทรงคุณนีนั่นคอน จันทรแสงทิพย์ ที่อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๒/๑ ต.ในคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ ระยะเวลา ๒๗ - ๒๘ มกราคม ๒๕๖๑ (รวม ๒ วัน)

กำหนดการของพิธีมีดังนี้

วันเสาร์ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๖๑

๑๗.๓๐ น. พิธีเจริญพุทธมนต์เย็น

วันอาทิตย์ที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๖๑

๐๘.๐๐ น. ถวายภัตตาหารพระเช้า

๐๘.๓๐ น. พิธีบวงสรวงหน้าโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปและเทวรูป (หิ้งบูชา) มีการไหว้สังเวยและปักธูปที่เครื่องสังเวย คาว หวาน ผลไม้ กุ้ง ปูปลา ปลาหมึก เป็ด ไก่ หมูนอนตอง หัวหมู ขนุน ผลไม้รวม ขนมห้วยฟู ฝอยทอง ขนมหั่น แป๊ะชะ ข้าวสวย ขนมห่มแดง-ห่มขาว กลั้วน้ำหว่านบายศรีปากชาม บายศรีหลัก บายศรีพรหม บายศรีเทพ บายศรีตอ บายศรีพญานาคเป็นต้น

๐๙.๐๙ น. พิธีบูชาครู - ไหว้ครู - ยกชั้นครู ซึ่งมีขั้นตอนต่อไปนี้

๑. บูชาพระรัตนตรัย
๒. อัญเชิญเทพ - ปี่พาทย์บรรเลง
๓. อ่านโองการบูชาครู - บทเจริญพระคุณ - ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเชิญเทพ
๔. รำดาบหน้าที่บวงสรวงรอบโต๊ะบวงสรวง รำดาบคู่ ดาบเดี่ยว และรำธรรมดาอย่างละรอบ จากนั้น รำธรรมดา (เร็วขึ้น) รำแบบจีน รำไทย รำวง อย่างละรอบ รำหันหน้าไปทางเครื่องสังเวย เสร็จแล้วพรม น้ำมนต์

๕. ลาเครื่องสังเวย แบ่งบางส่วนให้สัมภเวสี จากนั้นยกหัวหมูทั้งคู่เข้าห้อง(เหมือนเอาเงินทอง เอาโชคเข้าห้อง) ยกเครื่องสังเวยทั้งหมด ให้ลูกหลานยกชู ขนมห้วยฟู ขนมหั่น ทองหยิบทองหยอด ฝอยทอง ไปเก็บในห้อง ยกขนุนวางหน้าโต๊ะบูชา แจกฟักทอง - ฟักเงินเล็ก ให้ลูกหลานเจ้าของสำนัก เอาฟักทอง-ฟักเงิน ที่เหลือชูให้เจ้าของสำนัก วางไว้หน้าโต๊ะบูชา

๖. โปรยดอกไม้ - เหริยเงิน

๗. ยกชั้นครู เสริมบารมีให้ลูกศิษย์

การศึกษาในลำดับพิธีกรรมมีรายละเอียดพิธีกรรมของร่างทรงมีดังนี้

๑. พิธีไหว้ครู / ครอบครู ฯลฯ

นับตั้งแต่สมัยโบราณคนไทยเราให้ความเคารพนับถือครูบาอาจารย์มาตลอด เมื่อนักเรียนจะเข้าเรียนสรรพวิชาการต่าง ๆ จากผู้เป็นครูจะต้องมีการมอบตัวเป็นศิษย์ ครั้นพอเรียนจบวิทยากรนั้น ๆ แล้วก็มักจะต้องมีพิธีการครอบครูให้บรรดาศิษย์ทั้งหลายเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจว่าผู้ที่เป็นครูนั้นได้ประสิทธิประสาทความรู้จนครบถ้วน สามารถนำวิชาการเหล่านั้นไปใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพได้ และยังเป็นการรำลึกนึกถึงพระคุณของครูผู้สอน และบูรพาจารย์ที่ท่านได้ล่วงลับไปแล้วให้อวยชัยให้พรให้ศิษย์ได้รับความเจริญในวิชาชีพนั้น ๆ ครู ในบริบทของร่างทรง หมายถึง

“องค์” ประเภทต่าง ๆ ที่มาทรงและเข้าสิงร่างทรง รวมทั้งพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งถือว่าเป็น “บรมครู”^๒ พระธรรม พระสงฆ์ บทบัญญัติ ฤกษ์ ๑๐๘ เทพเจ้าทุกระดับชั้นต่าง ๆ ผีทุกชนิด รวมทั้งพ่อแม่ อุปัชฌาย์ อาจารย์ ครูสอนครูหัด ครูแนะครูนำ ครูพัก ลักจำ ครูร้องครุรำ การครอบครู คือ การครอบเศียรบรมครู (เศียรพ่อแก่-เศียรพระฤกษ์) เพื่อช่วยให้เป็นมงคล ทำลายอุบาทว์จัญไรให้หมดไป^๓ พิธีไหว้ครูจึงมีวัตถุประสงค์ให้สานุศิษย์ทุก ๆ ท่านร่วมแสดงความกตัญญูตเวที เสริมบารมีเพื่อความ เป็นสิริมงคล โดยพร้อมเพรียงกันจะเห็นว่าศาสตร์โบราณของไทยทุกอย่างจะต้องมีการไหว้ครู ไม่ว่าจะเป็นวิชาดาบ วิชามวย วิชาการดนตรีและนาฏศิลป์ วิชาช่างฝีมือต่าง ๆ ฯลฯ การไหว้ครูแต่ละครั้งจะต้องเริ่มด้วยการนมัสการพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งในแต่ละวิชาล้วนแล้วแต่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศาสนาพุทธแต่ประการใด การไหว้ครู โดยการใช้การเจริญพุทธคุณในศาสตร์โบราณต่าง ๆ ของไทยนั้น น่าจะมีจุดประสงค์หลัก ๆ คือ^๔

๑) แสดงความนอบน้อมต่อผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ตนเสมอเหมือนกับดวงแก้วแห่งรัตนตรัย

๒) ต้องการใช้ ศีลธรรม ในพุทธศาสนาเข้ากลมเกลียวให้เป็นคนดี มีศีลธรรม โดยแฝงไว้กับวิชาอื่นๆ เนื่องจากวิชาต่าง ๆ ในสมัยโบราณล้วนแล้วแต่มีสถานศึกษาอยู่ในวัดทั้งสิ้น และมีผู้ถ่ายทอดเป็นสมณเพศที่ศึกษาในพระพุทธศาสนา ศาสตร์ต่าง ๆ เลยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย..

๒. พิธีบวงสรวงศาลเพียงตา พิธีบวงสรวงหน้าโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป เทวรูปและรูปเคารพอื่น ๆ (หิ้งบูชา)

พิธีการบวงสรวง^๕ เป็นการมอบให้ (แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์) เพื่อหวังสิ่งหนึ่งสิ่งใด (จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์) จุดประสงค์ทั่วไปของการบวงสรวงและการเซ่นสังเวยนี้ คือ เราให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เราไม่ต้องการไป เพื่อที่จะได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เราต้องการมา การ “ให้ “ เพื่อ “ได้” มีวัตถุประสงค์ ๒ อย่าง อย่างแรกเพื่อให้ได้บางสิ่งบางอย่าง เช่น ชัยชนะ อีกอย่างคือ เพื่อขับไล่ หรือขจัด สิ่งที่ไม่ต้องการ บางอย่าง เช่น ภูตผีปีศาจ วิญญาณชั่วร้าย การบวงสรวง แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด

๑) การบวงสรวงด้วยใจ โดยไม่ขอสิ่งตอบแทน แม้ผู้ให้จะไม่ต้องการขอสิ่งใดจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่การมอบให้ชนิดนี้ก็ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ให้ กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งในท้ายที่สุดก็ต้องนำไปสู่ผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

^๒ ว. จิน ประดิษฐ์, *คู่มือร่างทรง รวบรวมการปฏิบัติและพิธีต่าง ๆ ในการทรงเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดกลาง, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๒.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒-๑๔๓.

^๔ รายงานพิเศษ กองบรรณาธิการ, *โดนคุณไสยปางตาย เดรัจฉานวิชาเลี้ยนหนามพระศาสนา*, ปีที่ ๒๓, ฉบับที่ ๑๑๕๓, (มกราคม, ๒๕๔๔): ๑๙.

^๕ Denny Sargent, *Global Ritualism- พิธีกรรมของโลก*, แปลโดย ทิพยอาภา (นามแฝง), หน้า ๒๐๒-๒๒๙.

๒) การอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความเชื่อมั่นหรือด้วยความหวัง ว่าเมื่อได้ใช้สิ่งของบวงสรวงแล้ว ผู้บวงสรวงจะสามารถชักจูง อ้อนวอน ล่อหลอก หรือแม้แต่บังคับขู่เชิญให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประสิทธิประสาทสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (หรือหลายสิ่ง) ให้ตามที่ต้องการ

ส่วนการบวงสรวงด้วยพลังจิต จะได้ทั้งความคิด สิ่งของ และการกระทำ และได้ผลยิ่งกว่าการบวงสรวงด้วยวัตถุ เพราะเป็นพลังที่กลั่นกรองมาแล้ว แต่ปัจจุบันยังต้องใช้ของจริงในการบวงสรวงอยู่เพราะคนส่วนมากยังไม่สามารถรวบรวมพลังจิตให้กล้าแข็งมากพอที่จะทำให้เกิดภาพในจินตนาภาพมีสภาพเดียวกับของจริงได้

เครื่องเช่นสังเวทียสำคัญชนิดหนึ่งที่ใช้ในพิธีกรรมเกือบทุกชนิดได้แก่ ของเหลว เช่น น้ำมัน ไขมัน ไวน์ เหล้าหมัก เบียร์ ไปจนถึงเลือด ในหลายลัทธิ ความเจ็บปวด ความทุกข์ยาก และเลือด ถูกจัดว่าเป็นของบวงสรวงที่ดี กลิ่นหอมเป็นเครื่องเช่นสำคัญเช่นกัน ใช้เผาในพิธีกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศ หรือเพื่อขับไล่พลังร้าย ภูตผีปีศาจ หรือเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ เช่น รูปหอม กำยาน หรือเครื่องหอมพวกยางไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ น้ำมันหอมจากสัตว์ ฯลฯ การเผาไฟ จุดไฟ เช่นเทียนไข คบไฟ กองไฟ ตะเกียง ก็จะทำให้พิธีกรรมนั้นขลังยิ่งขึ้น บางที่มีการเผาอาหาร เผากระดาษเพื่อเช่นไหว้ วัตถุบางอย่างก็นิยมใช้เป็นเครื่องบวงสรวง เช่น บุหรี่ เหล้า หนังสือ รูปภาพ ตุ๊กตา ของเด็กเล่น กังหัน รูปปั้นสัตว์

๓. พิธีเจริญพระพุทธมนต์ / พิธีสวดมนต์ คือ การกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์อันมีฤทธิ์อำนาจเหนือชีวิตจิตใจ ได้แก่ การสรรเสริญพระรัตนตรัย และมนต์ของพระพุทธเจ้า (พระพุทธ-มนต์) อันถือว่าเป็นเครื่องป้องกันภัยอันตราย และเกิดความเจริญ โดยสวดเป็นภาษามคธ อาจสวดเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตน หรือสวดในโอกาสพิเศษอื่น ๆ ซึ่งถือว่าเป็นการประกอบกุศลวิธี โดยส่วนมากนิยมนิมนต์พระภิกษุมาเจริญพระพุทธมนต์ บทที่ใช้สวดมีหลายแบบและที่ต้องสวดคือบทนมัสการพระ คือ นะโม เพราะเป็นบทไหว้บรมครูของโลก นอกนั้นสวดเจ็ดตำนานสิบสองตำนานและบทสวดอื่นๆ ทั้งที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบ้าง ตามอิทธิพลความเชื่อในลัทธิพราหมณ์บ้าง ตามความเชื่อของสังคมไทยดั้งเดิมบ้าง ซึ่งยังคงมุ่งให้ผู้สวดและผู้ฟังอยู่ในหลักการของพระพุทธศาสนาให้มากที่สุด ไม่เอนเอียงไปในความเชื่อนอกศาสนาจนไม่เหลือความเป็นพุทธเลย^๖

ส่วนพิธีสวดมนต์ ในบริบทของร่างทรง หมายถึงการกล่าวคาถาศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นภาษามคธ และภาษาไทย โดยเลือกมาเป็นบางบท นอกจากบทสรรเสริญพระรัตนตรัย เช่น คาถาชินบัญชร คาถาबारมีสามสิบห้า คาถาบูชาเทพต่าง ๆ คาถาป้องกันภัย คาถาขอพรต่าง ๆ คาถากำจัดสิ่งไม่เป็นมงคลออกจากกาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันตัวจากภัยต่าง ๆ ขอพร และขจัดสิ่งไม่ดีออกจากร่างกาย

^๖ พระมหาชลทิช จันทรหอม, “การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๘.

๔. พิธีชุมนุมเทพ หมายถึงการอัญเชิญเทวดาทุกชั้นฟ้าและดิน โดยการอ่านโองการและบทเจริญคุณ เพื่อมารับเครื่องบวงสรวง และอำนวยการพรให้แก่เหล่าร่างทรง ในพิธีไหว้ครู ก่อนทำพิธีรำเบิกบายศรี

๕. พิธีเบิกบายศรี – โห่บายศรี เบิกบายศรี คือพิธีเจิมและห่มบายศรีด้วยผ้าสีต่าง ๆ ที่สวยงาม ก่อนการเวียนเทียน มีแวนเวียนเทียน เป็นเครื่องประกอบรอบบายศรี บายศรีเป็นคำชมรปนสันสกฤต หมายถึงข้าวขวัญ จัดไว้ในกระทงใบตอง ภายหลังหมายถึงกระทงใส่เครื่องสังเวีย การจัดบายศรีเป็นอย่างพราหมณ์ที่รับเข้ามาในพิธีพุทธแล้วรวมกับพิธีผีที่เป็นระบบความเชื่อท้องถิ่น เริ่มพิธีโดยจุดเทียนที่แวน แล้วส่งให้ผู้เข้าร่วมพิธีที่นั่งล้อมวงอยู่และส่งต่อ ๆ กันไปให้แวนเวียนเทียนรอบเป็นทักษิณาวรรตจนครบ ๓-๕-๗ หรือ ๙ รอบ โห่บายศรี เป็นการนำบายศรีชนิดต่าง ๆ ขึ้นสู่ศาลเพียงตา ก่อนการทำพิธีบวงสรวง

๖. พิธีทำบุญเลี้ยงพระ การทำบุญเลี้ยงพระ ตามปกติที่ทำกัน มักนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ในสถานที่ที่ประกอบพิธีในตอนเย็น เรียกกันอย่างสามัญว่า สวดมนต์เย็น รุ่งขึ้นเวลาเช้า (บางกรณี เวลาเพล) ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อเย็นวานนั้นเรียกกันว่า เลี้ยงพระเช้า (เลี้ยงพระเพล) หรือฉันเช้า (ฉันเพล) และในคราวเดียวกันก็มีการตักบาตรด้วย บางคนมีเวลาน้อย ย่นเวลามาทำพร้อมกัน ในวันเดียว ในตอนเช้าหรือตอนเพลตามความสะดวก โดยนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ มาเจริญพระพุทธมนต์ก่อนจบแล้วถวายภัตตาหารให้เสร็จสิ้นในเวลาเดียวกัน อย่างนี้เรียกว่า ทำบุญเลี้ยงพระ

พิธีกรรมทั้ง ๖ ประเภทที่สำนักทรงทั้ง ๓ ประกอบในวันไหว้ครู ถือว่ามีความสำคัญมาก ในรายละเอียดแต่ละสำนักประกอบพิธีแตกต่างกัน โดยให้ความสำคัญในบางพิธีกรรมแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมหรือตามแบบแผนของแต่ละสำนัก

๔.๓ การปฏิบัติตามความเชื่อในพิธีกรรมของร่างทรง

๑. งดหรือห้ามรับประทานเนื้อวัวควายตลอดชีวิต เมื่อท่านต้องการบูชาเทพ ควรตั้งคำถามว่า ท่านมีจุดประสงค์ใดดังนี้

- ๑) อยากรับร่างทรง
- ๒) อยากรักษาอาการเจ็บไข้
- ๓) อยากรับกรรมลืขิต โดยคิดว่าคนอื่นจะมองไม่เห็นกรรมนั้น
- ๔) อยากรวย
- ๕) อยากรวย

๖) อยากรวยหรือยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีอาจารย์จึงอยากถามว่ามีข้อไหนบ้าง ที่ท่านประสงค์จะกระทำโดยมีศรัทธาเป็นที่ตั้ง

๒. ห้ามรับประทานเครื่องเช่นบวงสรวงของคนอื่น (เครื่องเช่นบวงสรวง ของตัวเองสามารถนำมารับประทานได้ ของเช่นไหว้บรรพบุรุษ หรือผีไม่มีญาติควรงด เครื่องเช่นที่ปักธูปดอกเดียว ควรงด)

๓. ห้ามรับประทานอาหารหรือของกินต่าง ๆ ในงานศพงานแต่งหากจำเป็นต้องไป ให้ จุฑฐปกกลางแจ้ง ๑๖ ดอกบอกกล่าวขออนุญาตต่อองค์เทพ ที่ว่าไม่ควรกินอาหารที่งานศพ ด้วยเหตุว่า

- ๑) ไม่ทราบว่าจะสะอาดหรือไม่
- ๒) ถ้าไปงานแล้วอยู่ไม่กี่ชั่วโมง ให้ทานอาหารจากบ้านไปครับ
- ๓) ถ้าอยู่ช่วยงานทั้งวัน เวลาจะกินให้ตักไปกินนอกศาลา ให้จุฑฐปกบอกกล่าวต่อ เทพเทวาหรือพนมมือตั้งจิตอธิฐาน ว่ามีเหตุจำเป็นเพราะผู้ที่ล่วงลับเป็นญาติผู้ใหญ่ จำต้องร่วมงาน และช่วยงานศพให้ลุล่วงด้วยดี เป็นการแสดงความกตัญญูตเวทิตา

๔. สวดมนต์เป็นประจำทุกวัน ชีวิตจะเจริญรุ่งเรือง

๕. ก่อนที่จะไปทำการรับขันธ ต้องทำพิธีอาบน้ำมนต์ ๓ ครั้งก่อนหากดวงท่านต้องรับ ขันธหรือเดินสายเทพ การรับขันธ ขอให้เป็นทางเลือกสุดท้าย

ข้อคิดเตือนใจ สำหรับผู้มีองค์เทพ ข้อควรปฏิบัติดังนี้

๑. หากจะมีวันพิธีสำคัญเช่นไหว้ครูบูชาเทพประจำปี ประจำหิ้งบูชาตัวเอง ให้ลูกศิษย์ ทุกท่านถือศีลให้บริสุทธิ์อย่างน้อย ๒ วันก่อนวันพิธีในวันพิธีเป็นวันที่สาม

๒. ในระหว่างการไหว้ครู บูชาเทพที่หิ้งบูชาให้ รักษาระดับจิตใจ ให้มีสติ ทำใจให้สงบ และอารมณ์ให้นิ่งและสำรวม

๓. ตั้งจิตอธิฐานถ้าจะมา ขอให้มาด้วยบุญฤทธิ์ มาด้วยบารมี มาด้วยสง่าราศี

๔. นอกเวลาการบูชา ขอให้อย่าหลงติด คือสามารถใช้ชีวิตเป็นปกติเช่นคู่สามี-ภรรยา โดยทั่ว ๆ ไป

๕. หากเป็นคู่สามี-ภรรยา ไม่นุญาตให้แยกห้องนอน ความอบอุ่น ความใกล้ชิดจะ หายไป ให้ใช้ชีวิตตามปกติ (กรณีที่ร่างนั้นยังอายุไม่มาก จะเห็นได้ว่าหากขาดผู้ซึ่งนำปัญหาการครอง เรือนมักตามมาด้วยความไม่เข้าใจกัน ระหว่างสามี-ภรรยา)

๖. สำหรับการเปิดตำหนัก ผู้ที่เปิดตำหนัก การรักษาวินัยและศีลย่อมต้องเคร่งครัดกว่า ธรรมดา เพราะร่างทรงไปยุ่งกับชะตาของผู้อื่น

๗. สำหรับเจ้าตำหนักควรยึดหลักสามประการให้เป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติ

๑) ไม่รักลูกศิษย์ (มีความสัมพันธ์ฉันท์ชู้สาว) ส่วนมาก มักพบปัญหานี้เสมอไม่ว่า เจ้าตำหนักจะหนุ่มหรือแก่ ดังนั้นจงระวังกาย ใจ ไว้เสมอ (ปาราชิก สังฆาทิเสส)

๒) ไม่โลภเรียกร้อย เงินทอง ของมีค่า อยากได้ของคนอื่นเขา

๓) ไม่โกรธถ้ามีผู้แนะนำตักเตือน ในทำยที่สุดการบูชาเทพหรือปฏิบัติธรรม ขอให้ ศิษย์ทุกท่านได้ ประพฤติ ปฏิบัติในลักษณะสายกลาง ไม่หักโหมแต่ให้ดำเนินไปโดยสม่ำเสมอและมี ศรัทธา เชื่อมมั่น ไม่สงสัย แค่นี้ก็เป็นสุขได้

๗. ควรมีประจำกายอย่างน้อย ๑ เส้น จะเป็นแบบใดแล้วแต่องค์เทพของแต่ละ ท่าน เอาไว้สำหรับสวดมนต์ภาวนาทำสมาธิ

๘. หากท่านตรวจพบว่ามีหรือถูกทำนายทายทักว่า มีให้ไปตรวจอีกหลาย ๆ ที่จนแน่ใจ ว่าชัดเจนจึงจะดี

สำหรับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ อายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ตามกฎหมาย ควรมีผู้ปกครอง ชี้แนะเพราะ เจ้าชะตาอายุยังน้อยอาจตัดสินใจหรือรับชัณฑ์ที่ยังไม่พร้อม หรือไปรับชัณฑ์ผิดได้ ด้วย ทั้งยังขาดวุฒิภาวะ ประสบการณ์ชีวิต วิสัยทัศน์ และหลงตนเองว่ามีฤทธิ์มีเดชไปเที่ยวล่องของผู้อื่น

วิญญาณในระดับต่าง ๆ ที่ลงมาประทับทรงหรือเข้าทรงมนุษย์นั้น หากเรารู้จักสังเกตให้ดี ก็พอจะแยกได้ว่า เป็นเทพหรือเป็นผี โดยอาศัยหลักพิจารณาโดยสังเขปดังนี้

๑. ประทับทรงจากส่วนล่าง จิตวิญญาณใดที่ประทับทรงจากปลายเท้าขึ้นมา มักจะเป็นพวกสัมภเวสี หรือ วิญญาณมนุษย์ที่ตายไปแล้ว

๒. ประทับทรงจากด้านหลัง จิตวิญญาณใดประทับทรงจากด้านหลังมักจะเป็นวิญญาณทั่วไปที่มีฤทธิ์อำนาจ ซึ่งมักจะเรียกขานกันว่า เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าปู่ ฯลฯ

๓. ประทับทรงจากด้านหน้า จิตวิญญาณใดที่ประทับทรงจากด้านหน้า มักจะเป็นวิญญาณของมนุษย์ที่ไปเกิดเป็น เทวดาชั้นจตุมาฯ ที่อยู่ใกล้ชิดมนุษย์

๔. ประทับทรงจากทางป่า จิตวิญญาณใดที่ประทับทรงจากทางป้ามักจะเป็นเทพหรือดาบสที่มีฤทธิ์ ในระดับกลาง ๆ

๕. ประทับทรงจากกลางกระหม่อม จิตวิญญาณใดที่ประทับทรงจากส่วนศีรษะหรือกระหม่อม มักจะเป็นเทพในระดับสูง

ข้อสังเกต มนุษย์ผู้ที่มีองค์เทพแฝงอยู่นั้นสังเกตได้ด้วยตนเองดังนี้

๑. มีนศีระข้างเดียวเป็นประจำ บางที่ทางการแพทย์ว่าเป็นไมเกรน
๒. หนักต้นคอ บางครั้งหนักบ่าสองข้างเหมือนมีใครมาช้ำคอ บางที่ขั้วบรณอยู่ดี ๆ ก็รู้สึกหนักบ่า
๓. แน่นหน้าอกเป็นบางครั้ง เหมือนคนหายใจไม่อิ่ม บางคนเป็นบ่อย
๔. ฝันแม่นยำ มีลางสังหรณ์แม่นยำ บางที่เรียกสัมผัสที่หก หรือ “ ชิกเซ็นท์ ”
๕. ชอบฝันหรือตีเป็นตัวเลข เสียงโชคได้ใกล้เคียงบางที่ ผิดแต่มีเดียว กลับบนกลับล่าง กลับหน้ากลับหลัง ชื่อที่ไรก็เฉียวไปเฉียวมาเป็นประจำ แต่ถ้าไม่ชื่อเที่ยวบอกใคร เขาก็จะถูก
๖. บางครั้งหู่จะได้ยินเสียงเรียกชื่อเบา ๆ เหมือนเสียงกระซิบก็มีเสียงดังก้องในหูก็มี
๗. ไปตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือ มีอะไรที่ลึกลับ จะรับรู้โดยการสัมผัส ขนลุกขนเย็นซ่าไปทั้งตัว
๘. บางครั้งสวดมนต์เป็นภาษาบาลีอยู่ดี ๆ ก็เปลี่ยนเป็นภาษาอื่นเร็วเร็วขึ้นมา
๙. หากนั่งสมาธิจะได้หุทิพย์ ตาทิพย์ เร็วกว่าคนทั่วไป

ดังนั้นอาการบางอย่างหาหมอก็มแล้ว กินยาก็มแล้ว มันไม่หาย ก็ให้สวดมนต์นั่งสมาธิตามที่ว่าแล้วแผ่เมตตาบ่อย ๆ ทุกอย่างมันจะหายไปเอง

๔.๔ ขั้นตอนพิธีกรรมในการเข้าทรง

๔.๔.๑ ขั้นต้น ก่อนเข้าทรง

ก่อนที่จะประทับทรงนั้น ผู้เป็นร่างทรงก็จะอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้สั้น แต่งกายด้วยชุดสีขาว มีผ้าสไบพาด แล้วก็เดินไปที่หน้าห้องบูชา จัดพานดอกไม้ ธูปเทียน และอื่น ๆ ตามข้อกำหนดของสำนัก เรียกว่าพานครุผู้ที่เป็นร่างทรงก็นำพานครุถวายไว้ที่หน้าห้องบูชา จากนั้นกราบพระ ๓ ครั้ง จุดธูป ๓ ดอก ปักที่กระถางธูป กล่าวคำนมัสการพระพุทธเจ้า โดยการตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์บทพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ คาถาชินบัญชร ต่อด้วยบทสวดมนต์อื่น ๆ ตามแนวทางของแต่ละสำนัก จบแล้วจุดธูปอีก ๑๖ ดอก กล่าวบทชุมนุมเทวดาเพื่ออันเชิญองค์มาประทับร่าง ต่อจากนั้นก็นั่งทำสมาธิเพื่อที่จะอันเชิญญาณขององค์เทพลงมาประทับร่าง จะใช้เวลาประมาณ ๕-๑๐ นาที

๔.๔.๒ ขั้นกลาง ขณะเข้าทรง

เมื่อองค์ลงประทับร่างแล้วร่างทรงจะมีอาการสั่น แสดงอาการตามลักษณะองค์ที่ลงประทับ พี่เลี้ยงจะคอยดูแลร่างทรง คอยหยิบคอยจับของให้ ส่วนมากองค์ที่มาลงประทับจะเป็นปู่ฤๅษี ร่างทรงก็จะมีอาการเหมือนคนแก่ ตีมน้ำชา กินหมากพลู สูบบุหรี่ แล้วร่างทรงก็จะอวยพร ทักทายกับผู้ที่มาหา เป็นเวลาสักครู่ พี่เลี้ยงก็จะจัดคิวการเข้าพบกับร่างทรง โดยผู้ที่มาพบจะต้องนำดอกไม้ ธูปเทียน เงินบูชาครู และของอื่น ๆ ตามแต่สำนักทรงแต่ละที่จะกำหนดนำเข้าถวายต่อร่างทรงที่องค์กำลังลงประทับ ต่อจากนั้นผู้ที่มาพบก็จะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนจะให้ช่วยเหลือต่อร่างทรงให้ทราบ ร่างทรงก็จะช่วยเหลือไปตามอาการต่าง ๆ เช่น เมื่อมาดูดวงแล้วดวงไม่ดีจะมีเคราะห์ ร่างทรงก็จะแนะนำให้ไปทำบุญตามวัดต่าง ๆ หรือบางครั้งก็จะทำพิธีอาบน้ำมนต์ให้ด้วย โดยจะต้องมีการทำบุญเพิ่มในแต่ละพิธีเช่น อาบน้ำมนต์ ๙๙ บาท ลงนะหน้าทอง ๓๙ บาท เป็นต้น บางครั้งก็มีการให้บูชาเครื่องรางของขลัง บูชาองค์ต่าง ๆ หรือบางทีก็จะทำการครอบขันธครุ แต่ถ้าเป็นร่างทรงสายจีนก็จะมี การแสดงอิทธิฤทธิ์เช่น การนั่งเก้าอี้ตะปู การเชือดลิ้น การใช้เหล็กแทงปาก การลุยไฟ

๔.๔.๓ ขั้นท้าย หลังจากเข้าทรง

ก่อนที่องค์จะออกจากร่างทรงหรือถอยทรง องค์ที่ประทับอยู่ก็จะอวยพรให้ทุกคน เมื่ออวยพรจบแล้วก็พนมมือแล้วก็มีอาการสั่น ต่อจากนั้นร่างทรงก็จะพลุกปลงแล้วกลับมาในท่าสมาธิดังเดิม สักครู่ก็จะลืมตาแล้วพี่เลี้ยงก็จะมาคอยดูแล ร่างทรงก็ลุกขึ้นและไปกราบที่หน้าห้องบูชา ต่อจากนั้นก็มาทักทายพูดคุยกับคนที่มาพบ สักครู่ก็ไปพักผ่อน ร่างทรงก็จะเปลี่ยนเสื้อผ้าอาบน้ำใส่ชุดปกติ ร่างทรงส่วนใหญ่ก็จะมี การปฏิบัติตนเองแบบนี้

ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดในพิธีกรรมการเข้าทรง ของแต่ละตำหนักว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร โดยนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์ร่างทรงทั้ง ๑๐ สำนัก

๔.๕ ร่างทรงในอำเภอพระสมุทรเจดีย์

ทางผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์สำนักทรงในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์จำนวน ๑๐ ตำบล โดยแปลผลการสัมภาษณ์ออกมา ๓ ด้านคือ ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม ด้านสาธารณกุศล โดยมีรายละเอียดของแต่ละสำนักดังนี้

๔.๕.๑ สำนักทรงคุณอำพร กรนุ่ม

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๗๑/๑ หมู่ ๔ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ป.๔ สถานภาพสมรส อาชีพพ่อบ้าน ประเภทขององค์ที่ประทับคือ เจ้าพ่อปู่ดำ เป็นร่างทรงแบบฮินดู และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ ท้าวเวสสุวรรณ พญานาคราช ปัจจุบันอายุ ๗๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๔ ปี

ความเป็นมาก่อนเป็นร่างทรง คุณอำพรเล่าให้ฟังว่า

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชื่องค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดผ้าถุงสีดำ ไม่ใส่เสื้อ แล้วร่างทรงจูดรูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธุคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร ยอดพระกัณฑ์ไตรปิฎก หลังจากนั้นร่างทรงก็จูดรูป ๑๖ ดอก จุดกายาน ที่หน้าแท่นบูชาแล้วสวดชุมนุมเทวดา เชิญเจ้าพ่อดำมาประทับร่าง โดยเมื่อองค์ประทับร่างแล้วจะมีอาการพูดเสียงดัง เอาผ้าโพกหัวพร้อมบริกรรมคาถา แล้วก็นำเทียนขาว ๙ เล่ม มาลนที่ปลายเท้าทั้ง ๒ ข้าง แล้วก็มาทำน้ำมนต์ใส่ไหโบราณ เอาไว้เพื่อใช้รักษาให้คนที่มาหา

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน และเงินค่ากำนัลครุ ๓ สลึง เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบเจ้าพ่อเพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษากระดูก เส้น โรคที่หมอรักษาไม่หาย โดยการรักษากระดูกเจ้าพ่อจะใช้มีดสับที่ไม้พร้อมบริกรรมคาถาไปด้วย แล้วก็ให้ตักน้ำมนต์เอาไปดื่มกินที่บ้าน บางท่านก็มาขอพรเรื่องการงาน พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครุ มีการสวดมนต์เย็น กลางคืนมีการสวดโซฮา ตอนเช้าเลี้ยงภัตตาหารเช้า มีการครอบครุ ปีพาทย์บรรเลงตลอดงาน และมีลำตัดเป็นการสมโภช

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม สำนักทรงจะให้ช่วยเหลืองานศาสนาเช่น นำเงินที่ได้จากค่าครุและการรักษา ไปร่วมทำบุญสร้างวัด สร้างศาลา เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่น ช่วยดำเนินการของบประมาณมาสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน และเคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน

๔.๕.๒ สำนักทรงคุณวิริยา หอมดิบ

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๖๗ หมู่ ๖ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ม.๓ สถานภาพสมรส อาชีพแม่บ้าน ประเภทขององค์ที่ประทับคือ ปู่ฤๅษีตาไฟ เป็นร่างทรงแบบไทย และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พระพิฆเนศวร พญานาคราช

ปัจจุบันอายุ ๓๗ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๒ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เจ้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกาย ด้วยชุดสีขาวทั้งชุด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็ ทำการจุดธูป ๑๖ ดอก ที่หน้าบูชารูปแล้วสวดชุมนุมเทวดา เชิญองค์ปู่ฤๅษีตาไฟมาประทับ โดยเมื่อองค์ ประทับร่างแล้วจะมีอาการเป็นคนแก่ กินหมากพลู สูบบุหรี่ มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา มีการเจิมหน้า ลงนะหน้าทอง

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๑๒ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงปู่ฤๅษีตาไฟเพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน พิธีสำคัญในสำนัก ประจำปีคืองานไหว้ครุ ทำบุญเลี้ยงพระ มีการครอบครุ มีปีพาทย์บรรเลง มีลูกศิษย์และร่างทรงมา ร่วมงาน เมื่อทำพิธีร่างทรงก็จะมีอาการร้ายรำประกอบเสียงปีพาทย์ที่เชิญเทพในแต่ละองค์

ด้านสาธารณกุศล เมื่อร่างทรงทำพิธีเสร็จจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือ ชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน

๔.๕.๓ สำนักทรงคุณอรุณลักษณ์ ธัญญเทพอนันต์

ด้านความเชื่อ วันที่สัมภาษณ์ ๒๑ มกราคม ๖๑ ตั้งอยู่เลขที่ ๒๘๙ หมู่ ๔ ตำบลใน คลองบางปลากด อำเภอสุมทิวาสระเจียง จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ม.๓ สถานภาพสมรส อาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ประเภทขององค์ที่ประทับคือ ปู่ฤๅษีมุณีเทพ เป็นร่างทรงแบบไทย และมี องค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พระแม่อุมาเทวี ปู่อนันตนาคราช พระแม่สุนันทากุมารีรัตน์ กุมารี ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๕ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว พุดจาสุภาพเรียบร้อย

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เจ้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกาย ด้วยชุดสีขาวทั้งชุด มีผ้าสไบพาด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ แล้วไปจุดธูปไหว้ที่ศาลพระภูมิ เจ้าที่ ที่หน้าสำนัก แล้วกลับมาที่บนสำนักหน้าบูชารูปจากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูป ๑๖ ดอก ที่หน้าบูชารูปแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์ปู่ฤๅษีตาไฟมา ประทับ โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการเป็นคนแก่ กินหมากพลู กินน้ำชา มีการทำน้ำมนต์อาบให้ คนที่มารักษา มีการเจิมหน้า ลงนะหน้าทอง

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๙๙ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงปู่ฤๅษีตาไฟเพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรค

ที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครู มีปีพาทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม ล้างห้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน บริจาคของให้ผู้ยากไร้

๔.๕.๔ สำนักทรงคุณเจริญวิทย์ มาประเสริฐ

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ หมู่ ๒ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ม.๓ สถานภาพสมรส อาชีพครูพี่เลี้ยง ประเภทขององค์ที่ประทับคือ พระพิฆเนศวร ภาคหญิง เป็นร่างทรงแบบฮินดู และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ ปู่ฤๅษีพญานาคราช ปัจจุบันอายุ ๓๓ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๕ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดสีขาวทั้งชุด มีผ้าสไบพาด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ แล้วกลับมาที่บนสำนักหน้าบูชาน้ำจากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูปแขก ๑๖ ดอก กายาน ที่หน้าบูชาน้ำแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์พระพิฆเนศวรมาประทับ โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น พูดภาษาเทพ มีการเป่าสังข์ สั่นกระดิ่ง มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษามีการเจิมหน้าด้วยผงสีแดง

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๑๒ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงพระพิฆเนศวร เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมา รักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครู มีปีพาทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน มีการสวดโศหา

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม ล้างห้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ

๔.๕.๕ สำนักทรงคุณนิตนดอน จันท์แสงทิพย์

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๒/๑ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ม.๒ สถานภาพสมรส อาชีพค้าขายกิจการส่วนตัว ประเภทขององค์ที่ประทับคือ ปู่ฤๅษีภุขงค์นาคราช เป็นร่างทรงแบบไทย และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ

พระแม่อุมาเทวี ปัจจุบันอายุ ๔๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๓ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เจ้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดสีขาวทั้งชุด มีผ้าสไบพาด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ แล้วกลับมาที่บนสำนักหน้าที่บูชาจากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูป ๑๖ ดอก ที่หน้าที่บูชาแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์ปุม่าประทับ โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น มีอาการเป็นคนแก่ กินหมาก สูบบุหรี่ กินน้ำชา มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๓๙ บาท เป็นค่าครูแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงปู่ชงคณาคราช เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน การค้าขาย พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครู มีปีแพทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม ถวายสังฆทาน วัด สำนักทรงจะให้ช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ

๔.๕.๖ สำนักทรงคุณละเอียด อำนาจวงศ์

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๒/๑ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ป.๔ สถานภาพสมรส อาชีพค้าขายอาหาร ประเภทขององค์ที่ประทับคือ พระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ เป็นร่างทรงแบบไทย และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พญานาคราช ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๔๒ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เจ้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดไทย มีผ้าสไบพาด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ จากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูป ๑๖ ดอก ที่หน้าที่บูชาแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์พระนางสุนันทามาประทับ โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น พูดจาใช้คำราชาศัพท์ พูดจาเรียบร้อย มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา เจิมหน้า เป่ากระหม่อม เป็นต้น

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๕๙ บาท เป็นค่าครูแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงพระนางเจ้าสุนันทา เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน การค้าขาย พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครู มีปีแพทย์ดนตรีไทย พิณแคน บรรเลงในงาน มีการร่ายรำของร่างทรงในงานด้วย

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนิสสัยปฏิบัติธรรม ถ้าง้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ บริจาคทานให้คนยากจน

๔.๕.๗ สำนักทรงคุณราชัญ เกื้ออนัน

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๘๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาคร การศึกษา ป.๔ สถานภาพโสด อาชีพค้าขาย ประเภทขององค์ที่ประทับคือ แม่ย่าศรีอุมาอารีอัมมัน เป็นร่างทรงแบบฮินดู และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พระพิฆเนศวร พญานาคราช พระแม่กาลี ปัจจุบันอายุ ๖๔ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๔๒ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม พุดจาเรียบร้อย เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดแขกสี่สีนสดีใส แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ จุดธูปบูชาหน้าศาลพระภูมิเจ้าที่ แล้วกลับมาที่บนสำนักหน้าบูชาก่อนนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูปแขก ๑๖ ดอก จุดกำยาน ที่หน้าบูชาก่อนแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์แม่ย่าศรีอุมาอารีอัมมัน มาประทับกาย โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น พุดภาษาเทพ มีการเป่าสังข์ สั่นกระดิ่ง มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา มีการเจิมหน้าด้วยผงสีแดง บางทีมีการร้ายรำด้วย

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมพวงมาลัยดาวเรือง ธูปแขก เทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๘๘ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงแม่ย่าศรีอุมาอารีอัมมัน เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา เจิมหน้าผากด้วยผงแดง บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครุ มีปีพาทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน มีการสวดโศชา

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ กินเจ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนิสสัยปฏิบัติธรรม ถ้าง้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยงานกิจกรรมในชุมชน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ มีการแนะนำให้คนที่มารับบริการว่าต้องเป็นคนซื่อตรง มีศีลธรรมตลอด เรื่องของร่างทรงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก

๔.๕.๘ สำนักทรงคุณสำเนา ภาณุมาศ

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๘๓/๑ หมู่ ๕ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสาคร การศึกษา ป.๔ สถานภาพสมรส อาชีพกิจการส่วนตัว ประเภทขององค์ที่ประทับคือ องค์ไต่เชยสุกใจ เป็นร่างทรงแบบจีน และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ หนุมาน พญานาคราช ปัจจุบันอายุ ๗๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๕๐ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติ

ตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม กินเจประจำทุกปี พุดจาเรียบร้อย ไม่พุดคำหยาบคาย เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดแขกสี่สันสดใส แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ จุดธูปบูชาหน้าศาลตั้งอุ๊ยยะ แล้วกลับมาที่บนสำนักหน้าบูชาน้ำจากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วสวดมนต์บูชาแบบจีน สวดมนต์บทต่าง ๆ ตามลำดับ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูป ๙ ดอก ที่หน้าบูชาน้ำแล้วนั่งเก้าอี้สีแดง ต่อจากนั้นสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์ใส่เสื้อผูกใจไว้ มาประทับกาย โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น กระโดดทุบโต๊ะ พุดจาสำเนียงเป็นคนจีน มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา มีการกรีดลีน เอาเลือดมาเขียนอุ๊ยแจกให้

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมพวงมาลัยดาวเรือง ธูป เทียน บูหรี ส้ม ๕ ใบและเงินค่ากำนัลครุ ๙๙ บาท เป็นค่าครูแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงใส่เสื้อผูกใจ เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครุ มีปี่พาทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน มีการเซตสิ่งโต ร่างทรงมีการแสดงอภินิหารโดยการแทงปาก เอาเม็ดเชือดลีน ลุยไฟ เป็นต้น

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ กินเจ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนศีลปฏิบัติธรรม ล้างห้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้ช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยงานกิจกรรมในชุมชน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ มีการแนะนำให้คนที่มารับบริการว่าต้องเป็นคนซื่อตรง มีศีลธรรมตลอด เรื่องของร่างทรงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก

๔.๕.๙ สำนักทรงคุณบุญมี เกษมสุวิมล

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๑๔ หมู่ ๒ ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอยะบะระ จ.สมุทรสาคร การศึกษา ม.๓ สถานภาพสมรส อาชีพรับจ้าง ประเภทขององค์ที่ประทับคือ พระแม่อุมาเทวี เป็นร่างทรงแบบฮินดู และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พญานาคราช ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๐ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม กินเจประจำทุกปี พุดจาเรียบร้อย ไม่พุดคำหยาบคาย เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดสำหรับอินเดีย แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วสวดมนต์บูชาเทพสายฮินดู ตามลำดับ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูปกำยาน ๑๖ ดอก บูชาด้วยผลไม้ นมเนย ที่หน้าบูชาน้ำต่อจากนั้นสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์พระแม่อุมาเทวี มาประทับกาย โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น ร่ายรำแบบอินเดีย มีคนคอยเป่าสังข์ สั่นกระดิ่ง พุดจาสำเนียงเป็นคนอินเดีย มีการจุดการบูรบูชาไฟ หรือเรียกว่าการอารตี

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมพวงมาลัยดาวเรือง มะลิ กุหลาบแดง พวงใหญ่ ธูปกำยาน เทียน และเงินค่ากำนัลครุ ๙๙ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงพระแม่อุมาเทวี เพื่อทำพิธี ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน มีการเจิมหน้าด้วยผงแป้งสีแดง พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคือ งานไหว้ครุ มีปีพาทย์ดนตรีบรรเลงในงาน มีการสวดโซฮา

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนิสสัยปฏิบัติธรรม สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชสามเณร ภาคฤดูร้อน และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยงานกิจกรรมในชุมชน บริจาคของวันเด็ก บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ มีการแนะนำให้คนที่มารับบริการว่าต้องเป็นคนซื่อตรง มีศีลธรรมตลอด ไม่หลอกลวงใคร

๔.๕.๑๐ สำนักทรงคุณสมถิติ ปฐมปรีชาชาญ

ด้านความเชื่อ สำนักตั้งอยู่เลขที่ ๑๐๑/๔๔ ม.๕ ตำบลในคลองบางปลากด อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษา ม.๖ สถานภาพสมรส อาชีพค้าขายกิจการส่วนตัว ประเภทขององค์ที่ประทับคือ ปู่ท้าวภูษงค์นาคราช เป็นร่างทรงแบบไทย และมีองค์อื่นมาประทับทรงด้วยคือ พระแม่อุมาเทวี ปู่ฤๅษี ปัจจุบันอายุ ๔๑ ปี เป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุ ๓๐ ปี เมื่อเป็นร่างทรงแล้วมีการปฏิบัติตนคือ สวดมนต์ไหว้พระทุกวัน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม เลิกกินเนื้อวัว

ด้านพิธีกรรม ก่อนที่ร่างทรงจะเชิญองค์เข้าประทับ จะมีการอาบน้ำให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดสีขาวทั้งชุด มีผ้าสไบพาด แล้วร่างทรงจุดธูป ๓ ดอกบูชาพระรัตนตรัย ที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ จากนั้น ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วสวดมนต์พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วต่อด้วยการสวดบทชินบัญชร สวดมนต์บทต่าง ๆ หลังจากนั้นร่างทรงก็จุดธูป ๑๖ ดอก ที่หน้าบูชารูปแล้วสวดชุมนุมเทวดา แล้วเชิญองค์ปู่ภูษงค์นาคราชมาประทับ โดยเมื่อองค์ประทับแล้วจะมีอาการสั่น มีอาการเป็นคนแก่ กินหมากสูบบุหรี่ กินน้ำชา มีการทำน้ำมนต์อาบให้คนที่มารักษา

ทุกคนที่มาหาจะต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู บุหรี่และเงินค่ากำนัลครุ ๙๙ บาท เป็นค่าครุแล้วก็จะเข้าพบร่างทรงปู่ภูษงค์นาคราช เพื่อทำพิธีต่าง ๆ ส่วนมากคนที่มาหาจะมารักษา โรคที่หมอรักษาไม่หาย อาบน้ำมนต์ เสริมดวง ลงนะเมตตา สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา บางท่านก็มาขอพรเรื่องการทำงาน การค้าขาย พิธีสำคัญในสำนักประจำปีคืองานไหว้ครุ มีการรับขันธครอบครุ มีปีพาทย์ดนตรีไทยบรรเลงในงาน มีร่างทรงจากที่ต่าง ๆ มาร่วมงานมากมาย

ด้านสาธารณกุศล ร่างทรงจะแนะนำให้คนที่มาใช้บริการให้หมั่นทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ถือนิสสัยปฏิบัติธรรม ล้างห้องน้ำวัด สำนักทรงจะให้การช่วยเหลืองานศาสนาเช่น การทำบุญสร้างวัด เป็นเจ้าภาพกฐิน ผ้าป่า ทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ ช่วยเหลืองานวัดเป็นประจำ เป็นเจ้าภาพบวชพระบวชสามเณร และมีการช่วยเหลือชุมชนและสังคมเช่นช่วยสร้างถนน บริจาคของให้ผู้ยากไร้ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเมื่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ

สรุปการสัมภาษณ์สำนักทรงโดยรวม ส่วนมาร่างทรงจะเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่ไม่สบาย รักษาไม่หาย พอรับชั้นธรรมาภิบาล ครบครูเป็นร่างทรงแล้วก็หาย แบ่งเป็นประเภทได้ ๓ ประเภทคือ ร่างทรงแบบไทย ร่างทรงแบบจีน ร่างทรงแบบฮินดู การศึกษาส่วนใหญ่ไม่สูงนัก

๔.๖ การดำเนินชีวิตโดยไม่พึ่งพาการทรงเจ้า

พุทธศาสนาเน้นเรื่องกรรม อันหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาคือความตั้งใจ คนมีอำนาจเหนือกรรม อาจควบคุมกรรมของตนได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลืมว่าต้องควบคุมจิตเจตนาของตนด้วยโดยตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในกรรม^๗ ซึ่งเมื่อว่าตามศัพท์ กรรม หมายถึง การงาน หรือการกระทำ แต่ในธรรมหมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายธรรม^๘

ความเชื่อกรรม หมายถึงเชื่อความมีอยู่ของการกระทำที่เกิดขึ้นโดยเจตนา คือเชื่อว่าบุญบาปมีจริงทำให้ไม่สงสัยลังเลใจในเรื่องบุญบาป หรือกรรมดีกรรมชั่ว สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่าเป็นบุญกรรมดีก็เชื่อว่าเป็นบุญเป็นกรรมดีจริง เช่น ความมีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์ ช่วยเหลือ เป็นต้น สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนว่าเป็นบาป เป็นกรรมชั่ว ก็เชื่อว่าเป็นบาปเป็นกรรมชั่วจริง เช่น ความมีใจละโมภะโหดร้ายหลงใหล ประพฤติชั่วร้ายต่าง ๆ มีฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ความเชื่อกรรมนั้น นอกจากเชื่อความมีอยู่ของกรรมแล้ว ยังเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จด้วยการทำ มิใช่ อ้อนวอนหรืออนอนคอยโชค พระพุทธเจ้าเน้นเรื่องกรรม และความสำคัญของกรรมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องของเหตุผลและเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้กระทำความกรรมและกรรมเป็นเครื่องกำหนดชีวิตของมนุษย์ คือกรรมย่อมจำแนกมนุษย์แล้วหรือดีตามกรรมที่ตนกระทำที่เรียกว่ากรรมลิขิต^๙ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีพระพุทธรูปปางรับรองว่า “ดูก่อนมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีการเป็นของตนเป็นทายาทของกรรม มีกรรมเป็นที่กำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ทราบและประณีต”^{๑๐}

ในประเด็นดังกล่าว พระธรรมปิฎก^{๑๑} ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ตามปกติความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มีลักษณะทั่วไปคือการหวังผลจากการดลบันดาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้า จุดนี้สำคัญ

^๗ สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **พระพุทธศาสนาและการนับถือพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕๗.

^๙ นันทา รัตนกรี, “การศึกษาความเชื่อไสยศาสตร์ของชาวพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยพุทธ ตำบลบางทราย อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗.

^{๑๐} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๗๕.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๓๘), หน้า ๖.

ที่สุด ตนไม่ต้องทำความเพียรได้แต่รอคอยผลสำเร็จที่เทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ นั่งนอนรอคอยโชคหวังลาภเลื่อนลอยแล้วไม่ลงมือทำ จุดนี้คือจุดตัดสิน จุดตัดสินคือ หลักกรรม หลักธรรมขั้นต้น เป็นหลักความเชื่อในกรรมคือเชื่อในการกระทำตามหลักเหตุผลอันได้แก่ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย กรรมก็คือหลักเหตุผลในแง่การกระทำของมนุษย์ว่า ผลที่ต้องการจะต้องสำเร็จด้วยการกระทำ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์เทพเจ้าตลอดจนไสยศาสตร์ทั้งหลายเป็นเรื่องบำรุงขวัญ เมื่อคนยังมีพลังปัญญาไม่เข้มแข็งพอก็มักจะเรียกร่องไฟหาสิ่งนั้น ทำให้เกิดความอุ่นใจมั่นใจขึ้นมาอย่างน้อยก็ทำให้มีที่เกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวเป็นเครื่องปลอบขบโลมใจ และฤทธิ์จำพวกนี้เป็นฤทธิ์ที่เป็นประเภทสาขาวุทธิกา หมายถึงฤทธิ์ที่เป็นไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น^{๑๒}

นอกจากนี้ พุทธศาสนายังสอนให้บำเพ็ญหลักสิกขา อันหมายถึงการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ใช้ศักยภาพอันเกิดจากการฝึกตนอย่างสม่ำเสมอในการสร้างสรรค์ชีวิต อันได้แก่สิกขา ๓ หรือ ไตรสิกขาซึ่งเป็นระบบของการอบรมการศึกษาตามที่พระธรรมปิฎก^{๑๓} ได้อธิบายไว้ ดังนี้

อริสีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ ได้แก่รวมองค์มรรคข้อสัมมา กัมมัฏเฐและสัมมาอาชีวะด้วย ว่าโดยสาระก็คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีงาม เกื้อกูลเป็นประโยชน์ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะในทางสังคมให้อยู่ในภาวะเอื้ออำนวยแก่การที่ทุก ๆ คนจะสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงามหรือปฏิบัติตามมรรคนั้นได้ดีด้วย

อริจิตตสิกขา คือการฝึกปรือในด้านคุณธรรมและสมรรถภาพทางจิต ได้แก่รวมองค์มรรคคือสัมมา ยามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเข้ามา ว่าโดยสาระก็คือ การฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ควบคุมตนเองให้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบผ่องใสและเป็นสุขบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุดโดยเฉพาะปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง

อริปัญญาสิกขา คือการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงความหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ ได้แก่รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาทิฎฐิและสัมมาสังกัปปะสองอย่างแรกเข้ามา ว่าโดยสาระ คือการฝึกอบรมให้เกิดปัญญาบริสุทธิ์ที่ชัดเจนตรงตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้คิดความเข้าใจที่ถูกบิดเบือนเคลือบคลุมย้อมสีอำพรางหรือพรัมมัวเป็นต้นเพราะอิทธิพลของกิเลสมีวิชาและตณหาเป็นผู้นำที่ครอบงำจิตอยู่

ตามหลักแห่งกรรมและหลักไตรสิกขาตังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์รู้จักแก้ไขปัญญาชีวิตด้วยตัวมนุษย์เอง ไม่ใช่มองหาเหตุหรือทางแก้ไขไปที่บนฟ้าหรือซัดทอดโชคชะตา แก้ไขด้วยการลงมือทำด้วยความเพียรตามเหตุผล ไม่ใช่หวังพึ่งโชคชะตาหรือวิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทพจากเจ้าต่าง ๆ โดยผ่านร่างทรง ตามหลักนี้คนในสังคมจึงควรยึดมั่นในหลักกรรมคือการกระทำของตนเองผลดีผลร้ายจะบังเกิดขึ้นก็ด้วยอำนาจแห่งการกระทำของตนเอง และ

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **หลักธรรมสำหรับนักศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๕.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๑๔.

เพียรพยายามฝึกตนตามหลักสิกขาการประพฤติตนเช่นนี้ย่อมเป็นการถูกต้องตามจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๔.๗ สรุปท้ายบท

การที่คนเราในปัจจุบันหวังพึ่งพาการทรงเจ้าโดยผ่านร่างทรงเป็นตัวกลางในการสื่อสารกับเทพ เจ้าหรือวิญญาณอื่น ๆ เพื่อวิงวอนขอความช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ภัย เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน ปัจจุบันมักเกิดสำนักทรงเจ้าที่มีบทบาทและประกาศตัวว่าเป็นร่างทรงของบุคคลต่าง ๆ แม้กระทั่งพระพุทธรูปเจ้า มีประชาชนปัจจุบันเป็นจำนวนมากยังอาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่งประเดี๋ยวนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าประชาชนส่วนมากยังไม่เข้าใจศาสนาที่แท้จริง บทบาทของพระสงฆ์จึงจำเป็นมากที่ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เพื่อแนะนำทางที่ถูกต้องให้แก่ประชาชน เพราะแม้พุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธเรื่องราວันเป็นอิทธิปาฏิหาริย์

พุทธศาสนาก็มีบทบาทที่ชัดเจนในประเด็นนี้ กล่าวคือไม่สนับสนุนให้มนุษย์ยึดติดและยึดถือสิ่งเหล่านี้เป็นที่พึ่ง เพราะเป็นการหวังพึ่งสิ่งนอกตัวสิ่งที่ไม่เห็น เป็นความหวังเลื่อนลอย ประเด็นนี้สามารถพิสูจน์ได้ว่า ถ้าการวิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทพ พรหมหรือเจ้าต่าง ๆ สามารถสัมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริง เพราะเหตุไร คนในสังคมจึงต้องประกอบสัมมาชีพ ทำไมไม่วิงวอนขอความช่วยเหลือจากเทพหรือเจ้านั้น ๆ ให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนาทั้งหมด ซึ่งก็สามารถตอบได้ว่า ถ้ามนุษย์ไม่ลงมือกระทำด้วยตัวมนุษย์เอง สิ่งที่ย้อนวอนก็ย่อมจะไม่สำเร็จผลอย่างแน่นอน ซึ่งสอดคล้องตามหลักพุทธศาสนาที่เน้นให้มนุษย์รู้จักแก้ปัญหาชีวิตหรือสร้างสรรค์ชีวิตด้วยตนเองตามหลักกรรมและหลักสิกขาอันเป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามความประสงค์ของพระพุทธรศาสนา

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาที่ร่างทรงมีต่อพระพุทธรศาสนา ทั้งคำสอนและการปฏิบัติตามคำสอนของร่างทรงที่มีความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัยกับร่างทรงใน สังคม ชุมชน ความสัมพันธ์ของร่างทรงกับพระรัตนตรัยหรือคำสอนทางศาสนา เป็นความสัมพันธ์แบบเดียว คือ ร่างทรงแสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ในสถานะของสิ่งที่น่าสนใจมาให้คนอื่นเคารพเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศักดิ์สิทธิ์ และก่อให้เกิดอัตลักษณ์รูปแบบที่น่าเคารพเลื่อมใส ด้วยความเชื่อเหล่านั้นจึงทำให้ร่างทรงต้องเป็นตัวอย่าง และตัวเชื่อมระหว่างกลางระหว่างความเชื่อของร่างทรงและพระรัตนตรัย เป็นผู้แนะนำเสนอตัวกลางเพื่อเข้าถึง คำสอน และหลักปฏิบัติตามคำสอน รูปแบบการเข้าถึง การทำความเข้าใจของร่างทรงที่มีความเชื่อในหลักปฏิบัติตามพระรัตนตรัย โดยคำสอน การแนะนำของร่างทรง กับผู้มารับบริการ

การปฏิบัติตามความเชื่อ ในหลักการทำบุญ การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรม ร่างทรงมีความเชื่อโดยผ่านเทพเจ้า “องค์” โดยมีบริบทที่มีการนับถือพระพุทธรศาสนา ความเชื่อ คำสอนการแนะนำ ที่ร่างทรงแนะนำแก่ผู้ที่มีรับบริการ และสานุศิษย์ เป็นการประพฤติตาม ในการสร้างบุญบารมี เสริมบุญ ตัดกรรม ตัดเวร ในการประสบเหตุไม่ดี มีเคราะห์ ร่างทรงจะแนะนำให้ทำบุญปล่อยสัตว์ ทานเจ และปฏิบัติธรรมรักษาศีล เพื่อเสริมดวงชะตา ราศี ชีวิต หรือเพื่อเป็นการต่ออายุ ต่อชะตา โดนผู้มารับบริการ จะปฏิบัติตาม แม้นไม่ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการทางพระพุทธรศาสนา

ตาม แต่ก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามทุกกรณี เพียงเพื่อให้ชีวิตครอบครัว ของตนเองพ้นจากภัยในครั้งนี้มีได้ปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงธรรม เพื่อการศึกษา และไปถึงจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด เพียงปฏิบัติตามคำแนะนำของ ร่างทรง

ภาวะหนึ่งของร่างทรง ที่มีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย คือ ในฐานะของบุคคลผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์โดยตรง ในการกระทำและประพฤติปฏิบัติตาม “องค์” ที่แนะนำมา ในทางพระพุทธศาสนาอันมีทาน ศีล ปฏิบัติธรรม เมื่อประพฤติปฏิบัติตามก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติปฏิบัติตาม ก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติ เช่น การหายจากอาการเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ได้รับโชค เพราะการปฏิบัติของตนตาม “องค์” ที่แนะนำมาจึงเกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกถึงภาวะของความเป็นผู้วิเศษ ตระหนักได้โดยตรงถึงภารกิจที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้ได้รับผลดีทั้งหลาย อย่างเช่นที่ตนได้รับ จึงมีการแนะนำ ชี้แนะ แนวทางสั่งสอน ให้เกิดความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยทั้งสองลักษณะนั้นมีลักษณะร่วมกันอยู่ คือ พระพุทธศาสนา หลักธรรม พระรัตนตรัยได้รับการเคารพเชิดชูไว้ในระดับสูง และร่างทรงผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ สั่งสอน แนะนำ ผู้มารับบริการเพื่อหาทางแก้ปัญหา “ทุกข์” ที่เกิดขึ้นให้บรรเทาลง ด้วยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นหลักการ ในการที่จำต้องปฏิบัติ และประพฤติตามคำแนะนำของร่างทรง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลาง เพื่อให้คำแนะนำ ชี้แนะ แก่ผู้มารับบริการ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง
กรณีศึกษา: อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา จังหวัดสมุทรปราการ นั้นมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับเทวดาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒. เพื่อศึกษาอิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทย

๓. เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับร่างทรง ในอำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

ในการศึกษาวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ประการนั้นมี ๒ วิธีการคือ

๑. การวิจัยภาคเอกสาร เป็นการศึกษาใช้ผลการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ อาทิ เช่น ศึกษาวิจัยโดยรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับร่างทรง จากเอกสาร หลักฐาน พระไตรปิฎก วรรณคดี และข้อเขียนที่เกี่ยวข้อง นิติศาสตร์ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการเข้าทรง

๒. การวิจัยภาคสนาม โดยใช้วิธีการเข้ามีส่วนร่วม และสังเกตการณ์ (Participant Observation) ในพิธีกรรมที่ร่างทรงจัดขึ้น เช่นการไหว้ครูประจำปี การเข้าทรงประจำวัน การรักษาผู้ป่วย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้เครื่องมือบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป สมุดย่อย (Field note) สมุดหลัก (Camp note) โดยการสัมภาษณ์ร่างทรง ประเด็นการสัมภาษณ์ประกอบด้วยสาเหตุที่มาเป็นร่างทรง หลักการประกอบพิธีกรรม เครื่องพิธีกรรม วันเวลาที่กำหนด พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนตามคำสอน การปฏิบัติธรรม จุดประสงค์ในการประกอบพิธีกรรม กิจกรรมทางสังคม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมขึ้นมา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพระไตรปิฎก และเอกสารตำราต่าง ๆ พบว่ามีหลักธรรมหลายหมวดที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีผลต่อแนวความคิดเรื่องร่างทรง สรุปได้ว่า ความเชื่อความศรัทธานำไปสู่แนวความคิดเรื่องอื่น ๆ ที่มีผลต่อความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและพิธีทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น อันเป็นหลักฐานคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยยืนยันถึงการมีอยู่จริงของนรกสวรรค์ ภูตผีวิญญูณและการเกิดและชีวิตหลังความตาย อันเป็นที่มาของความเชื่อเรื่อง “องค์” และการเข้าทรง

หลักพุทธธรรมในการพิธีกรรมของร่างทรง จากการวิเคราะห์ในพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้ไหว้ครูประจำปีนั้นพบหลักพุทธธรรม อยู่ ๓ หลักคือหลักความเชื่อความศรัทธา ร่างทรงจะมีความเชื่อความศรัทธาในระบบความคิดอย่างหนึ่งการที่เขาได้เป็นร่างทรงนั้น เกิดจากการมีความเชื่อมั่นอย่างแนบแน่น ของระบบความเชื่อที่เป็นแบบแผนทั้งในส่วนของการเกิดขึ้นของชีวิต การดำรงอยู่ชีวิต

แบบแผนชีวิตจะต้องดำเนินไปหรือชีวิตหลังความตาย ภาพความเชื่อความศรัทธาของร่างทรงปรากฏอยู่ในพิธีกรรมที่ร่างทรงกำหนดขึ้นหลักกรรม ร่างทรงจะประกอบพิธีกรรม และเผยแผ่คำสอนให้การแนะนำแก่ผู้มาใช้บริการในบริบทกรรม ตามนัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองแก่ผู้มาใช้บริการเป็นหลัก จะไม่อธิบายตามทฤษฎีกรรม ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา หลักกรรมที่ร่างทรงใช้ เป็นต้นว่า การปฏิบัติตามมีการสวดมนต์ ไหว้พระ ทำบุญให้ทาน ปล่อยสัตว์จะได้หมดเคราะห์กรรม เวรภัยชีวิตจะได้ดีรำรวย ในภายภาคหน้า ทำสิ่งที่ดี เพื่อจะได้สิ่งตอบแทนที่ดั่งใจ ทั้งส่วนของวัตถุและส่วนของนามธรรม เป็นต้น

การบำเพ็ญบารมี การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีการเช่นไหว้บวงสรวง และการได้ทำบุญสุนทาน ถวายสังฆทานพระสงฆ์องค์เจ้า และการได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสังคม เป็นการสร้างคุณงามความดี ให้กับตนเองและครอบครัว และเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเองพึงปรารถนา ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตั้งใจเอาไว้ จึงทำให้เกิดการเสียสละในรูปแบบต่าง ๆ การเสียสละสิ่งของเครื่องใช้ การทำบุญสุนทาน การปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีล การถือศีลกินเจ นุ่งขาวห่มขาว สวดมนต์ภาวนาถือศีลจะ กล่าวแต่ความจริง ไม่พูดคำหยาบ และการทำสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

หลักการบูชา ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้ต่อเทพ เทวดา บรรดาร่างทรงมีการกล่าวคำสรรเสริญพระรัตนตรัย กล่าวไตรสรณะคมมีการเกริ่นเชื้อเชิญเทวดาต่าง ๆ ให้มารับเครื่องบรรณาการในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งร่างทรงจะมีความเชื่อความศรัทธามากในเรื่องการบูชาไม่ว่าแต่จะเป็นอามิสบูชา อาทิเช่น ดอกไม้ธูปเทียน เครื่องสักการะทั้งหลายต่าง ๆ และการปฏิบัติบูชา อาทิเช่น การปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัดต่าง ๆ และต้องมีการปฏิบัติทุกวันสัปดาห์พระเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัย ร่างทรงกับพระรัตนตรัย มีความสัมพันธ์กันในระบบความเชื่อถือ ที่นำมาปรับใช้ ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสังคมแวดล้อมร่างทรงมีความสัมพันธ์กันโดยระบบความเชื่อแสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในสถานะของสิ่งเคารพที่นำมาให้คนอื่นเคารพเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง แก่อัตลักษณ์ ในพิธีกรรมของร่างทรง ในแง่นี้ร่างทรงเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระรัตนตรัย เป็นผู้แนะนำเสนอ เป็นตัวกลางเพื่อการเข้าถึง และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ภาวะหนึ่งของร่างทรง ที่มีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย คือ ในฐานะของบุคคลผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การหายจากการเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุได้รับโชคลาภ ซึ่งเกิดจากการขอพร จึงเกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกถึงภาวะของความวิเศษ ได้รับประสบการณ์ดีทั้งหลาย บางรายที่เป็นร่างทรงเชื่อว่า ครูบาอาจารย์ ที่เป็นพระสงฆ์ลงมาทรงด้วยเหมือนกัน เป็นต้น

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง ส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องบาป-บุญ นรก-สวรรค์ มีการปฏิบัติตามคำสอน การปฏิบัติธรรม รักษาศีล ๕ - ๘ จนกระทั่งเรื่องการสะสมบุญบารมี เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ การกลับชาติมาเกิดจะได้เป็นคนร่ำรวย เจริญรุ่งเรืองและได้สร้างคุณงามความดีต่อไป จะได้ไปเกิดบนสวรรค์เพื่อเสวยความสุขที่ตนได้สร้างสมมา เป็นต้น

การปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาที่ร่างทรงมีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งคำสอนและการปฏิบัติตามคำสอนของร่างทรงที่มีความสัมพันธ์ และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัยกับร่างทรงใน สังคม ชุมชนความสัมพันธ์ของร่างทรง กับพระรัตนตรัยหรือคำสอนทางศาสนา เป็นความสัมพันธ์แบบเดียว คือ ร่างทรงแสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย ในสถานะของสิ่งที่น่าสนใจแสดงให้คนอื่นเคารพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศรัทธา และก่อให้เกิดรูปแบบที่น่าเคารพเลื่อมใส ด้วยความเชื่อเหล่านั้นจึงทำให้ร่างทรงต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตัว และตัวเชื่อมระหว่างกลางระหว่างความเชื่อของร่างทรง และพระรัตนตรัย เป็นผู้นำเสนอตัวกลางเพื่อเข้าถึง คำสอน และหลักปฏิบัติตามคำสอน รูปแบบการเข้าถึง การทำความเข้าใจของร่างทรงที่มีความเชื่อในหลักปฏิบัติตามพระรัตนตรัย โดยคำสอน

การแนะนำของร่างทรง กับผู้มารับบริการการปฏิบัติตามความเชื่อ ในหลักการทำบุญ การรักษาศีลและการปฏิบัติธรรม ร่างทรงมีความเชื่อโดยผ่าน เทพเจ้า “องค์” โดยมีบริบทที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา ความเชื่อ คำสอนการแนะนำ ที่ร่างทรงแนะนำแก่ผู้ที่มีรับบริการ และสานุศิษย์ เป็นการประพฤติตาม ในการสร้างบุญบารมี เสริมบุญ ตัดกรรม ตัดเวร ในการประสบเหตุไม่ดี มีเคราะห์ ร่างทรงจะแนะนำให้ทำบุญปล่อยสัตว์ ทานเจ ปฏิบัติธรรมรักษาศีล ล้างห้องน้ำวัด กวาดลานวัด เพื่อเสริมดวงชะตา ราศี ชีวิต หรือเพื่อเป็นการต่ออายุ ต่อชะตา โดยผู้มารับบริการ จะปฏิบัติตาม แม้ไม่ได้มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการทางพระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็พร้อมที่จะปฏิบัติตามทุกกรณี เพียงเพื่อให้ชีวิตครอบครัว ของตนเองพ้นจากภัยในครั้ง นี้ มิได้ปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงธรรม เพื่อการศึกษา และไปถึงจุดหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด เพียงปฏิบัติตามคำแนะนำของร่างทรงภาวะหนึ่งของร่างทรง ที่มีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย คือ ในฐานะของบุคคลผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ได้รับประสบการณ์โดยตรง ในการกระทำและประพฤติปฏิบัติตามองค์เทพหรือครูบาอาจารย์ที่แนะนำมา ในทางพระพุทธศาสนาอันมีทาน ศีล ปฏิบัติธรรม เมื่อประพฤติปฏิบัติตามก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติปฏิบัติตาม ก็สำเร็จผลตามที่ตนประพฤติ เช่น การหายจากอาการเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ได้รับโชค เพราะการปฏิบัติของตนตาม “องค์” ที่แนะนำมา จึงเกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกถึงภาวะของความเป็นผู้วิเศษ ตระหนักได้โดยตรงถึงภารกิจที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้ได้รับผลดีทั้งหลาย อย่างเช่นที่ตนได้รับ จึงมีการแนะนำ ชี้แนะ แนวทางสั่งสอน ให้เกิดความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยทั้งสองลักษณะนั้นมีลักษณะร่วมกันอยู่ คือ พระพุทธศาสนา หลักธรรม พระรัตนตรัยได้รับการเคารพเชิดชูไว้ในระดับสูง และร่างทรงผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ สั่งสอน แนะนำ ผู้มารับบริการเพื่อหาทางแก้ปัญหา “ทุกข์” ที่เกิดขึ้นให้บรรเทาลง ด้วยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นหลักการ ในการที่จำต้องปฏิบัติ และประพฤติตามคำแนะนำของร่างทรง ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างกลางเพื่อให้คำแนะนำ ชี้แนะ แก่ผู้มารับบริการ

อิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาของร่างทรง จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรงซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา จากความเชื่อ หลักศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และหลักการที่ต้องปฏิบัติตามว่าสิ่งที่ทำนั้นเป็นผลของความดี ที่มีความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เช่น งานไหว้ครู

บวงสรวง บูชา สั่งเวย สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม กินเจ ถือนั่งสมาธิ หรือการถือศีล บวชนกขัมมะบารมี อันเป็นการเชื่อว่าเป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ได้นำมาเป็นหลักการ คำสอน คำแนะนำ ให้กับผู้ที่มาขอคำแนะนำ หรือมาขอรับบริการ การแนะนำทางศาสนานั้นแบ่งได้ ๓ ข้อใหญ่ได้ดังนี้ คือ ๑.การทำบุญ ๒.การรักษาศีล ๓.การปฏิบัติธรรม

อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคมไทยในด้านวัฒนธรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การทรงเจ้าส่งผลให้เกิดความเชื่อขึ้นมา คณะศิษย์และผู้มารับบริการซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมเชื่อว่าเทพเจ้าต่าง ๆ สามารถติดต่อโดยตรงกับพวกเขาได้โดยผ่านร่างทรง ซึ่งเป็นการมาสร้างบารมีของเทพเจ้าและร่างทรงเอง สิ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยเทพเจ้า เช่น ของเซ่นไหว้ ของเจ ผลไม้ ขนมหวาน จึงเป็นสิ่งมงคลและบริสุทธิ์ ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คน โดยเฉพาะผู้ที่ไปใช้บริการ ผู้ใช้บริการจากสำนักทรง จะนำคำแนะนำของร่างทรงไปกำหนดเป็นกิจวัตรของตนเองที่ต้องปฏิบัติตาม เช่นการถือศีลกินเจ การสมาทานศีลปรมาตม์ข้อใดข้อหนึ่งตลอดชีวิต การรวมกลุ่มทอดกฐิน ฟ้าป่า ตั้งกลุ่มสวดมนต์ ไหว้พระ ทำสมาธิ มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์แก่ส่วนรวม และมักจะไปเข้าพิธีกรรมกับร่างทรงเป็นการเสริมบารมี โดยเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดียิ่งขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาทำการศึกษิตตามร่างทรงตามสำนักทรงและตำหนักทรงต่าง ๆ รวมทั้งทำการศึกษิตตามกิจกรรมที่จัดขึ้น ได้แก่ งานไหว้ครูประจำปี พิธีการบวงสรวงศาลเพียงตา พิธีการบวงสรวงหน้าห้องบูชา โดยเริ่มทำการศึกษิตตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยร่างทรงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ใช้การสอบถามจากตำหนักต่าง ๆ ในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างของร่างทรงเพื่อทำการสัมภาษณ์ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน ๑๐ คน พบว่า ลักษณะทั่วไปของผู้เป็นร่างทรงที่ศึกษา มีจำนวนหญิงมากกว่าชาย อายุต่ำสุด ๓๓ ปี อายุสูงสุด ๗๐ ปี ร่างทรงส่วนใหญ่มีอายุ ๖๐-๖๙ ปี อาชีพ กระจายทั่วไป การศึกษาส่วนใหญ่ระดับ ป.๔ รองลงมาคือ ม.๓ สถานภาพสมรสเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะการทรง ส่วนใหญ่เป็นร่างแฝงอย่างเดียวและร่างผ่าน

สาเหตุที่มาเป็นร่างทรง ส่วนใหญ่เพราะป่วยรักษาธรรมดามีไม่หาย ผันว่าจะมีองค์เทพจะมาอยู่ด้วยถ้าไม่รับขันธก็จะตาย เมื่อรับแล้วอาการดังกล่าวก็หายไป ประเภทขององค์ที่ปรากฏมากที่สุด คือ สายฤๅษี รองลงมาเทพทางศาสนาฮินดู เจ้าพ่อเจ้าแม่ และสายเขียนตามลำดับ

แนวทางการปฏิบัติธรรมก็คือการนั่งสมาธิภาวนาพุทธโธ ประเภทการให้บริการ ส่วนใหญ่เป็นการให้คำแนะนำ ปรีक्षा เปิดบารมีรวมถึงพยากรณ์ รองลงมาคือ อาบน้ำมนต์ ลงนะ การรักษาโรคและการแก้คุณไสย

ความสัมพันธ์กับชุมชนที่ชัดเจนคือแนะนำการทำบุญ ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นการบำรุงศาสนา และแนะนำการทำบุญสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ช่วยงานทำบุญหมู่บ้านช่วยเหลือผู้ยากไร้บริจาคของตามโอกาสต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ของร่างทรง พบว่า ความเชื่อส่วนใหญ่ของร่างทรงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในการปฏิบัติธรรม ความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ ความเชื่อในเรื่องการถือศีล กินเจ เลี้ยงพระ ถวายสังฆทาน และความเชื่อในการทอดกฐิน ผ้าป่า ทำบุญสาธารณประโยชน์ ตามลำดับ

เมื่อแบ่งความเชื่อของร่างทรงออกเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ พบว่า ร่างทรงที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมที่กระทำสูงสุดคือการปฏิบัติธรรม รองลงมา คือการสวดมนต์

ร่างทรงที่มีความเชื่อด้านอื่น ๆ พิธีกรรมที่กระทำสูงสุดคือพิธีการไหว้ครู รองลงมาคือ การรับชั้นครู นอกจากนี้พิธีกรรมอื่น ๆ รองลงมาคือ ตรวจดวงชะตา การอาบน้ำมนต์ การรักษาโรค การถอนคุณไสย และการประทับทรงทั่วไป

การเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ส่งเสริมสังคมให้ดีขึ้น ร่างทรงซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ที่ยังมีบทบาทอยู่ในด้านให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้มีความทุกข์ เมื่อร่างทรงส่วนใหญ่ยังมีความเชื่ออย่างชัดเจนในเรื่องบุญ – บาป และเชื่อในเรื่องการปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระก็เป็นโอกาสอันดีที่จะได้นำวิธีการปฏิบัติธรรมและความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรม เพื่อเป็นทางปฏิบัติ และความเข้าใจให้ตรงกับความเป็นจริงของชีวิต พร้อมกับมีคำแนะนำ ปรึกษา พยากรณ์ด้วยความเมตตา เพื่อช่วยเป็นกำลังใจในคราวที่บุคคลมีความทุกข์ร้อนด้านใด ๆ ในชีวิต ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ด้านร่างทรง ควรมีการวิเคราะห์และเสนอแนะ ให้ร่างทรงสอดแทรกการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดสติปัญญาทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตได้ ร่างทรงอยู่ในฐานะผู้แนะนำ ผู้ช่วยทางจิตใจของผู้ประสบปัญหา โดยการส่งเสริมการพัฒนาปัญญา โดยผ่านร่างทรง เช่น การจัดโครงการปฏิบัติธรรมหรือชุมนุมธรรม โดยเน้นวิธีปฏิบัติในแนวสติปัญญา ๔ สอดแทรกความรู้เรื่องพระไตรลักษณ์ หรือพระอภิธรรม เป็นต้น ให้แก่ ร่างทรง เพื่อให้เป็นร่างทรงที่เห็นคุณค่าของหลักพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น มีความเข้าใจและเข้าถึงแก่นของพุทธธรรม

ด้านผู้มารับบริการและประชาชนทั่วไป ควรศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง อธิปไตย ภูมิคุ้มกันและความศักดิ์สิทธิ์ ควรเข้าใจว่าฤทธิ์จะควมมากกับกิเลส ความศักดิ์สิทธิ์มาสูงสุดที่ความบริสุทธิ์ คุณธรรมและปัญญา ควรพิจารณาและใคร่ครวญโดยใช้หลักกาลามสูตร และหลักศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา และพัฒนาศักยภาพตนเองเพื่อไปสู่การพึ่งตัวเองและความพ้นทุกข์ในที่สุด เพราะการทรงเจ้าเข้าผีมีทั้งจริงและหลอกลวง ไม่ควรถือนมงคลตื่นข่าว ควรหมั่นเข้าหาและปรึกษาผู้รู้และพระภิกษุที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ไม่ตกเป็นเครื่องมือของมิถุนาชีพ ที่ใช้การทรงเจ้าหลอกลวงเพื่อหากิน

ด้านนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ควรตระหนักกว่านี้เป็นสัญญาณบอกเหตุถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะเมืองหลวงซึ่งมากไปด้วยปัญหาต่าง ๆ พระภิกษุในฐานะผู้นำทางด้านจิตใจ และวิญญูญาณ และมีหน้าที่เผยแผ่พุทธธรรม ควรเป็นที่พึ่งของบุคคลที่มีปัญหาในชีวิต และมีทุกข์ทาง

ใจ แต่ในสภาพสังคมที่ปรากฏ ร่างทรงยังคงมีอิทธิพลและบทบาทมากต่อบุคคลทุกระดับชั้น ระดับฐานะ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย โดยเฉพาะทางวัตถุนิยมและในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์นั้นโดยส่วนลึกทางจิตใจขาดสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ยาก การได้สัมผัสกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่นเทพเจ้าต่าง ๆ โดยผ่านคนกลางที่เป็นร่างทรง ที่สามารถพูดคุยโต้ตอบได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นก็เพื่อความสบายใจ และเห็นว่าไม่เสียหายอะไรเพื่อแลกกับความโปร่งใจหรือโอกาสที่จะแคล้วคลาดจากภัยอันตราย เป็นที่ทราบว่ามีพระภิกษุในพระพุทธศาสนามีพระวินัยที่เคร่งครัด แต่เดิมความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุกับชาวบ้านเป็นระบบบุญกุศล โดยใช้หลักอามิสทาน (ชาวบ้านให้พระ) และธรรมทาน (พระให้ชาวบ้าน) คือทั้งสองฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยกัน แต่ปัจจุบันความสัมพันธ์แบบนี้ได้เปลี่ยนไปเป็นระบบผลประโยชน์ ชาวบ้านมุ่งหาพระเพราะต้องการโชคลาภ วัตถุมงคล โดยไม่สนใจว่าธรรมวินัยเป็นอย่างไร ข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นไปได้คือ ต้องสอนให้รู้ว่าหลักพระพุทธศาสนาคืออะไร และต้องปฏิบัติให้ถูกหลักการ โดยยึดหลัก ๓ อย่างคือ

หลักการ ให้เข้าใจว่า ความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเพียงสิ่งส่งเสริมให้เกิดกำลังใจที่จะทำความเพียรพยายาม โดยหวังผลสำเร็จจากการลงมือทำและสนับสนุนให้ทำกรรมที่ดี ไม่ทำให้เกิดความประมาท

หลักศึกษา เพื่อฝึกฝนพัฒนาตนจนสามารถเปลี่ยนเคราะห์ให้เป็นโชค และให้เข้าใจความหมายของคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ว่าอยู่ที่ความบริสุทธิ์ คุณธรรม และปัญญา ใช้หลักทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ในการพัฒนาอบรมผู้ที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรง ให้มีความชัดเจน เข้าใจหลักพุทธธรรมในความหมายที่แท้จริง

หลักพุทธธรรมเป็นแกนนำในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงคุณค่าของพิธีกรรมการเข้าทรงให้น้อยลง โดยถือว่าเป็นเพียงการสนับสนุน การสงเคราะห์ การให้บริการ และการอนุโมทนา ตรงตามทฤษฎีของการหาผู้นำของชุมชน สังคมมาพัฒนา เพื่อให้ได้ทำประโยชน์ต่อไปกับบุคคลรอบข้างอื่น ๆ

จากการวิจัยเรื่องศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรงกรณีศึกษา: อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ทำให้มองเห็นปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

- ๑) ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและบทบาทของร่างทรงในแต่ละภาคของประเทศไทย
- ๒) ศึกษาเชิงสำรวจถึงปริมาณร่างทรงที่อาศัยและให้บริการในแต่ละภาคในประเทศไทย
- ๓) ศึกษาพิธีกรรมของร่างทรงในแต่ละภาคในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. จักรวาลที่ปณี. กรุงเทพมหานคร: เนททัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์, ๒๕๒๓.

แก้ว ชิตตะชบ. ภูมิวิธานอักษรธรรมชั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

ฉลอง เจตยาคม. สารความรู้ประสบการณ์ สารคดีเกี่ยวกับความมหัศจรรย์แห่งวิญญาณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมพ, ๒๕๔๐.

ณัชชัญญนพ สุกใส. จตุคามรามเทพ: กระบวนการสร้างความหมายและมูลค่า มนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. เมษายน, ๒๐๑๑.

दनัย ไชโยธยา. ลัทธิศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: โอเอส พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘.

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. โสยศาสตร์ปรากฏการณ์ของสังคมไทย: ในโสยศาสตร์ครองเมือง. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๓.

ทัศนีย์ ทานตวณิช. คติชาวบ้าน. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓.

นภาจारी นำเบ็ญจพล และอมรรรัตน์ จันท์เพ็ญสว่าง. จิตวิทยาศาสนา และความเชื่อและความจริง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุน บี. ทราเวน, ๒๕๓๗.

นายแพทย์สงัน สุวรรณเลิศ. ผีปอบผีเข้า ในทรรศนะทางจิตเวชศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท การพิมพ์, ๒๕๒๙.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ลัทธิพิธีเสด็จพ่อ ร.๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาที่วิปริต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๓๘.

_____. สิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวฤทธิ์ปาฏิหาริย์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๓๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.

_____. **เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙). **โลกที่ป็น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.

พระราชวรมุนี (ประยูทธ์ ประยูตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

พระอัครวงษ์เสเถระ. **สัททนีติธาดุมมาลา คัมภีร์หลักบาลีไวยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๔๕.

มนต์ ปถมัง. **พลังจิตมหัศจรรย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สองเรา, ๒๕๓๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

รศ. ศิริพร สุเมธรัตน์. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. สุรินทร์: โรงพิมพ์ ส.พันธ์เพ็ญ, ๒๕๓๕.

เรื่องรอง รัตติกาล. **พระราชประวัติและพิธีบวงสรวงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เอ็ม บี เอ.

วศิน อินทสระ. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗.

วิรัช นิภาวรรณ. **การเข้าทรงและร่างทรง**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๓.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สมพร เกษมสุขจรัสแสง. **การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือ ไทยโซ่ง**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๒๖.

หลวงพ่อดิศัยธรรมกายาราม. ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด แห่งประเทศไทย

(ศปท.) **คู่มือปฏิบัติ สมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๕ สาย**. โรงพิมพ์: เพชรเกษม พริ้นติ้ง

กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๕๓.

อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา**. พิมพ์

ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

(๒) วิทยานิพนธ์:

จิราพรรณ แดงก่อ, “การศึกษาบทบาทของการเข้าทรงที่มีต่อการบำบัดรักษาโรค: ศึกษา

เปรียบเทียบกรณีเจ้าแม่กวนอิมและท้าวมหาพรหม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร**

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖.

นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิด เรื่องมัจฉาภิภูฏีในพระพุทธศาสนา

เถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

ประทีป แซรัมย์. “พิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร: ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลนาบัว อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๕.

พระเชียรวิทย์ อุตตสนโต (โอชาวัฒน์). “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของ ร้างทรง: กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาชลทิช จันท์หอม. “การศึกษาวิเคราะห์พิธีสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ศึกษา เปรียบเทียบความเชื่อของนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหิดล”. **วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.

มัลลิกา จันทรา. “ความเชื่อและพิธีกรรมผีฟ้าของบ้านสว่างดอนคู่ ตำบลบ้านเม็ง อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ราชภัฏเลย, ๒๕๔๘.

รตพร ปัทมเจริญ. “กระบวนการเข้าสู่การเป็นร่างทรง: กรณีศึกษาร้างทรงในเขต อำเภอมือง จังหวัด นครปฐม”. **วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. “ทรงเจ้าเข้าผี: วาทะกรรมของลัทธิผีและวิฤติการณ์ของความ ทนสมัยในสังคมไทย”. **วิทยานิพนธ์สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม**. มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๓๙.

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีพฤติกรรมทางศาสนาของ พุทธศาสนิกชนในจังหวัดศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๓.

(๓) บทความ:

เครือจิต ศรีบุญนาค. “เรื้อมมมีวต: พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์”, **มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (มกราคม ๒๕๔๐): ๔๔-๕๐.

(๔) หนังสือแปล:

Denny Sargent. **Global Ritualism- พิธีกรรมของโลก**. แปลโดย ทิพยอาภา (นามแฝง). มปป.
Richard Lawrence. **Unlock Your Psychic Powers ศาสตร์แห่งพลัง**. แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ ทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์ พริ้งต้ง, ๒๕๔๒.

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ร่างทรง

ข้อมูลสัมภาษณ์ร่างทรง / คนทรง

เรื่อง ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง กรณีศึกษา: อำเภอพระสมุทร
เจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ชื่อ - นามสกุล.....เพศ.....อายุ.....

๑.๒ ที่อยู่ปัจจุบัน.....

๑.๓ การศึกษา.....สถานภาพ.....

๑.๔ อาชีพ.....

๑.๕ วันที่เก็บข้อมูล.....

๑.๖ ประเภทของการเข้าทรง.....

๑.๗ ประเภทขององค์ที่ประทับทรง.....

๒. แบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์ร่างทรง

๒.๑ ท่านเป็นร่างทรงมาตั้งแต่อายุเท่าไร

.....

.....

๒.๒ มีความเป็นมาอย่างไร จึงมาเป็นร่างทรงได้

.....

.....

๒.๓ เมื่อเป็นร่างทรงแล้ว มีการปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง

.....

.....

๒.๔ แนวทางการปฏิบัติธรรมของเรา องค์ที่อยู่กับเราได้แนะนำ หรือว่าปฏิบัติตามแนวทาง
ของ ครูบาอาจารย์ท่านไหน

.....

.....

๒.๕ ท่านมีพิธีกรรมอะไร ที่สำคัญที่ทำในส่วนของร่างทรง

.....

.....

๒.๖ ส่วนมากผู้ที่มาหาที่ตำหนักของท่าน จะมาทำอะไร

.....
.....

๒.๗ ท่านได้มีส่วนในการช่วยเหลือพระพุทธรศาสนาอย่างไรอย่างไร

.....
.....

๒.๘ ท่านได้มีส่วนในการช่วยเหลือชุมชนและสังคมอย่างไร

.....
.....

๒.๙ ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

.....
.....

พระสมุห์สุรพงษ์ ปญญาพโล (สีบนุช) ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ข

ภาพการสัมภาษณ์ร่างทรง

สัมภาษณ์ คุณอำพร กรนุ่น,(ร่างทรงพ่อดำ),วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณวิรยา หอมดิบ,(ร่างทรงปู่ถาศีตาไฟ),วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณอรุณลักษณ์ ธัญญเทพอนันต์ (ร่างทรงปทุมณีเทพ),วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

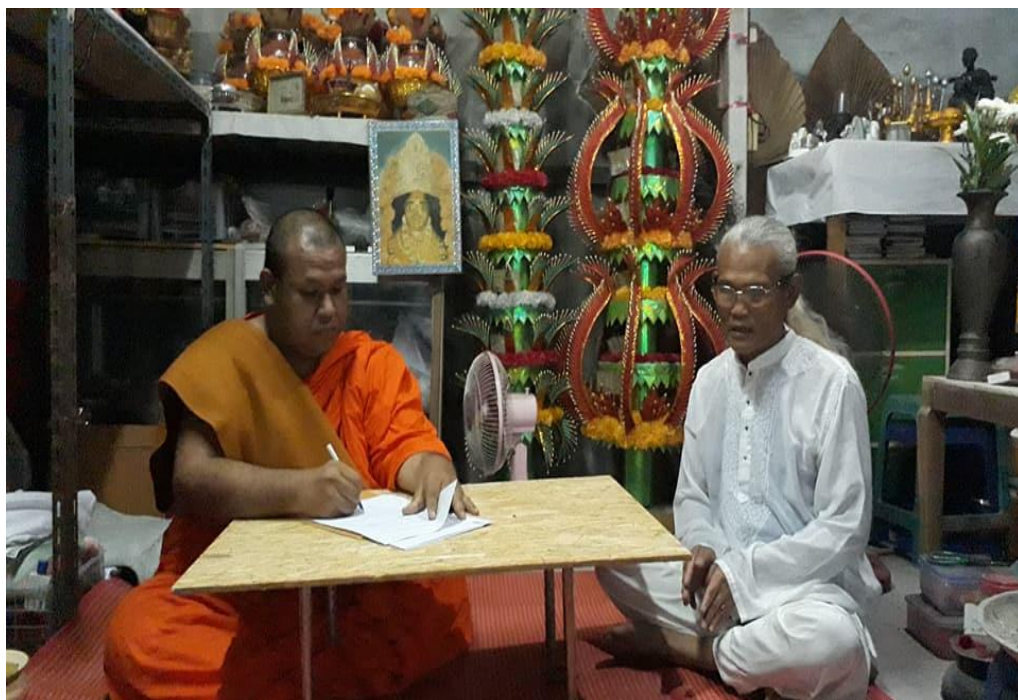
สัมภาษณ์ คุณเจริญวิทย์ มาประเสริฐ (ร่างทรงพระพิฆเนศวร),วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณนิตันดอน จันทรแสงทิพย์,(ร่างทรงปู่ขงคณาคราช),วันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณละเอียด อำนาจวงษ์,(ร่างทรงแม่นางสุนันทา),วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณราชัญ เกื้อธนนัน,(ร่างทรงพระแม่ย่าอุมาอารีอัมมัน),วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณสำเนา ภานุมาศ,(ร่างทรงใต้เขี้ยวสุกใจ้ว),วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณบุญมี เกษมสุวิมล, (ร่างทรงพระแม่อุมาเทวี), วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

สัมภาษณ์ คุณสมฤดี ปฐมปรีชาชาญ, (ร่างทรงปู่ภูงศ์คนาคราช), วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๑.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระสมุห์สุรพงษ์ ปญญาโโล (สืบนุช)
ว/ด/ป เกิด	: วันพฤหัสบดีที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๒๖
สถานที่เกิด	: จังหวัดสมุทรปราการ
การศึกษา	: พ.ศ.๒๕๔๐ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียน วัดทรงธรรม ต.ตลาด อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ : นักธรรมเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดสมุทรปราการ : พ.ศ.๒๕๕๖ ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) รุ่น ๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม : พ.ศ.๒๕๕๙ ปริญญาตรี พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม : พ.ศ.๒๕๖๑ ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา) หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
ประสบการณ์การทำงาน	: ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม วัดใหญ่ : ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดใหญ่
ผลงานทางวิชาการ	: -
อุปสมบท	: วันอาทิตย์ที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๖
สังกัด	: วัดใหญ่ ต.ในคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ
หน้าที่	: ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม : ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ปีที่เข้าศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดใหญ่ ต.ในคลองบางปลากด อ.พระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ
เบอร์โทรศัพท์	: ๐๘๗ - ๕๕๔๑๓๗๕
Email	: Surapong.panya@gmail.com